Френсіс Годґсон Бернет

МАЛЕНЬКИЙ ЛОРД ФОНТЛЕРОЙ

Переклад Н. Римської

РОЗДІЛ 1

Несподіваний візит

Седрик анічогісінько про це не знав. Ніхто нічого не казав. Звичайно, він знав, що його батько був англійцем, бо так говорила мама. Але татко помер, коли він, Седрик, був іще зовсім маленьким, отож хлопчик пам'ятав його мало. Хіба те, що батько був високий, мав блакитні очі і довгі вуса… І що було чудово, коли він носив його на своїх плечах по кімнаті. Відколи татка не стало, Седрик невдовзі збагнув, що у розмовах з мамою про нього ліпше не згадувати. Як батько сильно заслаб, Седрика відіслали з дому, а коли хлопець повернувся – було вже по всьому. Матуся також геть піднепала на силі – ледве зводилася з ліжка, тоді поволі добиралася до свого крісла біля вікна і так сиділа без руху годинами. Колись з її милого обличчя не сходили усміхнені ямочки, а тепер вона була бліда як стіна. Матуся страшенно схудла – лише очі світилися, очі, у яких застигла печаль. І ще: тепер вона вдягалася лише у чорне.

– Люба, – мовив до неї Седрик (так матусю завжди називав татко, це від нього хлопчик навчився), – люба, таткові вже ліпше?

І тут хлопчик відчув, як затремтіли мамині плечі. Він підняв кучеряву голівку, подивився любій матусі у вічі – і йому самому захотілося заплакати.

– Люба, – повторив він, – йому ліпше?

Седрик серцем збагнув, що більше не належить питати. Він обхопив своїми рученятами матусину шию й обсипав її поцілунками, тоді ніжно притулився щокою до її щоки. А мама гірко плакала, поклавши голову йому на плече і міцно стискаючи його в обіймах, немовби нізащо не хотіла відпустити його від себе ні на мить.

– Так, йому вже ліпше, – схлипнула вона. – Йому дуже, дуже добре… Але… але ми з тобою залишилися самі… лише ти і я. Більше нікого.

Ось так, хоча Седрик був іще зовсім маленький, він зрозумів: його татко – той міцний і вродливий чоловік, яким його пам'ятав, – більше ніколи до нього не повернеться. Бо він помер – так говорили люди. Седрик не міг іще осягнути усієї печалі тієї події. Але матуся завжди плакала, коли він згадував при ній про татка. Врешті хлопчик вирішив, що ліпше з нею про це не говорити, або принаймні не говорити так часто. Він також відчував, що не можна залишати матусю саму, коли вона ото сиділа безмовно, втупившись невидющим поглядом у палахке вогнище в каміні або ж у вікно.

Вони з матусею мало кого тут знали – жили радше відособлено. Хоча, звісно, тоді Седрик іще не знав, що воно таке – самотність. Спізнав щойно коли став старшим. Тоді й довідався, чому до них ніхто не приходив. Його матуся була сирота: доки не вийшла заміж, не мала геть нікого з близьких. Вона була дуже вродлива і до заміжжя жила як компаньйонка

з однією багатою старою панею, яка не завжди добре до неї ставилася. І ось одного дня її побачив капітан Седрик Ерол, якого запросили туди у гості. Дівчина бігла по сходах, а на її віях блищали сльози. Вона була така мила, така щира і беззахисна, що капітан ніяк не міг її забути. Потім їм іще не раз траплялися такі несподівані зустрічі. Завдяки цьому молоді люди ліпше запізналися і щиро покохали одне одного, а відтак побралися. Їхнє одруження викликало обурення оточення. Найбільше розлютився батько капітана – багатий англійський лорд, який славився крутим норовом. Окрім того, лорд страшенно не любив Америку й американців. Він мав іще двох синів – обоє були старші від Седрика. Згідно з англійським законом, найстарший з братів мав успадкувати родинний титул і немалий спадок. Якщо помирає найстарший син, тоді спадкоємцем стає середущий. Отож у капітана Седрика, наймолодшого з трьох синів старого лорда, залишалося дуже мало шансів самому отримати спадок і стати багатим.

Однак природа розпорядилася так, що саме наймолодшого обдарувала найщедріше, обділивши тим самим його старших братів. Седрик був вродливий на виду, ставний, мав милий усміх і чарівний голос. Юнак вдався відважний і шляхетний на вдачу, у нього було золоте серце – другого такого ще треба було пошукати. Здавалося, кожен, хто його стрів на своєму шляху, одразу відчував до нього симпатію.

Зовсім не такими були його старші брати. Ніхто з них не міг похвалитися ані вродою, ані добрим серцем, ані бистрим розумом. Коли навчалися в Ітонській школі, то їх там ніхто не любив. У коледжі хлопці також особливо не переймалися навчанням, а лише марнували час і тринькали батьківські гроші. Годі й казати, що друзів за час навчання так і не надбали. Старий граф, їхній батько, від своїх старших синів мав хіба одне розчарування за другим. Ті, котрі мали стати його спадкоємцями, анітрішки не були гідні його шляхетного імени.

Граф уже втратив будь-яку надію, що з них виросте щось путнє – преціньхлопці на кожному кроці доводили протилежне, а саме що до кінця своїх днів залишаться такими-ось себелюбцями, марнославцями й нікчемами, без тіні чоловічих шляхетних рис. Дуже прикро, думав собі старий граф, що лише третій син, у якого було найменше шансів стати спадкоємцем, отримав найщедріші дари від матінки природи – йому дістався увесь чар, уся сила і мужня краса. Бували навіть хвилини, коли граф аж сердився, що його врода і шляхетність якнайбільше пасували до родинних титулів та маєтностей – на відміну від старших братів. Проте у глибині серця старий по-своєму вболівав за наймолодшим.

Та під час чергової бучі в родинному замку граф так розлютився, що вислав Седрика до Америки. Нехай побуде там, думав собі граф, нехай побачить світу, а тим часом не доведеться порівнювати його зі старшими братами, з якими і так не бракувало клопотів. Годі й казати, усе це сповнювало серце старого графа гнівом і гіркотою.

Так минуло десь із пів року. Врешті графові стала дошкуляти самотність. Страшенно захотілося знову побачити свого наймолодшого. Тим-то граф написав листа до капітана Седрика, у якому звелів йому повертатися додому. Послання графа розминулося з листом капітана, у якому той написав батькові про своє кохання до вродливої американської дівчини і про свій намір одружитися з нею. Коли граф отримав того листа, то просто впав у шал. Звісно, норов у старого був іще той, та досі він ніколи так не лютував, як отоді, коли прочитав листа від капітана. Слуга, що був при цьому, вже навіть думав, що господаря, чого доброго, схопить апоплексія[1] – такий-бо лютий гнів ним трусив. Десь із годину граф кидався по кімнаті, немов розлючений тигр, тоді врешті сів за б'юрко і написав синові, що хай назавжди забуде дорогу до родинного дому. І нехай більше ані словом не обзивається до свого старого

батька та братів. Далі додав, що капітан може жити як заманеться, але його відлучено від родини, відтято раз і назавжди, тим-то хай не сподівається якоїсь допомоги від рідного батька до кінця своїх днів.

Капітан дуже засмутився, прочитавши батькового листа. Він дуже любив Англію, був прив'язаний до дому, у якому народився. Він також любив свого суворого батька, навіть співчував йому, коли бачив, які клопоти і розчарування обступили його на старість. Проте капітан добре знав, що батьківського милосердя очікувати радше не варто. Юнак спершу навіть не знав, що йому діяти. Він-бо нічого не вмів робити руками, не знався на торгівлі, проте його сповнювала відвага і рішучість. Отож Седрик демобілізувався з англійської армії і, після певних клопотань, знайшов собі місце у Нью-Йорку, а тоді й одружився.

Життя у Нью-Йорку дуже відрізнялося від того, що він бачив в Англії. Проте Седрик був молодий і щасливий – молодий чоловік сподівався, що наполеглива праця забезпечить його майбутнє. Молоде подружжя жило у маленькому будиночку на тихій вуличці. Там народився їхній син. Вони купалися у щасті і радості. Седрик ніколи не шкодував, що одружився зі своєю обраницею, з якою запізнався, коли вона була компаньйонкою тієї багатої старої пані. Прецінь дівчина була така мила, він кохав її і вона кохала його. Дружина Седрика і справді вирізнялася вродою, а синочок потроху вдався і в матір, і в батька. Хоча хлопчик народився у простому маленькому будиночку, де вони мешкали, було видно, що у цілому білому світі немає щасливішої дитини від нього. Справді, їхній синочок завжди мав гарний настрій, отож нікому не завдавав клопоту. По-друге, його поведінка була така мила, що приносила батькам лише радість. По-третє, на хлопчика було мило подивитися – такий вродливий удався. Відомо-бо, що немовлята переважно

з'являються на світ без волосся на голові. То ось: син Седрика народився уже з м'якеньким золотавим пушком, який в'юнився на голівці. Коли ж малому було шість місяців, то він уже мав чудові золоті кучерики. Хлопчик мав виразні карі оченята, довгі вії і миле личко. Окрім того, він був доволі сильний як на свій вік – мав міцну спинку і витривалі ноженята, отож ледве йому виповнилося дев'ять місяців, як уже сам пішов. Хлопчика все цікавило. Здавалося, він у кожному бачив друга-приятеля. Якщо хтось зупинявся і заговорював з ним на вулиці, коли мама возила його на прогулянку у візочку, він на хвильку зупиняв на незнайомцеві привітний погляд своїх розумних карих оченят, а тоді радісно посміхався. Саме тому серед сусідів на тій тихій вуличці, де мешкала молода сім'я, не було жодного, хто не шукав би нагоди побачитися з цією дитиною і поспілкуватися з нею. Це стосувалося навіть власника бакалійної крамниці на розі, який мав опінію доволі суворого чолов'яги. І з кожним місяцем хлопчик став усе гарніший та цікавіший.

Коли він уже підріс і міг гуляти разом із нянькою – а був при цьому вдягнений у коротенький білий шотландський кілт (це така картата спідничка – національний одяг шотландців), на голові ж мав білий капелюшок, з-під якого вибивалися золоті кучерики, звісно, тягнучи скрізь за собою свій іграшковий візочок на шнурку, – то виглядав так мило, що приваблював увагу кожного, хто стрічався їм на вулиці. Потім нянька, повернувшись додому, розповідала матері, як жінки, що прогулювалися там з дітьми, зупиняли свої візочки побіля них, аби подивитися на малого та порозмовляти з ним. Усім було надзвичайно приємно, коли хлопчик озивався до них, обдаровуючи своєю сонячною усмішкою, немовби добре знав усіх цих дорослих. Ця дитина усіх зачаровувала, її привітність і відважність скрізь здобувала їй друзів. Просто хлопчик мав довірливу вдачу, а його маленьке щире серце відкривалося зі симпатією до кожного, кого стрічало на своєму шляху. Тим-то

всі чудово почувалися у його товаристві – бо він із симпатією вітав кожну людину у своєму світі. Небавом хлопчик став це усвідомлювати. Мабуть, йому допомагало те, що він зростав у сім'ї, де поміж батьком і матір'ю панували любов, злагода, ніжність і взаєморозуміння. У їхньому домі годі було почути гостре а чи прикре слівце. Батьки щиро любили свого сина, оточували його турботою і піклуванням, тому дитина, немов губка, вбирала у себе родинне тепло і любов. Батько завжди з ніжністю звертався до матері, вигадуючи для неї розмаїті пестливі імена – і хлопчик радо наслідував батька. Він також добре бачив, як татко піклується про матусю – і від татка вчився ставитися до неї з ніжністю і турботою.

Тепер він знав, що татусь більше ніколи до них не повернеться. Хлопчик бачив, що мама страшенно за татусем сумує, отож з цілого свого щирого дитячого серця старався підтримати її, бодай трішки розвеселити. Він був іще зовсім малий, проте намагався не полишати матусю саму, а знай спинався до неї на коліна, аби поцілувати чи покласти свою кучеряву голівку їй на плече. Або приносив показати свої забавки та книжки з картинками чи тихенько лягав побіч неї і затишно згортався клубочком, коли вона лежала на дивані. Хлопчик був іще маленький, тому робив те, що було в його силах. Проте ті його відрухові дії приносили засмученій матусі таку полегшу, про що дитина, звісно, навіть не здогадувалася.

– Ох, Мері, – почув якось Седрик, як мама говорила до своєї старої служниці, – я певна, він намагається мені допомогти – по-своєму, по-дитячому… Я це знаю. Буває, так ніжно, тепло подивиться, немовби шкодує мене, а тоді підійде і погладить або щось покаже. Дарма що мій син маленький – він діє як справжній чоловік. Я впевнена: він усе розуміє.

З кожним роком Седрик відкривав у собі нові здібності, що викликало у людей немале здивування і захоплення. Для своєї

матері він був просто нерозлучним другом – вона вже й не уявляла без нього свого життя. Вони разом гуляли, про все на світі розмовляли, разом бавилися у розмаїті ігри. Седрик доволі рано навчився читати й улюбленим його заняттям стало читати вечорами уголос, вмостившись зручно на килимку перед каміном. Часом хлопчик читав казки, часом брався за поважні товсті книжки, які зазвичай читають дорослі, а часом до його рук потрапляли й газети. У ті вечірні години до Мері, служниці, яка працювала в кухні, щоразу долинав щасливий сміх місіс Ерол, яка не могла стримати захоплення, слухаючи сина.

– Правдиво кажу, – розповідала Мері бакалійнику, – годі ся стримати від сміху, як ся дивиш на нього: дитина дитиною, а говорить як старий! Ото раз прийшов до мене на кухню, – а того вечора оголосили були нового президента – і став коло печі. Сам як намальований. Руки в кишенях, а личко серйозне – ніби в якого пана судді. І каже до мене: "Мері, мене так ті вибори зацікавили. Я є республіканець, і моя люба матуся також. А ти республіканка, Мері?" – "Вибачай, голубе, – кажу йому. – Я стою за демократами!" І він ся подивив на мене, та так, ніби ціле моє серце видів наскрізь, і каже: "Мері, – каже, – так країна дійде до руїни". І відтоді і дня не минало, аби той хлопчисько не приходив до мене і не переконував змінити свої політичні погляди.

Мері ніжно любила хлопчика і дуже ним пишалася. Вона була з ним та з його матір'ю від моменту народження малого, а після смерті капітана Седрика працювала для них куховаркою, покоївкою, нянею – всім. Тому Мері справді пишалася, що її вихованець такий милий, спритний і має чудові манери. Особливо їй подобалися його світлі кучері, що в'юнилися над чолом і м'яко спадали на плечі. Жінка була готова працювати від ранку до вечора, аби допомогти місіс Ерол пошити нове вбрання для сина чи полагодити старе.

– Аристократ, нє? – нераз казала Мері. – Правдиво, х'тіла би'м ся подивити на якусь дитину на П'ятій Авеню, яка би так файно виглядала та так гідно і поважно ступала. А ще то чорне убрання, яке ми пошили зі старої сукенки місіс Ерол, та золотаве волоссячко! А як підніме голівку, як стріпне кучерями – ну чистий тобі лорд!

Седрик і не знав, що виглядає як юний лорд. Він навіть не знав, хто такий лорд. Найліпшим другом для нього був бакалійник з крамниці на розі: при відвідинах свого юного друга цей суворий чолов'яга геть забував про свою суворість. Звали бакалійника містер Гобс. Седрик захоплювався ним і дуже його поважав. Хлопчик гадав, що той дуже багатий і могутній чоловік, бо у нього у крамниці було стільки всякого добра: і сливи, і фіґи, і помаранчі, і розмаїте печиво. А ще бакалійник мав коня і віз. Седрик також любив молочника, і пекаря, і жінку, що торгувала яблуками, проте бакалійника любив найбільше за всіх. Хлопчик мав до нього особливу довіру, отож кожного дня бігав навідати. Нераз міг годинами сидіти з бакалійником у крамниці й розмовляти на розмаїті теми. Аж дивно, скільки то всього у них було до обговорення. Наприклад, Четверте Липня[2]. Коли вони починали про це розмову, то вона, здавалося, триватиме вічність. Містер Гобс був доволі поганої думки про британців, і говорив про Революцію, розповідаючи чудові патріотичні історії про підступних ворогів та мужніх героїв-революціонерів, при цьому щедро цитував Декларацію про Незалежність.

Седрика це страшенно захоплювало: очі хлопця сяяли, щоки палали рум'янцем, а волосся було геть скуйовджене. Повернувшись додому, він ледве міг дочекатися, поки скінчиться обід – так йому кортіло розповісти усе матусі. Вочевидь, саме містер Гобс був тією людиною, яка прищепила хлопчикові зацікавлення політикою. Містер Гобс любив читати газети, тим-то Седрик добре знав про все, що діялося у

Вашингтоні. Містер Гобс пояснював, дає собі раду президент зі своїми обов'язками чи ні. А якось, коли саме відбувалися вибори і президент стверджував, що все іде чудово, проте містеру Гобсу і Седрику здавалося, що країні загрожує крах.

Містер Гобс узяв його подивитися на факельну ходу. Багато з учасників походу, які несли в руках запалені смолоскипи, потім згадували суворого чолов'ягу, що стояв побіля ліхтарного стовпа і тримав на плечах миловидного хлопчика, а той усе збуджено вигукував і вимахував своєю шапчиною.

Невдовзі після тих виборів – Седрик мав тоді ледве сім чи вісім років – із хлопчиком трапилася незвичайна подія, яка неабияк змінила його життя. Цікаво, що у день, коли це трапилося, він розмовляв собі з містером Гобсом про Англію і про королеву. Містер Гобс доволі суворо оцінював аристократію – найбільше обурення у нього викликали графи й маркізи. Ранок видався доволі гарячий – побавившись з друзями у вояків, Седрик зайшов до крамниці, аби перепочити. Там він застав містера Гобса, який сердито розглядав фотографію у лондонській газеті, де було зображено якусь королівську церемонію.

– Ох, – вимовив він, – оно чим вони ся займають. Та скоро настане той день, коли їм то все ся увірве, як народ впаде в гнів та змете їх одним подувом – всіх отих графів і маркізів! Вже недовго лишилося чекати, бо вони вже давно того заслужили!

Седрик, як завжди, вмостився у високому кріслі, шапчину зсунув на потилицю, а руки запхав у кишені, зацікавлено слухаючи містера Гобса.

– Містере Гобсе, а Ви багатьох маркізів знаєте? – поцікавився Седрик. – Або графів?

– Нє, – гнівно відказав містер Гобс. – На щастя, нє. Най би тілько попробували сюди припхатися – я би їх всіх звідси повиганяв, всіх! Не потерплю, аби ту' в моїй крамниці сиділи ті тирани!

І він гордо обвів поглядом свої володіння, рішуче наморщивши чоло.

– Може, вони не були би графами, якби знали щось ліпшого у своєму житті, – мовив Седрик, відчуваючи якусь симпатію до "нещасних графів".

– Ая'! – вигукнув містер Гобс. – Та вони хіба тим і пишаються! Без почестей, без слави вони ніц не варті. А добру людину серед них знайти – то вже хіба велике диво.

У розпал їхньої бесіди на порозі крамниці з'явилася Мері.

Седрик спершу було подумав, що вона прийшла купити цукор. Проте не це було метою її приходу. Жінка була бліда на виду – вочевидь, від хвилювання.

– Ходім додому, любий, – вимовила вона. – На тебе чекає мама.

Седрик миттю зіслизнув зі стільця.

– Ми підемо разом на прогулянку, Мері? – спитав він. – Гарного дня, містере Гобсе. Побачимося пізніше.

Проте Мері так дивно дивилася на нього, похитуючи головою, що хлопець зачудувався.

– Що таке, Мері? – поспитав він. – Занадто гаряче для прогульок?

– Ні, – відказала Мері. – Просто щось ся стало, щось незвичайне в нас удома.

– Може, матуся погано почувається через цю спеку? Може, у неї розболілася голова? – стривожено запитав хлопець.

Проте його хвилювання не мало під собою підстави. Коли вони вже підходили додому, Седрик побачив, що перед сходами стоїть двомісний екіпаж. Увійшли в будинок. Хлопчик помітив якусь постать за дверима їхньої маленької вітальні. Цей чоловік розмовляв з його матусею. Мері поспіхом потягла Седрика догори по сходах, швиденько передягла його у найкращий літній костюмчик з кремової фланелі, прикрашений червоною тасьмою на пасі, зачесала кучері.

– Лорд, хіба нє? – почув Седрик. – Шляхетність, і вигляд. А щоб вони такі здорові були! Ті лорди справді… та най їх…

Усе це справді збивало з пантелику, проте хлопчик був певний, що зараз матуся пояснить йому, що це все означає, отож він не втручався у коментарі Мері, не ставив жодних запитань. Коли Мері закінчила його причепурювати, хлопчик швиденько збіг униз й увійшов до вітальні. Там у фотелі сидів худорлявий літній пан. Матуся стояла побіля нього. Обличчя матусі було бліде. Седрик побачив в її очах сльози.

– Ох, Седрику! – вигукнула вона, кинувшись назустріч синові. Жінка схвильовано схопила його в обійми, обсипала поцілунками. – Седрику, милий мій!

Високий пан підвівся з крісла і зміряв Седрика своїм пильним поглядом, потираючи рукою підборіддя.

Здавалося, чоловік залишився задоволений побаченим.

– Отож, це і є маленький лорд Фонтлерой, – нарешті повільно вимовив він.

РОЗДІЛ 2

Седрикові друзі

Годі собі й уявити, яким розгубленим почувався далі Седрик. Ще ніколи йому не випадав такий дивний тиждень, як цей. Спершу та неймовірна історія, яку розповіла йому матуся. Хлопчик мусив вислухати її двічі чи тричі, перш ніж зміст влігся йому в голові. Седрикові навіть годі було уявити, що про все це подумає містер Гобс. Історія-бо починалася з графів: його дідусь, якого він ніколи не бачив, був графом. Графський титул мав успадкувати дядько Седрика, тільки він загинув внаслідок нещасливого падіння з коня. Після його смерти графом мав стати другий Седриків дядько, проте він несподівано підхопив пропасницю, будучи у Римі. Там і помер. Потім була черга Седрикового татуся – та і його не було серед живих. Залишився хіба Седрик – виявилося, що саме йому доведеться успадкувати графський титул від свого дідуся. А зараз, як виявилося, він не хто інший як лорд Фонтлерой.

Вперше вислухавши матусину розповідь, хлопчик аж збілів від хвилювання.

– Ох, люба! – вимовив він. – Але я не хочу бути графом. Ніхто з моїх друзів не є графом. Чому я не можу бути як вони?

Однак виглядало, що цього аж ніяк не вдасться уникнути. Й ось цього вечора вони сиділи удвох з матусею при відчиненому вікні, дивлячись на тісну убогу вуличку, і знову довго розмовляли про те, що нещодавно ото відбулося. Седрик сидів на своєму стільчику, за своїм звичаєм обхопивши руками одне коліно Від напливу думок личко його палало рум'янцем. Дідусь хоче забрати його до Англії. Матуся вважає, що йому треба їхати.

– Бачиш, я переконана: твій татусь дуже цього бажав би для тебе, Седрику, – проказала мама, із сумом дивлячись у вікно. – Він дуже любив свій родинний дім. Є багато речей, які важко зрозуміти такому маленькому хлопчикові. Та я була би себелюбною і нерозумною, якби тебе не відпустила. Коли виростеш, то все зрозумієш.

Седрик пригнічено похитав головою.

– Мені буде дуже шкода розлучатися з містером Гобсом, – вимовив він. – Гадаю, йому мене бракуватиме, та й мені також буде без нього сумно. Я за всіма сумуватиму.

Коли наступного дня до них знову з'явився містер Гевішем – сімейний правник, якого граф Доринкурт прислав сюди, щоб той привіз лорда Фонтлероя до Англії, – Седрикові довелося почути ще багато різних речей. Проте його чомусь зовсім не втішало, що він стане дуже багатим, коли виросте, що йому належатимуть розмаїті замки, великі парки, копальні, величні помістя і земельні угіддя. Седрика найбільше непокоїв його друг, містер Гобс, отож відразу після сніданку хлопчик пішов

до крамниці побачитися з ним, глибоко переймаючись, як той тепер його зустріне.

Містер Гобс саме читав ранкову газету. Затамувавши подих, хлопчик підійшов до нього. Він-бо відчував: містера Гобса може просто приголомшити те, що з ним ото сталося, отож іще по дорозі до крамниці Седрик обмислював, як найліпше повідомити ту новину.

– Здоров! – сказав йому містер Гобс. – Доброго ранку!

– Доброго ранку! – відказав Седрик.

На цей раз хлопчик не всівся у високе крісло, як робив це зазвичай, а вмостився на ящику з-під газет, обійнявши руками коліно. На кілька хвилин запанувала мовчанка. Містер Гобс врешті зацікавлено спо-зирнув на нього поверх своєї газети.

– Ну, здоров! – повторив він. Седрик збирався з духом.

– Містере Гобсе, – озвався він, – чи пам'ятаєте, про що ми говорили вчора зранку?

– Ая', дуже добре пам'ятаю, – відказав містер Гобс. – Та пречінь про Англію.

– Так, – кивнув Седрик. – А у ту хвилину, коли по мене прийшла Мері… пам'ятаєте?

Містер Гобс потер потилицю.

– Ми говорили про королеву Вікторію і всяку аристократію.

– Ага, – завагавшись, потвердив Седрик, – і… І про графів. Пам'ятаєте?

– Ну так, – погодився містер Гобс, – ми по них троха ся перейшли, то правда!

Седрик спалахнув аж до коренів волосся. Нічого гіршого з ним не траплялося за ціле життя. Він боявся, що для містера Гобса це також стане ударом.

– Ви казали, що ніколи не дозволите жодному з них сидіти у своїй крамниці, – вів далі Седрик.

– Ая'! – рішуче прогув містер Гобс. – Так і сказав. Най тілько попробують!

– Містере Гобсе, – вимовив Седрик, – один із них ото і сидить тут зараз. На ящику від газет!

Містер Гобс аж підскочив на кріслі.

– Що?! – вигукнув він.

– Саме так, – смиренно потвердив Седрик. – Я один із них… чи радше стану таким. Просто не хочу Вас обманювати…

Містер Гобс занепокоївся: рвучко підвівся і пішов подивитися на термометр.

– Господь з тобою! – вигукнув він, пильно розглядаючи хлопця. – Нині така спека. Як ти почуваєшся? Тебе щось болить? Коли то з тобою таке ся стало?

І він поклав свою велику долоню на голівку хлопця. Седрик іще більше зніяковів.

– Дякую Вам за Вашу турботу, – вимовив він, – але зі мною все гаразд. Голова мене анітрішки не болить. На жаль, те, що я сказав – правда, містере Гобсе. Якраз тому Мері і приходила за мною. Бо до нас приїхав був містер Гевішем, який усе це розповів моїй матусі. А він адвокат.

Містер Гобс впав у крісло і витер спітніле чоло хустинкою.

– Хтось із нас перегрівся на сонечку! – вигукнув він.

– Ні, – відказав Седрик, – ми не перегрілися. Ми просто повинні з тим змиритися, містере Гобсе. Містер Гевішем їхав цілу дорогу з Англії, аби розказати нам про це. Його прислав мій дідусь.

Містер Гобс вибалушився на хлопця, але бачив, що той зовсім не жартує.

– Хто ж твій дідусь? – поспитав врешті крамар.

Седрик сягнув рукою у кишеню й обережно витягнув звідтам шматок паперу, на якому було щось написано його іще невправною рукою.

– Я ніяк не міг запам'ятати, тож записав собі, – мовив хлопчик, а тоді повільно прочитав: – Джон Артур Моліно Ерол, граф Доринкурт. Ось так його звати. А живе він у замку… або у двох чи навіть трьох замках, я думаю. А мій татусь, який помер, був його наймолодшим сином. І я не був би лордом чи графом, якби мій татусь жив. І мій татусь не став би графом, якби не повмирали його брати. Проте всі вони померли, з

хлопчиків у родині залишився тільки я – тому мені і доведеться стати графом. Тим-то дідусь і прислав по мене містера Гевішема, аби той доправив мене до Англії.

Містер Гобс усе більше вкривався потом від хвилювання. Він знай витирав чоло і лису маківку хустинкою та лише сапав. До крамаря почало доходити, що тут і справді відбулося щось незвичайне. Проте далі він дивився на хлопчика, що сидів ото перед ним на ящику, заглядав у його дитячі стурбовані оченята –і розумів, що наче ж нічого не змінилося, що його маленький друг виглядає зовсім так само, як учора – милий, веселий і жвавий хлопчина у синьому костюмчику з обрамленим червоною тасьмою комірцем. Отож новина про шляхетне походження Седрика просто спантеличила старого. Зрештою, і як було не розгубитися, коли Седрик розповів йому усе так щиро, чітко і просто, зовсім не здаючи собі справи, яким то поважним він тепер зробився.

– Як… як, ти казав, тепер тебе тре' величати? – перепитав містер Гобс.

– Седрик Ерол, лорд Фонтлерой, – відповів Седрик. – Так мене назвав містер Гевішем. Коли я тільки-но увійшов до кімнати, він оголосив: "А ось і маленький лорд Фонтлерой!"

– А най мене грім поб'є! – вигукнув містер Гобс.

Містер Гобс завжди так казав, коли був сильно чимось здивований або захоплений. Справді, зараз чоловік просто не здатний був якось інакше висловити те, що відчував.

Седрик також відчув: це найбільше виражало те, що з ним ото трапилося. Він дуже любив і поважав містера Гобса, цінував його погляди й зауваження. Хлопчик іще не мав досить

досвіду, аби зрозуміти, що містер Гобс часом поводився не надто стримано. Ясна річ, Седрик бачив, що містер Гобс зовсім інакший, ніж його матуся. Але ж його матуся – жінка, отож хлопчик собі гадав, що ота різниця саме тим і пояснюється.

Седрик із сумом споглянув на містера Гобса.

– До Англії далеко, правда ж? – спитав він.

– Тре' перетнути Атлантичний океан, – хитнув головою містер Гобс.

– З того всього це і є найгірше, – мовив Седрик.

Певно, ми довго не зможемо бачитися. Мені аж не хочеться про це думати, містере Гобсе.

– Мушу розлучитися зі своїм найліпшим другом, – похитав головою бакалійник.

– Так, ми дружимо з вами вже багато років, – відказав Седрик.

– Від твого народження, – потвердив містер Гобс. – Тобі було допіру яких шість тижнів, коли тебе вперше ото вивезли на прогульку по нашій вулиці.

– Ох, – зітхнув Седрик, – мені і на думку не спадає.

– Ох, – зітхнув Седрик, – мені і на думку не спадало, що доведеться ото стати колись графом.

– Гадаєш, нема можливості! відмовитися? – поспитав містер Гобс.

– Боюся, що ні, – відказав Седрик. – Мама казала, що татусь дуже бажав би, аби я став графом. Та якщо я вже мушу ним бути, то мені залишається хіба одне: спробую бути добрим графом. Бо зовсім не хочу стати тираном. І якщо колись знову почнеться війна з Америкою, то я спробую її зупинити.

Седрик довго і дуже серйозно розмовляв із містером Гобсом. Подолавши своє замішання, бакалійник уже не виявляв жодної ворожости щодо графів, як того очікував хлопчик; навпаки, чоловік намагався знайтися у новій ситуації, отож ставив своєму гостеві чимало запитань. Оскільки Седрик також іще не все знав, то сам намагався якось собі усе це пояснити. Скажімо, на все, що стосувалося графів, маркізів, лордів та їхніх маєтків, хлопчик знаходив доволі слушні й логічні пояснення. Мабуть, містер Гевішем неабияк здивувався би, якби почув зараз юного лорда Фонтлероя.

Проте містер Гевішем і так мав з чого дивуватися. Річ у тім, що адвокат усе своє життя провів в Англії, тому йому годі було призвичаїтися до американців та їхніх звичаїв. Преціньмістер Гевішем ось уже майже сорок років був пов'язаний з родиною графа Доринкурта – він геть усе знав про великі маєтки графа, його неймовірне багатство та важливе становище у суспільстві. І зараз адвокат пильно придивлявся до цього хлопчика – бо ж саме йому, майбутньому графу Доринкурту, випало згодом стати володарем і господарем усіх отих маєтків. Адвокатові добре пам'ятав, якого розчарування зазнав старий граф від своїх старших синів, а також що одруження капітана Седрика з американкою викликало нестямний гнів вельможного батька. Містер Гевішем знав: граф і досі ненавидить цю лагідну тендітну жінку, вдову по його наймолодшому синові. Коли граф лишень про неї згадував, то

на її адресу звучали хіба їдкі ущипливі закиди, які зводилися до того, що ця проста американка навмисне заманила його сина, хитрощами змусила його одружитися, бо знала, що його батько – англійський граф.

Тут адвокат радше поділяв погляди свого господаря. За ціле життя містеру Гевішему довелося побачити предосить себелюбців, які тільки і думали про власну вигоду. Про американців адвокат також був не надто високої думки. А коли його екіпаж повернув на убогу вуличку й зупинився перед оцим скромним будиночком, чоловік був неабияк вражений. Справді, прикро навіть подумати, що майбутній власник Доринкуртського замку, Віндгемської фортеці, Чорлворту та інших маєтків – прийшов на світ і виховувався у такому скромному будиночку. На вулиці, де за єдину прикмету правила хіба бакалійна крамничка на розі – і все. Тепер йому тим більше хотілося побачити хлопчика – і його матір. Водночас у глибині душі містер Гевішем навіть трохи боявся цієї зустрічі. Подумати лишень: йому, поважному адвокатові, який упродовж стількох років захищав інтереси вельможної родини Доринкуртів – доведеться мати справу з якось корисливою простачкою, у якої, певно, нема ані дрібки пошани до країни її покійного чоловіка та його шляхетного імени. Сам містер Гевішем глибоко шанував цей старовинний рід, хоча сам до нього не належав. Проте він був відданий своїй справі, любив її. Зрештою, окрім роботи, адвоката мало що обходило у житті.

Щойно Мері запровадила його до невеличкої вітальні, містер Гевішем обвів усе критичним поглядом. Що ж, умеблювання доволі просте, проте скромна кімната вабила домашнім затишком. Адвокат не знайшов тут ані дешевих прикрас, ані крикливих картин. На стінах були хіба делікатні орнаменти, зроблені з неабияким смаком. Окрім того, довкола

він побачив багато вишуканого вишиття, виконаного вправною жіночою рукою.

"Непогано для початку, – мовив він до себе. – Хоча, цілком можливо, помешкання облаштоване радше згідно зі смаками капітана". Та коли до вітальні увійшла місіс Ерол, містер Гевішем уже почав думати, що не інший, а саме вона так прибрала вітальню. Звична сухість і стриманість не дозволяла йому довго затримувати на комусь погляд а чи кимось захоплюватися. Проте як тільки-но жінка з'явилася на порозі, адвокат відразу оцінив просте чорне плаття, яке чудово лежало на її стрункій фігурі. Взагалі місіс Ерол скидалася радше на юну дівчину, аніж на матір семирічного хлопця. Вона була дуже вродлива, проте її по-дитячому лагідні карі очі оповив глибокий сум – цей вираз не сходив з її обличчя, відколи втратила чоловіка. Седрик звик бачити матусю такою. Сум полишав її хіба у ті хвилини, коли він приходив до неї бавитися або коли говорив їй якісь премудрі складні фрази, взяті з газет або ж зі спілкування з містером Гобсом. Хлопчик любив вимовляти довгі слова, бо це веселило матусю – і вона сміялася, хоча сам він ніяк не міг збагнути, що тут смішного – йому ці слова здавалися якраз дуже серйозними.

Завдяки багатолітньому адвокатському досвіду містер Гевішем навчився непогано розбиратися в людях, отож як тільки він побачив матір Седрика – відразу збагнув: старий граф глибоко помилявся, вважаючи її грошолюбною простачкою, позбавленою смаку. Адвокат сам не був одружений, він навіть ніколи не закохувався по-справжньому, проте відчував, що ця мила жінка з ласкавим голосом і сумними очима вийшла заміж за капітана Ерола лише тому, що кохала його усім серцем: їй і на гадку не спадало шукати пригоди з ним тільки тому, що він походив із графського роду. Адвокат упевнився, що з нею можна мати справу, тому сподівався, що й маленький лорд Фонтлерой не завдасть

турбот своїй шляхетній родині. Капітан був вродливим і милим, молода мати також напрочуд вродлива – певно, хлопчик також у них вдався.

Коли адвокат повідомив місіс Ерол про мету свого візиту, вона аж поблідла від хвилювання.

– Ох! – вимовила вона. – То його заберуть від мене? Ми ж так любимо один одного! Він – то все моє щастя, все, що в мене є. Я з усіх сил стараюся бути для нього доброю матір'ю. – Її голос при цьому зрадливо затремтів, а очі наповнилися слізьми. – Ви не знаєте, як багато він для мене значить! – ледве завершила жінка.

Адвокат кілька разів прокашлявся, прочищаючи горло.

– Мушу вам сказати, – почав він, – що граф Доринкурт не… не дуже доброї думки про вас. Він старий чоловік і його годі у чомусь переконати. Він завжди недолюблював Америку й американців. Те, що його син одружився з вами, дуже його розсердило. Мені прикро, що змушений вам це повідомити, проте граф наполягає на своєму: він не хоче вас бачити. Граф сам наглядатиме за вихованням лорда Фонтлероя, отож хлопчик житиме з ним. Граф прив'язаний до Доринкуртського замку і більшість часу проводить саме там. Він страждає на подагру і зовсім не любить Лондона.

Тому лорд Фонтлерой вочевидь житиме переважно у Доринкурті. Граф дарує вам будиночок у мальовничому куточку. Будиночок той розташований неподалік від замку. Вам також належиться відповідна щомісячна платня. Лорд Фонтлерой зможе вас навідувати. Одна умова: вам не вільно буде переступати браму парку ані приходити до сина у замок. Як бачите, ви не будете зовсім розлучена зі сином. Запевняю

вас, мадам, умови угоди не такі важкі, як… як могли би бути. Перевагою стане освіта і виховання, що їх отримає лорд Фонтлерой – я певний, ви це розумієте.

Містер Гевішем почувався дещо незручно: він боявся, що місіс Ерол зараз почне плакати чи влаштує йому сцену, як це зазвичай уміють робити жінки. А жіночий плач геть його розгублював і дратував.

Проте місіс Ерол нічого такого не чинила. Вона лише відійшла до вікна і якусь мить постояла, обернувшись до адвоката спиною. Він бачив: жінка намагається опанувати себе.

– Капітан Ерол був дуже прив'язаний до Доринкурту, – врешті проказала вона. – Він любив Англію, все англійське. Те, що його відлучили від дому, завжди викликало у нього глибокий смуток. Він-бо так пишався своїм домом, своїм родом… І, я певна, бажав би, щоб його син побачив родинне гніздо, щоб отримав виховання, яке б відповідало його майбутньому становищу.

Жінка знову повернулася до стола і смиренно подивилася на містера Гевішема.

– Чоловік бажав би цього, – мовила вона. – Це найліпше, чого можна бажати для мого хлопчика. Я знаю… я певна: граф не буде такий недобрий, щоб налаштовувати дитину супроти мене… Зрештою, навіть якби намагався – я переконана: мій хлопчик дуже подібний до свого батька, тому на нього це не матиме впливу. У нього напрочуд лагідна вдача і вірне серце. Він любитиме мене, навіть якщо й не бачитиме. А доки ми зможемо бачити одне одного, то моє серце не страждатиме так сильно.

"Гм, про себе вона геть не думає, – подумав адвокат. – Не ставить жодних умов, нічого для себе не вимагає".

– Мадам, – вимовив уголос, – я схиляю голову перед вашою розсудливістю. Коли ваш син виросте і стане зрілим чоловіком, він буде вам вдячний. Запевняю вас, лорд Фонтлерой матиме найліпшу опіку, – усе буде зроблено, аби він почувався щасливим. Граф Дорикорт піклуватиметься про нього так, як це робили би ви сама.

– Сподіваюся, – тихо вимовила жінка, і голос її при цьому затремтів, – що дідусь полюбить Седрика. Хлопчик має дуже чутливу натуру… Його тут усі люблять.

Містер Гевішем знову прокашлявся. Насправді він не міг собі уявити, щоб старий граф, з його подагрою та запальним характером, був здатний когось полюбити. Проте він також знав, що граф зацікавлений у доброму ставленні до хлопця (хоча виражатиме це у свій звичний спосіб…) – оскільки той стане його спадкоємцем. Містер Гевішем також не мав сумніву, що коли Седрик виправдає сподівання діда і стане гідним свого імени, то дідусь ним пишатиметься.

– Лорд Фонтлерой почуватиметься добре, я певен, – відповів адвокат. – Це для його добра граф вирішив влаштувати так, аби ви були неподалік і могли часто з ним бачитися.

Містер Гевішем не вважав за доцільне повторювати ті слова, які насправді вимовив був граф – бо вони не відзначалися ані делікатністю, ані приязню.

Адвокат волів виразити пропозицію свого господаря у значно м'якшій і стриманішій манері.

Містер Гевішем пережив ще один шок, коли місіс Ерол попросила Мері знайти сина і привести його сюди – а Мері повідомила, де він перебуває.

– О, мем, знайти його – то все одно що горіх розгризти, – мовила вона. – Бо він зараз, певно, сидить з містером Гобсом на тому високому стільці в куті і балакає з ним, найбільше про політику, або ся бавить серед його товарів – мила, свічок і всякого такого там.

– Містер Гобс знає його від народження, – мовила місіс Ерол до адвоката. – Він чудово ставиться до Седрика. Вони – великі друзі.

Згадавши крамницю, яку йому довелося проминути, коли їхав сюди – бочки з картоплею, бочки з яблуками і купа всякої всячини, – містер Гевішем відчув, як сумніви знову беруть у ньому гору. В Англії діти аристократів не водили дружби з бакалійниками, тому це видалося йому чимось незвичним. Прикро, дуже прикро, якщо дитина має простацькі манери, яких набралася у такому товаристві. Найгіркішим розчаруванням для старого графа стало якраз те, що двоє його старших синів мали схильність до поганих компаній. "Невже і цей хлопчина вдався у своїх дядьків, замість успадкувати шляхетні риси свого батька?" – думав адвокат.

Це питання не давало йому спокою, поки він ото розмовляв з місіс Ерол, чекаючи на прихід хлопця. Аж ось двері відчинилися – і… адвокат на мить завагався, перш ніж підвести погляд на хлопця.

Тим, хто давно знав містера Гевішема, годі було б пояснити той дивний вираз, який промайнув на його обличчі, коли він дивився на хлопчика. А Седрик підбіг до матері і кинувся у її

обійми. Містер Гевішем геть забув про свої побоювання і дивився на хлопчика із захопленням. Бо такої вродливої і милої дитини йому ще не доводилося бачити.

Справді, хлопчик виявився напрочуд вродливий. Стрункий, зграбний, природний у рухах, Седрик так був схожий на свого батька, що адвокат не міг відвести від нього очей. Хлопчик мав батькові золотаві кучері – і материні карі очі. Тільки у них не було матусиного суму і смирення. Вони сяяли відвагою і радістю. Здавалося, цей хлопчина ніколи не відчував ані страху, ані сумніву у чомусь.

"Це найгарніший хлопець, яких мені довелося бачити на своєму віку", – подумав містер Гевішем. А вголос вимовив:

– То ось наш маленький лорд Фонтлерой.

І що більше він до нього придивлявся, то більше його брало здивування. Зрештою, адвокат не міг похвалитися, що знає багато про дітей. Ну так, бачив їх трохи в Англії – вродливих, рожевощоких дівчаток і хлопчиків, яких пильно стерегли вчителі й гувернантки. Ті діти здебільша були сором'язливі, часом галасливі, проте суворий і церемонний адвокат, чоловік у літах, їхнього зацікавлення не викликав. Може, якраз завдяки тому, що містеру Гевішему так кортіло побачити маленького лорда Фонтлероя, йому вдалося роздивитися Седрика ліпше, ніж інших дітей. Так чи сяк, але адвокат не міг відвести очей від дитини.

Натомість Седрик і не здогадувався, що за ним так пильно спостерігають, тому поводився як звичайно. Він приязно потиснув руку гостеві, коли їх представили одне одному, потім впевнено відповів на запитання, які поставив йому містер Гевішем – зовсім так само, як ото розмовляв зі своїм другом,

містером Гобсом. Хлопчик не виявляв ані сором'язливосте, ані задерикуватости. Коли ж містер Гевішем звертався до матері, то помічав, що Седрик слухав їхню розмову так серйозно, ніби й сам був уже дорослий.

– Він виглядає дуже поважним як на свій вік, – мовив адвокат до матері.

– Гадаю, у чомусь він і справді такий є, – потвердила та. – Він завжди дуже швидко все схоплював. Окрім того, Седрик ріс переважно серед дорослих. Йому страшенно подобається повторювати довжелезні слова й вислови, які ото прочитає у книжках або почує від дорослих. Часом це звучить так потішно... Але він також безмежно любить всякі дитячі забави. Він у мене розумний хлопчик, хоча часом ще така дитина...

Коли містер Гевішем вдруге побачив Седрика, то й сам переконався, що мати казала правду. Ледве його екіпаж оминув ріг, як адвокат побачив жвавий хлопчачий гурт. Двоє з них якраз збиралися бігти наввипередки – і в одному із змагунів містер Гевішем упізнав юного лорда Фонтлероя. Седрик галасував найбільше від усіх. Ось він став поруч із другим хлопцем, виставивши трішки вперед ногу в червоній шкарпетці.

– Увага! – заволав хлопчина, який узяв на себе роль судді. – Раз! Два! Три – руш!

Містер Гевішем вихилився з вікна. Несподівано його також взяла цікавість. Бо такого він іще не бачив: щойно пролунала команда рушати – червоні шкарпетки юного лорда замиготіли немов калейдоскоп. Стиснувши кулаки, хлопчик вихором мчав уперед, а золоті кучері розмаював вітер.

– Гурррра! Седрик Ерол! – щосили вигукували хлопці, аж пританцьовуючи від захоплення. – Гурррра! Біллі Вільямс! Гурррра, Біллі! Гурррра! Давай! Давай!

– Він переможе, я певен, – вимовив містер Гевішем.

Його справді неабияк захопили ці перегони. Дитячі ноги миготіли з неймовірною швидкістю – (Біллі Вільямс у брунатних шкарпетках з усіх сил намагався наздогнати Седрика, чиї червоні п'ятки виднілися попереду), змагунів супроводжували несамовиті вигуки уболівальників – усе це врешті розворушило і старого адвоката.

– Він переможе… переможе… я у цьому анітрішки не сумніваюся! – вимовив містер Гевішем, тамуючи хвилювання вдаваним кашлем.

І в цю хвилину пролунав дружний крик – хлопці-вболівальники кинулися пританцьовувати і притупувати на радощах. Бо майбутній граф Доринкурт останнім зусиллям вирвався вперед – і досяг ліхтарного стовпа в кінці кварталу, на якихось дві секунди випередивши Біллі Вільямса. Седрик схопився рукою за стовп і зупинився, відсапуючись.

– Тричі "гурра" Седрику Еролу! – заволали хлопчаки. – Гурра Седрику Еролу!

Містер Гевішем відкинувся на сидіння екіпажу. На його обличчі з'явилася стримана посмішка.

– Браво, лорде Фонтлерою! – впівголоса вимовив він.

Коли екіпаж зупинився перед дверима будинку місіс Ерол, до нього підійшли переможець і переможений – у супроводі

захоплених уболівальників. Седрик ішов поруч із Біллі Вільямсом і вони разом собі про щось говорили. Розчервоніле обличчя Седрика світилося радістю, мокрі кучері прилипли до чола, а руки звитяжець тримав у кишенях.

– Певно, я переміг тому, що ноги у мене трішки довші, ніж у тебе, – пояснював він Біллі, очевидно, намагаючись якось його втішити. – Думаю, в цьому причина. Сам знаєш, я на цілих три дні старший від тебе, тому й виявився сильнішим. На цілих три дні, ти тільки подумай.

Таке пояснення явно втішило Біллі, бо він знову став усміхатися від вуха до вуха, ба навіть гордо підняв голову – наче це він виграв перегони, а не Седрик. Справді, Седрик Ерол умів підтримати і втішити кожного, хто опинявся у його товаристві. Навіть здобувши жадану перемогу, він не забув, що переможений товариш міг зневіритися у своїх силах – тому підтримав його на духу, пояснивши, мовляв, переміг через те, що народився на три дні раніше від нього.

Того ранку містер Гевішем мав довгу розмову з переможцем. Під час цієї поважної бесіди на обличчя адвоката знову й знову поверталася його стримана посмішка. Аби її приховати, чоловік знай потирав своє худорляве підборіддя, затуляючись долонею.

Місіс Ерол вийшла з вітальні (хтось покликав її у якійсь справі), отож адвокат залишився із Седриком сам на сам. Спершу містер Гевішем не знав, про що говоритиме з хлопцем. Йому хотілося якось підготувати Седрика до зустрічі із дідусем, до тих змін, які чекають його після переїзду. Адвокат розумів, що Седрик не має ані найменшого уявлення про те, що його чекає в Англії, так само як нічогісінько не знає про дім, де йому доведеться жити. Хлопчик навіть не здавав собі справи, що мати не житиме з ним разом в одному будинку. Проте адвокат

вирішив: ліпше про це зараз не повідомляти – нехай бодай трохи освоїться з тим, що уже дізнався.

Містер Гевішем сидів собі у кріслі побіч відчиненого вікна; навпроти нього стояло ще більше крісло, в якому зручно вмостився Седрик, відсунувшись углиб крісла, відкинувши кучеряву голівку на спинку. Хлопчик ні на мить не зводив очей з містера Гевішема. Ноги у нього при цьому були схрещені, а руки запхані в кишені – зовсім так само, як мав звичку робити містер Гобс. Поки мама була в кімнаті, Седрик дуже уважно розглядав адвоката, та навіть коли вона вийшла, він ніяк не міг відвести від нього зосередженого і вдумливого погляду. Властиво, по тому, як місіс Ерол вийшла, у кімнаті запала коротка мовчанка. Седрик, здавалося, пильно вивчав містера Гевішема, а той так само зацікавлено вивчав хлопця. І все ніяк не міг вирішити, що такий старий джентльмен як він повинен сказати цьому маленькому хлопчикові, переможцеві перегонів, якого ото бачив перед собою. А ноги переможця у червоних шкарпетках ледве діставали до підлоги, коли він сидів у тому великому кріслі.

Проте Седрик допоміг йому вийти з незручного становища, бо сам розпочав розмову.

– Знаєте, – почав він, – я ж і не знаю, хто такий граф.

– Справді? – перепитав містер Гевішем.

– Не знаю, – потвердив Седрик. – І думаю собі: якщо вже хтось має стати колись графом, то повинен би знати, що воно таке. Правда ж?

– Ну так, звісно, – погодився містер Гевішем.

– Чи не хочете, – ввічливо звернувся до нього Седрик, – чи не хочете по… пояснити мені? (Часом Седрик пропускав склади або повторював їх, коли вимовляв якісь важливі або дуже довгі слова.) Як мій дідусь став графом? Хто його ним зробив?

– Король або королева, ясна річ, – відповів містер Гевішем. – Взагалі графом хтось стає за те, що добре служив своєму суверену, або коли здійснив щось визначне.

– Ох! – вигукнув Седрик. – То це як президент.

– Хіба? – спитав містер Гевішем. – Хіба президента вибирають через це?

– Так, – жваво потвердив Седрик. – Коли людина добра і багато знає, тоді її вибирають на президента. А потім відбувається факельна процесія, грає оркестр і всі виголошують промови. Взагалі я думав: колись, може, стану президентом. А що доведеться стати графом – таке мені ані на гадку не спадало. Я ж нічого не знав про графів, – поспішив пояснити, аби містер Гевішем бува не образився, що йому не хотілося бути графом. – Якби я про них знав, то, певно, також захотів би стати одним із них.

– Гм, граф – це не зовсім те саме, що президент, – вимовив містер Гевішем.

– Справді? – перепитав Седрик. – А чому? Що, у графів немає факельних процесій?

Містер Гевішем заклав ногу за ногу й замислено сплів руки. Подумав, що, мабуть, настав час розповісти все докладніше.

– Граф – дуже, дуже важлива особа, – почав він.

– Зовсім як президент! – докинув Седрик. – Факельна процесія нераз розтягується аж на п'ять миль. І оркестри грають! Містер Гобс брав мене подивитися.

– Графи, – намагався пояснювати далі містер Гевішем, проте уже не так упевнено, – часто мають дуже давній родовід...

– Що це означає? – поспитав Седрик?

– Старовинний рід... дуже древній.

– Ага! – вимовив Седрик, ще глибше запхавши руки в кишені. – Це, певно, як з тою жінкою, котра яблука продає побіля парку. Мушу сказати, вона і справді старовинного роду: така вже старенька, що просто не знаю, як її ото ще ноги носять. Має десь літ зо сто, не менше. Але завжди там стоїть, перед парком, навіть коли падає дощ. Мені її шкода, інші хлопці також її шкодують. Біллі Вільямс якось мав долар, і я попросив його щодня купувати у неї яблук на п'ять центів, аж поки той долар не скінчиться. Його би вистачило аж на двадцять днів, але за якийсь тиждень яблука Біллі вже набридли. На щастя, мені один джентльмен дав був п'ятдесят центів – і тоді вже я купував у тої жінки яблука, замість Біллі. Ну бо якщо хтось належить до такого старовинного роду, то як його не пожаліти. Вона каже, що її болять кістки і що в негоду чується значно гірше.

Містер Гевішем не знав що сказати і лише пильно дивився на серйозне личко свого юного співбесідника.

– Боюся, ви не зовсім добре мене зрозуміли, – взявся він пояснювати. – Коли я казав "старовинний рід", то не мав на увазі віку. Я говорив про рід, який відомий уже упродовж

багатьох століть. Представники цього роду – люди, які носили це прізвище – увійшли до історії своєї країни.

– Як Джордж Вашингтон, – зрадів Седрик. – Я чую про нього відколи народився – ай задовго до мого народження він уже був відомий. Містер Гобс каже, що люди ніколи його не забудуть. Ви знаєте: це через Декларацію про Незалежність, і Четверте липня. Він був дуже відважний – це ж зрозуміло.

– Перший граф Доринкурт удостоївся свого титулу чотириста років тому, – врочисто проголосив містер Гевішем.

– Ого! – вигукнув Седрик. – Так давно! Чи ви розповідали вже це матусі? Це б її дуже зацікавило. Коли вона повернеться – розкажіть їй, будь ласка. Вона любить слухати такі цікаві речі. А що іще робить граф… окрім того, що здобуває свій титул?

– Багато хто з них допомагав правити Англією. Дехто відважно боронив її у звитяжних битвах… від найдавніших часів.

– Я також хотів би стати вояком, – мовив Седрик. – Мій батько був вояком, і він був дуже відважний… як Джордж Вашингтон. Напевно, він став би графом… якби не помер. Мене дуже тішить, що графи такі відважні. Бути відважним – то вам неабищо… Раніше я багато чого боявся – темряви, наприклад. Проте коли тільки подумав про солдатів революції і про Джорджа Вашингтона – то мій страх відступав.

– Часто графи мають ще одну перевагу, – повільно проказав містер Гевішем, не зводячи пильного погляду з хлопчика. – Деякі з них мають немало грошей.

Йому було цікаво, чи його юний співбесідник уже знає, яку владу дають гроші.

– Це непогано, – щиро визнав Седрик. – Я б хотів мати багато грошей.

– Справді? – перепитав містер Гевішем. – А для чого?

– Гм, з грішми можна стільки справ залагодити, – пояснював йому Седрик. – Взяти хоча б ту жінку, яка продає яблука. Якби я був багатий, то купив би для неї невеличкий намет – для ятки. А тоді ще маленьку пічку. І взагалі давав би їй долар кожного дощового дня, аби вона могла посидіти собі вдома. А ще – купив би для неї теплу хустку, аби вона у неї закуталася. Тоді її не мучили б так суглоби. Ви ж знаєте, у її віці кістки вже не ті… Вона сильно через них страждає… навіть коли робить найменший рух. От якби я був багатий і міг купити їй бодай ті кілька найпотрібніших речей, то, гадаю, і суглоби так їй не докучали б.

– Гм… А що іще ви зробили б, якби стали багатим? – поспитав його містер Гевішем.

– О, багато чого! Звичайно, я б купив матусі стільки чудових речей – і коробочку з голками, і віяла, і наперстки, і розмаїті перстеники, і енциклопедію, і екіпаж – аби їй не доводилося чекати на трамвай. А якби вона забажала собі рожеве шовкове плаття, то і це би їй купив. Тільки ж вона увесь час ходить у чорному… Але я узяв би її та й завів у якусь велику крамницю із платтями – і нехай вона сама б собі вибрала, що їй до вподоби. Ну а ще Дік…

– Хто такий Дік? – поцікавився містер Гевішем.

– Дік – то чистильник взуття, – пояснив юний лорд. Йому було приємно, що містер Гевішем виявляє зацікавлення його планами. – Він найліпший зі всіх чистильників – ліпших ви просто не знайдете. Він стоїть У самому центрі, на розі. Я знаю його вже багато років. Коли я був ще зовсім маленький, то матуся якраз проходжувалася зі мною по вулиці. І матуся купила мені була такого гарного-гарнющого м'ячика. А він виявився такий стрибучий! Я ніс його в руках, та ось він вислизнув – і покотився просто на середину вулиці, поміж екіпажі з кіньми. Я був просто вражений – і заплакав. Знаєте, я ж був тоді зовсім маленький... І ходив у кілті – це така шотландська спідничка. А Дік саме чистив взуття одному чоловіку. Озирнувся на мене, сказав: "Егей, здоров, малий!" – і кинувся поміж коней і дістав мого м'ячика. Тоді витер його об свою куртку – і подав мені зі словами: "Ну, бачиш, малий, уже все гаразд". Матуся була просто захоплена, і я також. І тепер, хоч коли ото проходжуємося з матусею по центру, то завжди зупинимося з ним побалакати. Він каже мені: "Здоров, малий!" І я йому відповідаю: "Здоров був!" Тоді ми собі трохи поговоримо, він розказує, як у нього справи... Та ось останнім часом якось не дуже йому ведеться.

– І що ви хотіли б для нього зробити? – поцікавився адвокат, потираючи борідку, аби приховати усмішку.

– Що я хотів би для нього зробити? – зосереджено вимовив лорд Фонтлерой. – Я би викупив у Джейка його долю.

– А хто такий Джейк? – спитав його містер Гевішем.

– Джейк – то компаньйон Діка. Скажу я Вам, то найгірший компаньйон у світі! І Дік так каже. Джейк не тільки не хоче працювати – він і честі жодної не має. Увесь час дурить Діка. І той, зрозуміло, сердиться. Та й хто би на його місці не сердився, якби ото доводилося працювати з ранку до вечора –

а вас би при цьому увесь час дурили… як то робить його компаньйон. Діка всі люблять, а Джейка не любить ніхто. Тому часом і не приходять більше до них чистити взуття.

Отож якби я був багатий, то відкупив би у Джейка його частину – і тоді Дік мав би власну вивіску. Дік каже, що коли маєш свою вивіску, то справа посувається значно ліпше. Тобто вивіска має велике значення. І ще я накупив би йому нових щіток – аби все було як належить. Він власне каже: єдине, чого собі бажає: щоби все було як належить.

Юний лорд розповідав про всі ці клопоти так просто і щиро, щоразу посилаючись на свого друга Діка, ба навіть вимовляючи слова на його манер. Хлопчик-бо аніскілечки не сумнівався, що ця історія цікавить його поважного співбесідника не менше, аніж його самого. Справді: містер Гевішем потроху зацікавився і слухав щораз уважніше. Однак його цікавив не так Дік чи продавчиня яблук, як цей юний лорд із золотавими кучерями на голівці, так перейнятий бажанням допомогти своїм друзям. Здавалося, про себе хлопчик не думав анітрішки.

– А що… а чого би ви бажали для себе, якби стали багатим? – спитав адвокат.

– О, багато всього! – жваво вигукнув лорд Фонтлерой. – Але спочатку я дав би трохи грошей Мері – для Бриджит, її сестри, у якої дванадцятеро дітей, а її чоловік без роботи. Вона приходить сюди і нераз плаче, і матуся пакує якісь речі в її кошик. А вона знову заходиться плачем і каже: "Най Господь благословить вас. Ви чудова жінка". Ага, і ще, думаю, містеру Гобсу подарую золотий годинник і пінкову люльку[3]. А тоді ми всі разом влаштуємо свято!

– Свято? – весело вигукнув містер Гевішем.

– Ніби то республіканський з'їзд, – пояснив Седрик, щораз більше захоплюючись. – Ми візьмемо смолоскипи, всі будуть в однострояx… І я, звісно, теж. І вишикуємось і будемо маршувати. Ось що я бажав би для себе, якби став багатим.

Тут прочинилися двері і до кімнати увійшла місіс Ерол.

– Даруйте, що мусила залишити вас аж на стільки, – звернулася вона до містера Гевішема, – але до мене прийшла одна жінка. Бідолаха, у неї такий клопіт…

– Цей юний джентльмен розповідав мені про своїх друзів. А ще – ділився, що він для них зробив би, якби став багатим, – повідомив містер Гевішем.

– Ото Бриджит якраз теж належить до його друзів, – хитнула головою місіс Ерол. – Це вона прийшла до мене і ми якраз розмовляли на кухні. У неї біда: чоловік заслаб на ревматизм. Має гарячку.

Седрик миттю зіслизнув з крісла.

– Біжу до неї. Хочу її побачити і розпитати, що там з чоловіком, – вимовив по дорозі. – Він добрий. Якось ото витесав мені дерев'яного меча. Він на всі руки майстер, справді.

І хлопчик вибіг з кімнати. Містер Гевішем також підвівся. Здавалося, він хоче щось сказати, але не знає, як почати.

Він іще повагався якусь мить, а тоді вимовив, дивлячись на місіс Ерол:

– Перед від'їздом із Доринкуртського замку я бачився з графом. І він дав мені певні вказівки. Граф хотів, аби його внук радо чекав на від'їзд до Англії і щоб його подальше життя там, а також майбутня зустріч з дідусем, викликали у нього лише приємні сподівання. Отож граф сказав, що я повинен дати можливість юному лорду пізнати, наскільки зміниться його життя, коли у нього буде багато грошей – скільки розмаїтих речей, про які так мріють діти, можна за них купити, і скільки втіхи вони можуть принести. Тому коли наш юний лорд висловить якесь бажання, я повинен його виконати – при цьому повідомивши, що виконую вказівку його дідуся. Я розумію, що граф не сподівався від свого внука того, що він мені ото висловив., проте якщо лорду Фонтлерою справить приємність допомогти цій бідній жінці, то я певен: граф був би невдоволений, якби я не виконав бажання лорда Фонтлероя.

Ось уже вдруге адвокат не зовсім точно передавав слова графа. Бо насправді його господар сказав таке:

– Нехай хлопчик зрозуміє, що я можу дати йому все, чого він тільки забажає. Хай знає, що то значить бути внуком графа Доринкурта. Купуйте йому все, що він скаже, давайте йому гроші на кишенькові витрати – але обов'язково кажіть, що це все від дідуся, що це мій подарунок.

Граф Доринкурт, зрозуміло, керувався далеко не найблагороднішими мотивами. Мабуть, якби у маленького лорда Фонтлероя було не таке добре і щире серце, то усе це могло б неабияк йому зашкодити. А мати Седрика була настільки гідною і шляхетною жінкою, що навіть запідозрити чогось такого не могла. Вона ж бо гадала собі, що самотній, нещасний старий граф, втративши своїх синів, бажає зробити добро для її маленького хлопчика, здобувши його любов і довіру, їй також було приємно, що Седрик тепер зможе допомогти Бриджит. Зрештою, місіс Ерол і сама чулася

втішеною, що першим наслідком цієї дивної новини, яка звалилася на їхню голову (що її син має успадкувати графський титул), стане допомога людині, яка справді тієї допомоги потребувала. Її вродливе лице зашарілося від зворушення.

– Ох, граф такий добрий, – вимовила вона. – Седрик дуже втішиться! Він так любить Бриджит і Майкла. Вони справді гідні люди. Мені завжди було прикро, що не можу допомогти їм більше. Коли Майкл здоровий, то з нього чудовий робітник, проте він уже довший час слабує, йому потрібні ліки – а на це треба грошей. І ще: тепла одіж і добре харчування. Майкл і Бриджит не змарнують того, що отримають у поміч.

Містер Гевішем сягнув рукою до нагрудної кишені і витягнув великий гаманець. У цю мить на його обличчі з'явився дещо заклопотаний вираз. Річ у тім, що він спробував собі уявити, що скаже суворий, себелюбний і пихатий граф Доринкурт, коли довідається про перше бажання свого внука, яке довелося задовольнити… Справді, цікаво…

– Не знаю, чи ви усвідомлюєте, – почав він, – але граф Доринкурт таки дуже багатий. Він може задовольнити будь-яку примху. Гадаю, йому буде приємно довідатися, що бажання лорда Фонтлероя виконано… хоч би яким дивним воно видавалося. Отож якщо ви зараз покличете сюди його високість, то я передам йому для цих людей п'ять фунтів… якщо дозволите.

– Двадцять п'ять доларів! – вигукнула місіс Ерол. – Та для них то цілий маєток. Не можу повірити, що це правда…

– Звісно, правда, – потвердив містер Гевішем, стримано усміхнувшись. – У житті вашого сина наступила величезна переміна. У його руках буде зосереджена неабияка влада.

– О Господи! – вигукнула мати. – Він іще такий маленький… мій хлопчик… Як мені навчити його правильно з нею обходитися? Мене аж страх збирає… Мій любий маленький Седрик!

Адвокат прокашлявся. Розчулення і тривога, які світилися у її лагідних карих очах, зворушили його зачерствіле серце.

– Гадаю, мадам, – звернувся він до неї, – наскільки можу судити з тієї розмови, яку мав нині зранку з лордом Фонтлероєм… майбутній граф Доринкурт думатиме не лише про себе, але і про інших. Він іще дитина, але, мені здається, на нього можна покластися.

Після цих слів мати пішла за Седриком, щоб привести його до вітальні. Містер Гевішем іще почув, як вони розмовляли, підходячи до дверей.

– У нього гострий напад ревматизму, – повідомляв Седрик. – Це найгірша форма тієї хвороби. А він іще переймається, що за житло не заплачено – і від того йому стає хіба гірше, каже Бриджит. А Пет, їхній син, міг би працювати у крамниці, якби мав у що вдягтися.

Седрик увійшов до кімнати. Було видно, як сильно він стурбований. Хлопчик страшенно шкодував Бриджит – це було написано на його обличчі.

– Матуся казала, що ви мене кличете, – мовив він. – А я саме розмовляв із Бриджит.

Містер Гевішем подивився на хлопчика – і на якусь мить завагався. Справді, як казала його мати, Седрик був іще такий маленький…

– Граф Доринкурт… – почав було він і нерішуче глянув на місіс Ерол.

А та несподівано присіла поруч із юним лордом Фонтлероєм і ніжно його обняла.

– Седрику, – вимовила вона, – граф є твоїм дідусем. Він – батько твого татка. Граф дуже добрий чоловік, він любить тебе і хоче, щоб ти також його полюбив. Бо його рідні сини померли. Граф бажає, щоб ти був Щасливий і щоб міг приносити щастя іншим людям.

Він дуже багатий і прагне, аби ти мав усе, чого лиш тільки собі забажаєш. Саме так він сказав містеру Гевішему, передавши з ним велику суму грошей – для тебе. І ти можеш зараз поділитися ними із Бриджит – аби вона могла заплатити за житло і купити все, що потрібно для Майкла. Правда ж, чудово, Седрику? Який твій дідусь добрий! – і мати поцілувала сина у круглу щічку, від чого хлопчик спалахнув іще більше, глибоко вражений почутим.

Тепер Седрик перевів погляд на містера Гевішема.

– А можна мені зараз отримати ці гроші? – захоплено вигукнув він. – Я одразу передав би їх Бриджит. Можна? Бо вона збиралася вже йти.

Містер Гевішем простягнув йому гроші. Це була грубенька пачка нових хрустких купюр, акуратно складених.

Седрик схопив її і миттю вибіг з кімнати.

– Бриджит! – загукав він, біжучи на кухню. – Бриджит, зачекай-но хвильку! Тут є для тебе гроші. Для тебе, чуєш? Щоб

ти могла заплатити за житло. Це дідусь їх передав. То для тебе і Майкла!

– Ох, містере Седрику! – вражено вигукнула Бриджит. – Та ж тут двадцять п'ять доларів! А де ж господиня?

– Гадаю, мені доведеться їй усе пояснити, – мовила місіс Ерол.

Отож вона також полишила вітальню. Містер Гевішем на якийсь час залишився сам. Він підійшов до вікна і задумливо дивився на вулицю. Містер Гевішем думав про старого графа Доринкурта, який зараз, певно, сидить сам у своєму замку, у великій бібліотеці, розкішній, але доволі похмурій, оточений вишуканими дорогими речами. І його ніхто-ніхто у цьому світі не любить, бо сам граф усеньке своє життя не любив нікого, окрім себе. Це був справжній себелюбець, пихатий і черствий на вдачу, який до того ж легко впадав у гнів, коли щось було не по його. Він дбав лишень про себе, його обходили лише власні бажання і примхи, отож на те, аби подумати про інших, у графа просто не залишалося часу. Усе його багатство, уся влада, яку давав титул і шляхетне походження, на його переконання, призначалися хіба для того, аби приносити втіху йому, графу Доринкурту. Та ось коли він зістарівся, усі ті розваги і втіхи, за якими полював усе життя, обернулися для нього хворобами, старечою дратівливістю та образою на цілий світ, у якому не знайшлося анікогісінько, хто бодай трішки б його любив. Попри усе багатство, попри неабияку могутність, граф Доринкурт ніколи не тішився любов'ю і повагою оточення. Радше навпаки – його уникали. Тим-то самотність дошкуляла йому щораз більше. Звісно, якби він лиш собі того забаг, то напросив би цілий замок гостей. Влаштував би бундючну гостину, а потім ще й полювання. Проте він добре знав: навіть ті, котрі приймуть його запрошення, насправді боятимуться його, похмурого й сердитого господаря, бо він, звісно, аж ніяк

не втримається від своїх прикрих ущипливих зауважень. У графа був справді дошкульний язик, мало того – йому справляло неабияку насолоду знущатися з людей і спостерігати, як вони губляться перед ним. Ото власне: зневажити почуття інших – це була чи не наймиліша розвага графа Доринкурта.

Містер Гевішем пречудово знав черству і недобру вдачу свого господаря. Якраз про це він і думав, дивлячись крізь вікно на тиху тісну вуличку. Натомість перед його внутрішнім зором поставала зовсім інша картина: милий усміхнений хлопчик, який ото сидів навпроти нього у великому кріслі і так щиро розповідав про своїх друзів – про Діка, продавчиню яблук та інших. Старий адвокат згадав про величезне багатство, про величні родинні маєтки, про владу, яку дає багатство і про можливість повернути її на добро чи на зло – і що все це з часом перейде до юного лорда Фонтлероя: у своїх маленьких руках, які зараз ото запхав у кишені, він триматиме геть усе.

"Тоді все буде інакше, – мовив адвокат до себе. – Тоді все буде зовсім інакше".

Невдовзі у кімнату повернулися Седрик разом мамою. Седрик просто сяяв від щастя. Він вмостився у кріслі – поміж мамою й адвокатом – і, як завше, склав руки на колінах. Те, що вдалося допомогти Бриджит, сповнювало його радістю й захопленням.

– Вона аж заплакала! – говорив він. – Вона плакала на радощах! Я ще ніколи не бачив, щоб люди отак плакали з радощів. Напевно, мій дідусь – дуже хороша людина. Гм, я навіть не думав, що бути графом – це так приємно… дуже! Тепер я тішуся – тішуся! – що колись також ним стану.

РОЗДІЛ 3

Від'їзд

Упродовж наступного тижня Седрик відкривав для себе усі переваги майбутнього графа. Йому справді важко було собі уявити, що тепер він може здобути все, чого лиш забажає. Зрештою, хлопчик навряд чи це усвідомлював повною мірою. Проте після кількох розмов з містером Гевішемом побачив, що його бажання і мрії здійснюються. Отож, з усією притаманною йому щирістю, він узявся вирішувати справи. Зрозуміло, містера Гевішема це неабияк зворушувало. За тиждень, що передував відплиттю до Англії, Седрик здійснив немало цікавих вчинків. Адвокат надовго запам'ятав той ранок, коли вони навідалися до Діка, а згодом рушили до продавчині яблук. Навіть будучи "старовинного роду", ця жінка донестями здивувалася, довідавшись, що у неї з'явиться намет, пічка і тепла хустка, та ще певна сума грошей.

– Річ у тім, що я їду до Англії, аби стати там лордом, – турботливо пояснював їй Седрик. – І мені найменше хотілося б там хвилюватися, що у вас болять суглоби, бо мокнете ото на дощі. Ось у мене суглоби ніколи не болять, тому я, звичайно, не знаю, що воно таке, але дуже вам співчуваю. Сподіваюся, тепер буде ліпше.

– Вона дуже добра, ця продавчиня, – мовив хлопчик до містера Гевішема, коли вони вже відійшли від старенької. А жінці аж перехопило подих від зворушення – вона-бо ніяк не могла повірити у таке щастя. – Якось, коли я впав і розбив собі коліно, вона дала мені яблуко. Просто так, без грошей. Я ніколи цього не забуду. Годі забути людей, які добре до тебе ставилися, правда ж?

Цій щирій душі навіть на думку на спадало, що у світі є люди, які можуть не пам'ятати добра, яке їм хтось зробив.

Розмова з Діком також вийшла доволі зворушлива. У той день Дік саме мав чергове з'ясування стосунків із Джейком, тому Седрик і містер Гевішем застали його у доволі пригніченому настрої. Коли Седрик спокійно пояснив, чого прийшов – бідоласі геть мову відібрало. А лорд Фонтлерой так просто і щиро повідомив Дікові мету свого візиту, що на містера Гевішема це справило неабияке враження. Натомість Дік, довідавшись, що його давній друг став лордом, а коли виросте, то доведеться йому стати ще й графом, – лише роззявив рота і вибалушився на Седрика. Тоді нахилив голову – і йому злетіла шапка. Дік підняв її –і щось пробуркотів. Містеру Гевішему те, що він почув від Діка, видалося доволі дивним.

– Не свисти! – вимовив він. – Як то ти можеш стати графом?

Юний лорд трішки знітився, проте за мить поборов ніяковість.

– Та то ніхто не вірить, коли тільки-но почує, – сказав він. – Містер Гобс навіть було подумав, що я перепікся на сонечку. Я й сам спочатку не знав, що з цим робити, але тепер мені це подобається щораз більше, бо вже трохи до цього звик. Тепер графом є мій дідусь – він дбає, аби все, що я хочу – здійснювалося. Він дуже добрий, мій дідусь, і він – справжній граф. Це він передав через містера Гевішема цілу купу грошей для мене. Я приніс їх сюди – і ти зможеш викупити у Джейка його долю.

Врешті Дік і справді викупив долю Джейка і сам став власником справи, а також нових щіток, робочого костюма та інших корисних речей. Він ніяк не міг повірити своєму щастю,

проте освоївся з новим становищем набагато швидше, ніж та продавчиня яблук "старовинного походження". Спершу Дік ходив туди-сюди наче уві сні: дивився на свого юного мецената і боявся, що зараз він ото прокинеться – і все зникне. Навіть коли Седрик простягнув йому руку, аби попрощатися, то й тоді Дік не відразу зреагував.

– Гаразд, бувай, – мовив Седрик, намагаючись триматися впевнено. Проте голос його при цьому зрадливо затремтів і хлопчик часто закліпав довгими віями. – Сподіваюся, справи у тебе підуть добре. Шкода, але я мушу їхати… І залишити тебе. Але, може, ще повернуся сюди… коли вже стану графом. І будь ласка… пиши мені. Ми ж завжди були добрими друзями. Ось, тримай – тут адреса, куди треба надсилати мені листи, – і Седрик вручив Дікові клаптик паперу, на якому було записано адресу його майбутнього дому. – І ще: тепер моє ім'я не Седрик Ерол. Тепер я – лорд Фонтлерой. І… І… бувай здоровий, Діку.

Дік також часто закліпав, його очі зволожіли. Він був чоловік не надто освічений, йому важко було висловити усе, що він у цю мить відчував. Зрештою, бідака і не намагався. Він хіба часто кліпав і ковтав клубок, що став йому у горлі.

– Шкода, що ти їдеш, – врешті глухо вимовив він. І знову закліпав. Тоді глянув на містера Гевішема і торкнув рукою кашкет. – Дякую, сер, що привели його сюди, і за все, що ви зробили. Він… він незвичайний хлопчина, справді, – додав він. – Я все був доброї думки про нього. Бо він таки особливий.

Коли Седрик і містер Гевішем пішли, Дік іще якийсь час стояв, дивлячись їм услід – на цю маленьку постать, яка впевнено крокувала поруч з адвокатом. При цьому очі чоловікові заслала паволока, а в горлі застиг клубок.

У ті дні, що залишилися до відплиття, юний лорд багато часу проводив у крамниці містера Гобса. Містер Гобс був доволі пригнічений: його брав сум. Коли його юний друг на прощання врочисто простягнув йому золотий годинник на ланцюжку, то містер Гобс навіть не міг як належить подякувати. Він поклав футляр собі на коліно і кілька разів мусив висякати носа.

– Там всередині на кришці є напис, – сказав Седрик. – Я сам його придумав і продиктував: "Містеру Гобсу від його старого друга, лорда Фонтлероя. Відкривши це, згадайте мене". Бо я не хочу, аби ви про мене забули.

Містер Гобс знову голосно висякав носа.

– Я тебе не забуду, – вимовив він глухо, як перед тим Дік. – Але ти також не забувай мене, як опинишся поміж тих англійських 'ристократів.

– Я вас не забуду, хай де мені доведеться бути, – відповів юний лорд. – З вами я провів свої найщасливіші години… тобто багато гарних годин. Сподіваюся, ви колись приїдете до мене. Я певен: мій дідусь буде дуже радий. Може, він навіть напише вам листа і сам запросить нас відвідати – коли я йому розкажу про вас. Ви… ви… приймете його запрошення, правда? Навіть якщо він граф – ви ж не відмовитеся приїхати?

– Звичайно, я приїду, аби побачитися з тобою, – великодушно запевнив його містер Гобс.

Отож вони зійшлися на тому, що коли містер Гобс отримає запрошення, у якому його наполегливо запрошуватимуть провести кілька місяців у Доринкуртському замку, то він на той час забуде про свої республіканські погляди, спакує валізу і рушить в дорогу.

Врешті все було готове до від'їзду. Настав день, коли валізи було відправлено на пароплав, а на певну годину до дверей будинку під'їхав екіпаж. Хлопчика тоді охопило невідоме досі почуття самотности. Матуся на якийсь час зачинилася у своїй кімнаті. Коли ж вона спустилася сходами донизу, очі її були вологі, а губи зрадливо тремтіли. Седрик підійшов до матусі – вона нахилилася. Вони міцно обійнялися й обсипали одне одного поцілунками. Седрик розумів, що і матусі, і йому чогось шкода, хоча ще до кінця не розумів, у чому справа. Проте хлопчик спробував на свій спосіб це пояснити:

– Ми любили наш маленький дім, правда, матусю? – спитав він. – І ми завжди будемо його любити, правда ж?

– Так, сонечко, – тихо відповіла жінка. – Звісно, мій любий.

А далі вони сіли в екіпаж і Седрик присунувся якомога ближче до матусі. Жінка озирнулася і крізь віконечко дивилася на будинок, а Седрик не зводив погляду з матусі і тільки гладив її руку.

За якийсь час вони вже опинилися на пароплаві. Скрізь панувала метушня і поспіх. До пристані знай під'їжджали екіпажі, з них виходили пасажири. Пасажири дуже переймалися своїм багажем, який вчасно не довезли на пароплав – отже, була ймовірність, що він запізниться. Носильники вантажили величезні куфри і валізи, опускаючи їх з грюкотом на палубу. Матроси сновигали туди-сюди і розмотували канати. Офіцери віддавали накази. На пароплав піднімалися пані й панове разом з дітьми і няньками. Дехто мав доволі піднесений і радісний вигляд, дехто був сумний і мовчазний, а дехто навіть плакав і витирав хустинкою сльози. Для Седрика усе було цікаво. Він дивився на купи канатів і згорнуті вітрила, на височезну мачту, яка, здавалося, сягала

верхівки неба. Хлопчик уже навіть планував поговорити з матросами, аби розпитати їх про піратів.

Уже перед самим відплиттям Седрик стояв на горішній палубі, спершись на загорожу, і спостерігав за останніми приготуваннями. Йому дуже подобалися ці зосереджені вигуки матросів, метушня вантажників. Та ось увагу хлопчика привернув якийсь рух серед людей, що стояли на пристані в очікуванні відплиття пароплава. Хтось відчайдушно намагався пробратися крізь натовп, аби опинитися ближче до судна. Це був юнак, і в його руці виднілося щось червоне. Дік! Він так поспішав до Седрика, що геть засапався.

– Я біг цілу дорогу, – випалив він, піднявшись по трапу. – Прийшов тебе відпровадити. Слухай, у мене справи пішли просто чудово! А це я купив для тебе – з того, що заробив вчора. Можеш вдягати, коли опинишся серед тих дженджиків-модників. Був ще папір, щоб загорнути, але я його загубив, як пробирався до тебе. Бо ті, внизу, не х'тіли мене пускати, о. Диви, то хустинка – пов'яжеш собі на шию.

Дік випалив усе це на єдиному подиху. І тут пролунав дзвоник. Дік миттю кинувся бігти назад, ледве Седрик встиг вимовити бодай слово.

– Бувай! Зав'язуй її, коли будеш серед тих дженджиків! – задихано вигукнув Дік обернувшись – і стрілою помчав донизу.

За якусь мить Седрик з матір'ю побачили, як Дік промайнув через нижню палубу і зістрибнув на берег, коли вже піднімали трап. Стоячи на пристані, став вимахувати своїм кашкетом.

Седрик міцно тримав у руці хустинку. Вона була з яскраво-червоного шовку, прикрашена зображеннями підків та кінських голів.

Пароплав віддав кінці. Це супроводжувалося скрипінням канатів і метушнею серед матросів. Люди на березі гукали до пасажирів, а ті так само гукали у відповідь:

– Бувай! Бувай! Бувай, друже! – майже в один голос повторювала юрма. – Не забувай нас. Напиши, коли доберешся до того Ліверпуля. Бувай! Бувай!

Юний лорд Фонтлерой нахилився вперед і став вимахувати хустинкою.

– Бувай, Діку! – закричав він з цілої сили. – Дякую тобі! Бувай, Діку!

І пароплав відчалив від берега. Люди далі гукали. Мати Седрика опустила вуаль. Товпа на березі змішалася. А Дік нічого довкола себе не бачив – бо не відводив погляду від цього ясного личка, обрамленого золотистими кучерями, які куйовдив вітер. І не чув нічого, крім: "Бувай, Діку!" – що долинало з пароплава.

Ось так маленький лорд Фонтлерой покидав свою батьківщину, вирушивши назустріч невідомій вітчизні своїх предків.

РОЗДІЛ 4

В Англії

Згодом, коли пароплав уже вийшов в океан, місіс Ерол розповіла синові, що в Англії їм доведеться жити окремо, в різних будинках. Коли хлопчик уперше про це почув, то страшенно засумував. Містер Гевішем тоді подумав: добре, що граф подбав про те, аби мати жила неподалік від сина – так вони зможуть частенько бачитися. Прецінь хлопчик не витримав би розлуки з матусею. Місіс Ерол розраджувала Седрика, запевняючи, що вони мешкатимуть близенько одне від одного. Її голос був сповнений такої ніжности й любови, що хлопчик невдовзі перестав боятися за свою матусю.

– Седрику, мій дім розташований неподалік від замку, – м'яко повторювала вона кожного разу, коли про це заходила мова. – Я буду зовсім близько від тебе. І ти щодня зможеш прибігати до мене й розповідати про все, що у тебе діється. Нам буде добре! Там чудові місця. Твій батько часто мені про них розповідав. Він дуже любив свій маєток… І ти також його полюбиш.

– Якби ти там мешкала разом зі мною, то я любив би його іще більше, – відповів юний лорд із глибоким зітханням.

Він-бо ніяк не міг збагнути, чому це матуся повинна жити не разом з ним.

Натомість місіс Ерол вирішила, що синові ліпше не знати, чому граф прийняв таке рішення.

– Я би воліла, аби Седрик про це не знав, – мовила вона до містера Гевішема. – Він не зможе зрозуміти, чому граф так вирішив. Коли дізнається – то це хіба його глибоко вразить. Хлопчикові легше буде полюбити дідуся, коли він не знатиме, що граф з такою неприязню ставиться до мене. Мій хлопчик не знає, що таке неприязнь, тому йому буде дуже важко

змиритися з тим, що хтось мене ненавидить. У нього таке добре серце, він так мене любить! Отож ліпше не говорити йому нічого, аж доки не підросте. І для графа це буде ліпше. Бо інакше між ним і Седриком виникне нездоланний бар'єр… І Седрик ще дитина.

Тим-то Седрику лише пояснили: мовляв, існують певні причини, які він зможе зрозуміти хіба коли виросте, через які дідусь мусив прийняти таке рішення. Хлопчик, звісно, здивувався. Хоча самі причини його надто не цікавили. Зрештою, мати багато розмовляла з ним, змальовуючи всі переваги нового життя. Хлопчик поволі заспокоївся, хоча містер Гевішем не раз бачив, як він задумливо дивиться на море і важко, зовсім не по-дитячому, зітхає.

– Не подобається мені це, – сказав він якось під час бесіди з адвокатом. – Ви навіть собі не уявляєте, як мені це не подобається. Але в житті багато розмаїтих клопотів – і з ними треба якось давати собі раду. Так казала Мері, і від містера Гобса я також таке чув не раз. А матуся хоче, аби мені подобалося жити у дідуся, тому що він втратив своїх синів… а це дуже важко. Як можна не жаліти того, хто поховав усіх своїх дітей… До того ж, останній син помер так… так несподівано.

Пасажирів пароплава, які зазнайомилися з юним лордом, страшенно зворушувала його розсудлива манера вести бесіду – поважні судження, які зазвичай можна почути хіба від дорослого досвідченого чоловіка, та отой серйозний вираз дитячого личка, з яким це вимовлялося, справляли неабияке враження на слухачів. Ще б пак: уявіть-но лишень милого золотоволосого хлопчика, який має звичку всістися, обхопивши одне коліно своїми дитячими рученятами, – і починає вголос розмислювати на всякі поважні теми. Це викликало неабияке захоплення серед слухачів-дорослих. Навіть незворушний

містер Гевішем – і той уже відчував втіху від товариства юного співбесідника та його суджень.

– Наскільки розумію, ви будете добре ставитися до графа? – спитав його якось адвокат.

– Так, звісно, – впевнено відповів юний лорд. – Він мій родич, а до родичів треба ставитися добре. Зрештою, він сам так гарно до мене поставився… Коли хтось стільки доброго для тебе робить, коли хоче, аби у тебе було все, чого лиш собі бажаєш – то любитимеш ту людину, навіть якби вона не була твоїм родичем. А коли та особа належить до твоєї рідні, то будеш її любити ще більше.

– Тобто ви думаєте, що граф вас полюбить? – припустив містер Гевішем.

– Певно, що так, – відповів Седрик. – Розумієте, я ж також його родич… а саме син його сина. Хіба ж ви не бачите? Він уже мене любить – бо інакше хіба робив би мені стільки подарунків? Хіба послав би вас за мною?

– Ага, ось воно як, – завважив адвокат.

– Ну так, – потвердив Седрик. – А як інакше? Чи ви не погоджуєтеся зі мною? Звісно, дідусі завжди люблять своїх онуків.

Тим часом на пароплаві пасажири потроху відходили від морської хвороби і піднімалися на палубу подихати свіжим повітрям. Люди зручно вмощувалися на шезлонгах, заводили між собою бесіду – й романтична історія юного лорда Фонтлероя переходила з уст в уста. Відповідно, всі зацікавлено спостерігали за маленьким хлопчиком, який бігав собі по

палубі або ж проходжувався разом з матір'ю чи цим літнім сухорлявим адвокатом, або ж розмовляв з матросами. Усі полюбили малого, отож невдовзі друзі у нього були на цілому пароплаві. Седрик-бо завжди легко нав'язував контакти з людьми – не інакше було і тут. Коли чоловіки виходили на прогульку, то запрошували його до себе. Отож хлопчик поважно проходжувався з ними по палубі і дотепно відповідав на їхні жарти, веселячи усе товариство. Коли ж із ним заводили розмову жіночі компанії, то й тоді юний лорд відразу опинявся у центрі уваги і викликав нові й нові хвилі сміху серед своїх співбесідниць. Так само коли Седрик бавився з дітьми, то й там не бракувало веселощів. Серед матросів у нього також з'явилися добрі друзі: хлопчик захоплено слухав їхні розповіді про піратів, про корабельні аварії та про безлюдні острови. Невдовзі він навчився лагодити корабельні канати і майструвати іграшкові кораблики, а також доволі швидко збагнув різницю між розмаїтими "марселями" і "ґрот-марселями"[4]. Хлопчик уже залюбки вживав у розмові різні морські словечка. Якось він викликав немале пожвавлення серед товариства, яке тоді перебувало на палубі у пальтах у шаликах, коли дзвінко вигукнув:

– Але ж нині холодно, клянуся Нептуном!

Седрик здивувався, чому всі засміялися. Він почув цей вислів від "старого моряка" на ім'я Джері, який частенько вживав це, коли розповідав юному лорду розмаїті морські історії. Якщо вірити тим розповідям, Джері виходив у плавання зо дві чи три тисячі разів, кожного разу його корабель неодмінно зазнавав аварії поблизу островів, які, звісно, населяли кровожерливі племена людоїдів. З його розповідей також можна б зробити висновок, ніби його кілька разів підсмажували на рожні, з'їдали та ще разів з п'ятнадцять-двадцять з нього живцем знімали скальп.

– Тим-то він такий лисий, – пояснював лорд Фонтлерой матусі. – Якщо з тебе стільки разів знімуть скальп – то певно, що волосся більше рости не буде. От і в Джері воно перестало рости, відколи вождь паромачавикінів зняв з нього скальп ножем, зробленим з черепа вождя вопслемампків. Він каже, що тоді його скальпували дуже серйозно – як ніколи. Як тільки вождь паромачавикінів замахнувся ножем, то у Джері волосся на голові стало дибки від страху – та так і не опустилося. І тепер вождь так і носить його скальп, який більше нагадує щітку. Мені ще ніколи не доводилося чути про такі пригоди, які ото пережив Джері! Як би я хотів розказати про них містеру Гобсу!

Коли погода псувалася, люди сиділи внизу, в кают-компанії, то завжди хтось просив Седрика розповісти про "пригоди" Джері. І хлопчик переповідав їх з такою пристрастю, що невдовзі серед усіх кораблів, що перетинали Атлантику, годі було знайти популярнішого пасажира, ніж лорд Фонтлерой. Він завжди виявляв готовність розважити товариство, а позаяк робив це так по-дитячому щиро і водночас по-дорослому поважно, то, мабуть, і сам не здогадувався, що в цьому й полягає його особливий, неповторний чар.

– Ці історії Джері так їм подобаються, – розповідав він матусі. – Вибач, матусю, але я би навіть сказав, що У них годі було би повірити, якби вони не трапилися зі самим Джері. Але ж з ним вони таки трапилися… хоч як це дивно. Зрештою, може, він не все аж так добре пам'ятає, бо з нього стільки разів знімали скальп. То напевно мусило позначитися на його пам'яті.

Й ось через одинадцять днів після того як Седрик попрощався на пристані з Діком, пароплав причалив у Ліверпулі. А наступного дня, вже геть увечері, екіпаж довіз

хлопчика разом з мамою та містером Гевішемом до брами Курт-Лоджа. У темряві годі було роздивитися сам будинок. Седрик бачив хіба, що екіпаж в'їхав на доріжку, з обох боків оточену високими деревами. За якусь мить хлопчик побачив відчинені вхідні двері, з яких лилося яскраве світло.

З Америки привезли сюди і Мері, аби могла тут допомагати своїй господині. Вона прибула дещо раніше від них. Зістрибнувши з екіпажу, Седрик одразу побачив Мері, яка стояла на порозі разом із ще кількома слугами.

Лорд Фонтлерой радісно кинувся до неї.

– Ти вже тут, Мері? – вигукнув він. – Матусю, тут є Мері! – і захоплено поцілував служницю у її розчервонілу шорстку щоку.

– Тішуся, що ти вже добралася сюди, Мері, – тихо вимовила місіс Ерол. – Мені так мило тебе бачити. Тепер не почуватимуся тут зовсім чужою.

Вона простягнула Мері руку. Та міцно її потиснула. Мері добре розуміла, як почувається ця жінка, яка щойно покинула свою батьківщину, а тут їй ще й доведеться розлучитися з рідною дитиною.

Слуги-англійці з цікавістю розглядали хлопчика та його матір. Поміж слуг, звісно, ходило немало чуток. Їм було добре відомо про недобру вдачу графа та про те, чому місіс Ерол повинна замешкати тут, у Курт-Лоджі, тоді як син житиме у замку. Вони також знали, які великі статки успадкує цей хлопчина, хоча й не заздрили йому, знаючи крутий норов його дідуся, який страждав на подагру.

– Нелегке життя його жде, бідаку, – знай перемовлялися між собою слуга.

Проте про самого хлопчика їм напевно нічого не було відомо. Та й справді, звідки їм було знати, який характер має юний лорд Фонтлерой.

Седрик сам скинув зі себе пальтечко – бо ж звик усе робити сам, без допомоги слуг – і взявся роззиратися довкола. Обвів поглядом простору вітальню, картини й оленячі рога на стінах та купу інших деталей, що прикрашали вітальню. Усе було йому цікаве, бо вдома такого ще не доводилося бачити.

– Матусю, – звернувся він, – а правда, тут дуже гарно? Тішуся, що мені випало щастя тут жити. Такий гарний великий дім!

Звісно, якщо порівнювати з їхнім будиночком на тісній нью-йоркській вуличці, то цей дім і справді здавався дуже світлим і просторим. Мері завела їх нагору, у спальню, стіни якої були перетягнуті барвистим ситцем. У каміні весело гуготів вогонь, а перед каміном спокійно спала велика біла кішка перської породи.

– То економка із замку прислала вам її, мем, – пояснила Мері. – Вона добра жінка, і постаралася все для вас приготувати. Я бачила її коротко, то й перемовилися троха. Вона дуже любила капітана, дуже, мем, і тепер все сумує за ним. Ото вона мені і сказала: як місіс Ерол зобачить ту кішку під каміном – то їй відразу здасться, ніби вона вдома. Вона ж капітана знала від малого. Казала, файна була дитина, а як виріс – то ще файніший ся зробив. І характер мав добрий – все шось доброго скаже і їй, і всім, кого ото тільки зобачив, чи то який вельможний аристократ, чи то простий чоловік. А я їй тоді

кажу: "Та його син – то викапаний тато. Малий геть в нього вдався – такий милий і файний хлопчисько, як сам капітан Ерол".

Помившись і перевдягнувшись після дороги, місіс Ерол і Седрик спустилися вниз у велику світлу вітальню. Правда, стеля тут була не надто висока, а старі меблі – усі ці великі крісла з високими спинками та масивними поручнями, прикрашеними старомодним різьбленням, дещо незвичні полиці, шухлядки – видавалися трохи важкими. Перед каміном замість килимка лежала велика тигрова шкіра, а обабіч стояли фотелі. Велична біла кішка, яка відразу по приїзді нових господарів пішла була за лордом Фонтлероєм нагору, тепер знову спустилася сюди, до вітальні. Седрик відразу вмостився на тигрячому хутрі перед каміном, а кішка згорнулася клубочком побіч, немовби пропонуючи подружитися. Седрик так втішився, що поклав голову поруч з кішкою і почав її гладити, при цьому зовсім не звертаючи уваги на те, про що розмовляють його мати та містер Гевішем.

Вони говорили доволі тихо. Місіс Ерол виглядала схвильованою – це виказувала її блідість.

– Хоч сьогодні йому не треба їхати? – спитала вона. – Бодай сьогодні він ще залишиться зі мною?

– Звісно, – так само тихо відповів містер Гевішем. – Сьогодні він не мусить їхати. Щойно ми пообідаємо, я сам поїду до замку і повідомлю графа, що ви вже прибули.

Місіс Ерол глянула на Седрика. Хлопчик безтурботно лежав собі, зручно вмостившись на тигрячій шкурі. На його рум'яному личку вигравали відблиски полум'я, золотаві пасма розсипались по тигрячій шкурі (яка виконувала роль килимка),

а кішка дрімотливо муркотіла – так їй подобалося, що Седрик гладить її своєю делікатною долонькою.

На обличчі місіс Ерол з'явився ледь помітний усміх.

– Граф навіть не здогадується, чого мене позбавляє, забираючи його від мене, – сумно проказала вона.

Тоді перевела погляд на адвоката і додала:

– Будьте такий ласкавий, перекажіть графу, що я воліла б не брати від нього грошей.

– Не хочете грошей? – здивовано вигукнув містер Гевішем. – Ви хочете відмовитися від тої виплати, яку граф призначив на ваше утримання?

– Так, – дуже просто відповіла жінка. – Я воліла б її не брати. Досить того, що змушена прийняти цей дім... І я вдячна за це графу, бо так зможу бути неподалік від свого сина. А щодо грошей, то маю трохи власних заощаджень – мені цього вистачить, тому й не потребую більше. Якщо граф так уже мене незлюбив, то мені тим більше не хотілося б, аби він подумав, ніби я відпустила Седрика через ті гроші. Бо сина я відпускаю тільки тому, що люблю його понад усе і заради його щастя здатна забути про себе і свої потреби. І ще: цього бажав би його батько.

Містер Гевішем потер підборіддя.

– Дивно це якось, – вимовив він. – Граф розсердиться. Він не зрозуміє вашої відмови.

– Думаю, що зрозуміє, коли трохи замислиться, – відповіла жінка. – Мені ці гроші й так не потрібні, то для чого мені приймати їх від людини, яка настільки мене ненавидить, що відбирає мого маленького хлопчика? Це ж дитина його рідного сина…

Містер Гевішем якийсь час замислено дивився на неї.

– Гаразд, я передам графу ваші слова, – проказав врешті.

Тут подали обід і всі сіли за стіл. Кішка вмостилася на кріслі поруч із Седриком і поважно муркотіла, поки вони обідали.

Увечері містер Гевішем уже доповідав про своє прибуття у замку. Граф відразу запросив його до себе. Адвокат застав свого господаря у зручному розкішному кріслі перед каміном: той сидів, сперши хвору ногу на низенький ослінчик. Одразу зміряв адвоката прискіпливим поглядом з-під кошлатих брів – і містер Гевішем завважив, що, попри вдаваний спокій, граф таки схвильований.

– Що ж, містере Гевішеме, – крекнув граф, – Ви вже повернулися. То які новини?

– Лорд Фонтлерой та його мати зараз у Курт-Лоджі, – відповів містер Гевішем. – Вони обоє непогано витримали подорож і почуваються дуже добре.

Граф щось нетерпляче гмукнув і нервово махнув рукою.

– Радий це почути, – кинув він. – Гаразд, хоч це добре. Сідайте собі. Може, вип'єте трохи вина? Що ще мені розкажете?

– Лорд Фонтлерой сьогодні ночуватиме разом з місіс Ерол. А завтра я привезу його в замок.

Рука графа лежала на поручні крісла. На останніх словах адвоката він підняв її і затулив долонею очі.

– Ну то розповідайте далі, – вимовив він. – Ви ж знаєте, я велів нічого не писати про цю справу, тому нічого не знаю, справді. Що то за хлопець? Його мати мене не обходить – хлопчик, хлопчик який?

Містер Гевішем надпив зі склянки портвейну, якого сам собі налив, а тоді сів у крісло, тримаючи склянку в руці.

– Ну, взагалі важко говорити про характер семирічної дитини, – обережно завважив він.

Передсуди графа були просто нездоланні. Він глипнув на адвоката і суворо видав рішенець:

– Він дурень, так? Чи незграбний бовдур? Та американська кров дається взнаки, хіба ні?

– Не думаю, що вона йому зашкодила, мілорде, – як завжди, стримано і сухо відповів адвокат. – Звісно, я не надто знаюся на дітях… але мені хлопець видається доволі милим.

Містер Гевішем завжди тримався такої манери у висловлюванні своїх думок, і зараз був підкреслено сухим і стриманим. Адвокат просто вирішив: нехай ліпше граф Доринкурт сам складе собі думку про внука. Тим-то постановив не розповідати нічого заздалегідь.

– Він здоровий? А який на зріст? Високий? – допитувався граф.

– Наскільки можу судити, зі здоров'ям у нього все гаразд. Як також зі зростом, – відказав адвокат.

– Не сутулий? Миловидний? – не відступав граф.

На устах містера Гевішема з'явилася ледь помітна посмішка. Перед ним-бо постала картина, яку бачив при від'їзді з Курт-Лоджу, – милий хлопчик, який невимушено собі розлігся перед каміном, золотаві кучері на фоні тигрячого хутра, та ще рожевощоке личко і жвавий погляд.

– Думаю, мілорде, він дуже милий. Принаймні мені так видається, – стримано відповів адвокат. – Ясна річ, мені годі судити напевно. Але, дозволю собі завважити, він дещо відрізняється від англійських дітей.

– Я й не сумнівався, – кинув граф. Його саме пронизав різкий біль у нозі. – Ті американські діти – то переважно одні нахаби і зухвальці. Я вже досить про це начувся.

– Гм… не сказав би, що йдеться про зухвальство, – промовив містер Гевішем. – Мені навіть годі описати цю відмінність. Оскільки хлопець більше часу проводив серед дорослих, аніж серед дітей, то мені здалося, що у його поведінці серйозність і дитячість якось поєднуються.

– Американське зухвальство! – заперечив граф. – Мені багато про це розповідали. Тільки що вони називають це раннім розвитком і свободою. Аякже! Страшне нахабство і жахливі манери – ось що воно таке насправді!

Містер Гевішем знову ковтнув портвейну. Він узагалі рідко сперечався зі своїм вельможним господарем, а коли у того були напади подагри – то й поготів. У такі хвилини ліпше було не входити в слово. Отож на кілька хвилин запала мовчанка. Та за якийсь час містер Гевішем її порушив.

– Я маю передати вам повідомлення від місіс Ерол, – промовив він.

– Не хочу чути жодних її повідомлень! – гнівно відрізав граф. – Що менше про неї буду знати – то ліпше.

– Бачите, але це важливо, – пояснював адвокат. – Вона воліє відмовитися від утримання, яке ви їй призначили.

Графа аж пересмикнуло.

– Що?! – вигукнув він. – Що ви сказали?! Містер Гевішем повторив:

– Вона стверджує, що в цьому немає потреби, а оскільки стосунки між вами годі назвати приязними…

– Приязними?! – з люттю вигукнув граф. – Можу сказати напевно: вони ніколи не будуть приязними! У мене сама згадка про неї викликає ненависть! Примітивна корислива американка! Нехай не показується мені на очі.

– Мілорде, – вимовив містер Гевішем, – мені здається, її годі назвати корисливою. Для себе вона нічого не просить. Просто повідомляє, що не може прийняти ті гроші, які ви їй запропонували.

– Вона зумисне так робить! – відрізав граф. – Хоче, аби я з нею побачився. Думає, що буду захоплюватися її рішенням. Аякже, дочекається! Це всього лиш та американська незалежність! Але я не дозволю, аби вона жила як жебрачка – та ще під самою брамою мого парку! Якщо вже вона матір мого внука, то має займати відповідне становище – і вона буде його займати. Тому й отримуватиме ті гроші, хоче того чи ні!

– Місіс Ерол не буде їх витрачати, – сказав містер Гевішем.

– А це мене не обходить! – скрикнув граф. – Гроші їй все одно посилатимуть. Аби не казала людям, що живе тут як жебрачка, бо я їй нічого не даю! Це вона просто хоче, аби хлопець погано про мене думав! Певно, вже його проти мене настроїла!

– Ні, – сказав містер Гевішем. – Властиво маю переказати Вам ще одне її прохання – сподіваюся, це переконає Вас, що вона нічого супроти Вас не чинила.

– І слухати не хочу! – випалив граф, аж засапавшись від гніву та болю в нозі.

Проте містер Гевішем вів далі:

– Вона просила, аби не говорити лорду Фонтлерою нічого, що могло би упевнити його, ніби це ви наполягли на розлуці… через неприязнь до неї. Хлопчик дуже її любить, отож вона певна, що ця новина хіба послужила б перешкодою для ваших стосунків із внуком. Лорд Фонтлерой цього не зрозуміє, стане вас боятися або відгородиться байдужістю. Місіс Ерол каже: він іще замалий, аби зрозуміти, в чому тут справа, тому нехай спершу підросте – а тоді й довідається.

Вона не хоче, аби усе це затьмарило вашу першу зустріч із внуком.

Граф глибше вмостився у кріслі. Його глибоко посаджені очі широко відкрилися.

– Що-що? – вимовив він, затамувавши подих. – Що? Ви хочете мене переконати, ніби вона нічого не сказала синові?

– Ані словом не прохопилася, – сухо відказав адвокат. – Можу вас у цьому запевнити. Хлопчик хіба знає, що ви – найліпший і найдобріший дідусь на світі. Його віри у ваші чесноти не підважено жодним словом. А поки я був у Нью-Йорку, докладно виконував усі ваші розпорядження, тим-то лорд Фонтлерой мав усі підстави вважати вас взірцем щедрости і доброчинносте.

– Справді? – перепитав граф.

– Слово честі, – потвердив містер Гевішем, – ставлення до вас лорда Фонтлероя цілком залежатиме саме від вас. І, якщо дозволите, я би таки порадив у його присутності утримуватися від зневажливих висловлювань на адресу його матері. Це те, що найбільше сприяло б вам у нав'язуванні контакту із внуком.

– Гм, ото ще мені клопіт! – буркнув граф. – Та ж малому тільки сім років!

– Так, і всі ці сім років він провів разом з матір'ю, тому й любить її цілим серцем, – стримано завважив містер Гевішем.

РОЗДІЛ 5

У дідусевому замку

Вже геть пополудні карета, у якій їхали юний лорд Фонтлерой та містер Гевішем, врешті повернула на довгу простору алею, що вела прямісінько до замку. Граф розпорядився, щоб онук прибув якраз на обід. Так само граф чомусь побажав, аби Седрик сам увійшов до кімнати, яка йому призначалася.

Отож карета котилася по алеї. Лорд Фонтлерой зручно сидів собі, спершись на розкішні подушки, і з неабиякою цікавістю спостерігав за дорогою. Справді, хлопчика цікавило геть усе, що відкривалося його очам. Насамперед, його захоплювала сама карета із вгодованими доглянутими кіньми та їхня упряж з розмаїтими блискітками. Не менш цікавими були високий кучер і лакей, що супроводжував лорда Фонтлероя та містера Гевішема. Седрик розглядав їхні лівреї, бо такого йому ще не траплялося. Та найбільшу увагу хлопчика привертала корона на боках карети, отож він узявся розпитувати лакея, що воно означає.

Коли карета наблизилася до брами парку, Седрик визирнув у вікно, аби роздивитися могутніх камінних левів, що охороняли вхід. При брамі стояв милий будиночок, густо вкритий плющем. З нього вийшла привітна рожевощока жінка, щоб відчинити їм ворота. За нею з хатинки вибігло двійко дітей. Очі у них світилися цікавістю: було видно, що їм страшенно кортить чимскоріш роздивитися того маленького хлопчика, який ото приїхав у кареті. Седрик також прикипів до них поглядом. Їхня мати вклонилася гостям, привітно усміхаючись. Тоді зробила знак дітям – і вони також чемно вклонилися на привітання.

– Невже вони мене знають? – спитав лорд Фонтлерой. – Певно, цій жінці просто здалося, ніби ми знайомі, – спробував якось сам собі пояснити. Тоді зняв з голови берет з чорного оксамиту, помахав нею жінці і щиро усміхнувся.

– Доброго здоров'я! – гукнув він дзвінко. – Як у вас справи?

Седрик бачив: жінці було дуже приємно таке почути. Вона ще ширше усміхнулася, а її блакитні очі випромінювали ласку і привітність.

– Нехай Господь благословить вас, ваша високосте! – вимовила вона. – Нехай з вашого милого личка не сходить та щаслива посмішка. Ласкаво просимо!

Лорд Фонтлерой помахав беретом і знову кивнув їй головою, коли карета саме проїжджала ворота.

– Мені подобається ця жінка, – мовив він до адвоката. – Видно, що вона любить дітей. Я хотів би потім прийти до неї і бавитися з її дітьми. Цікаво, а скільки їх у неї? Якщо багато, то ми зможемо бавитися у війну.

Містер Гевішем не сказав Седрику, що йому навряд чи дозволять бавитися з дітьми сторожихи. Адвокат подумав, що іще матиме час, аби усе це йому пояснити.

Тим часом карета котилася поміж величними височенними деревами, що росли обабіч алеї. Їх гілки вгорі спліталися і творили немовби зелену арку. Се-дрикові ще ніколи не доводилося бачити таких могутніх дерев. Як і їхати попід аркою із зелених гілок. Хлопчик іще не знав, що Доринкуртський замок вважався одним із найгарніших у цілій Англії, а парки, що його оточували, були за площею чи не найбільші в Об'єднаному Королівстві. Знову: деякі дерева у Доринкуртському парку справді не мали собі рівних. Зокрема ті, котрі росли попри центральну алею. Проте Седрик, звісно, не здавав собі з цього справи. Йому просто страшенно сподобалося проїжджати попід склепінням із гілляччя, крізь яке

заломлювалися призахідні промені сонця. Довкола панував спокій і тиша. Погляд знай вихоплював милі галявки чи окремі дерева, що височіли мов велетні. Хлопчика потроху опанувало невідоме досі бентежне відчуття величі і краси, що панували довкола. Юний лорд помічав високі папороті поміж деревами та дзвіночки, що ото синіли клаптиками. Хлопчик заливався сміхом, побачивши переляканого кролика, що вихопився із зеленої трави і кинувся навтьоки – лише його білий хвостик і бачили. А раз їм навіть трапився виводок куріпок. Почувши карету, куріпки пурхнули і відлетіли від алеї. Седрик від захоплення аж заплескав у долоні.

– Гарно тут, правда ж? – звернувся він до містера Гевішема. – Мені ще ніколи не випадало бувати серед такої краси. Тут навіть ліпше, ніж у нью-йоркському Центральному парку.

Врешті Седрика взяв подив – чому-то вони їдуть так довго.

– А скільки треба їхати від паркової брами до замку? – спитав він.

– Та десь із чотири милі, – відповів адвокат.

– Гм, немало. Для людей, котрі живуть у замку, – то шмат дороги, – завважив юний лорд.

Щохвилини щось приваблювало його увагу. Ось він встиг помітити оленів – кілька їх лежало у траві, а деякі стояли. Було видно їхні чудові гіллясті роги. Олені дещо стривожено пильнували за рухом карети. Годі й казати, ці горді тварини просто зачарували Седрика.

– Сюди приїздив цирк? – захоплено вигукнув він. – А може, вони тут просто живуть собі? Чиї ж вони?

– Вони тут живуть, – відповів містер Гевішем, – і належать вашому дідусеві, графу Доринкурту.

Невдовзі їхнім очам відкрився замок – велична будівля із сірого каменю. У його незліченних вікнах відбивалися сонячні промені. Призахідне освітлення м'яко прокреслювало оборонні вежі і стіни з бійницями, здебільша порослі плющем. Замок оточували розмаїті тераси і галявини з барвистими квітниками.

– Та це найгарніше місце у світі! – вигукнув Седрик, аж розчервонівшись від захоплення. – Правдивий королівський палац! Якось я бачив одну картинку у збірці казок – там також був такий замок...

Масивні вхідні двері замку відчинилися. Хлопчик побачив багацько слуг, які стояли при вході, вишикувавшись у два ряди, не зводячи очей з юного лорда. "Гм, і чого це вони так вишикувалися?" – подумав було Седрик, а тоді задивився на їхні лівреї. Він, зрозуміло, не здогадувався, що слуги у цей спосіб віддавали честь йому, Седрику, який одного чудового дня стане володарем усіх цих маєтностей: розкішного замку, так подібного на королівський палац, величного парку та старезних дерев, які ростуть у ньому, галяв, порослих папороттю та лісовими дзвіночками, серед яких залюбки бавляться зайці і дикі кролики, а на траві лежать собі плямисті олені з великими вологими очима.

Іще якихось два тижні тому Седрик сидів собі на високому кріслі у крамниці містера Гобса поміж мішками картоплі і банок з консервованими персиками –і, ясна річ, навіть уявити собі не міг, що доведеться ото на власні очі побачити таку красу.

Попереду усіх слуг стояла літня жінка у доволі гарному платті із дорогого чорного шовку. Її сиве волосся було зібрано

під чіпцем. Жінка та стояла найближче до дверей. Коли хлопчик порівнявся з нею, глянув у її очі – то відчув: вона немовби хоче щось йому сказати. Містер Гевішем, який підтримував Седрика за руку, затримався на хвильку.

– Це лорд Фонтлерой, місіс Мелон, – проказав він. – Лорде Фонтлерою, а це місіс Мелон, наша економка.

Седрик простягнув їй руку на привітання. Його очі радісно спалахнули.

– То це ви прислали нам кішку? – спитав він. – Я дуже вам вдячний, мем.

Привітне обличчя місіс Мелон засвітилося від утіхи– геть як тоді у сторожихи.

– Ви знаєте, я де завгодно впізнала би лорда Фонтлероя, – зворушено промовила вона, звертаючись до містера Гевішема. – Викапаний капітан – і лице, і рухи. Ох, сер, дочекалися, слава Богу!

Седрикові стало цікаво, чого то вони дочекалися, і він запитливо поглянув на місіс Мелон. Хлопчикові здалося, що у в її очах стояли сльози – хоча на нещасну вона точно не скидалася. Та ось економка знову усміхнулася до нього.

– Від тієї кішки тут залишилося два кошенятка, – тепло проказала вона. – Я допильную, аби їх прислали до вашої кімнати.

Містер Гевішем щось потиху її спитав.

– У бібліотеці, сер, – відповіла йому місіс Мелон. – Його світлість піде туди сам. Його проведуть.

За кілька хвилин високий лакей у лівреї запровадив Седрика до бібліотеки, тоді відчинив двері і врочисто проголосив:

– Лорд Фонтлерой, мілорде!

Навіть цей простий лакей розумів, що настав справді великий момент: перед графом постав спадкоємець, до якого у майбутньому перейдуть усі титули і родові посілості.

Седрик переступив поріг і увійшов до великої просторої бібліотеки, заставленої масивними різьбленими меблями. Усі стіни аж до стелі було заставлено полицями книжками. Темні меблі, важкі портьєри на глибоко посаджених вікнах створювали враження, ніби відстань від одного кутка кімнати до другого страшенно велика. А сутінки ще й додавали похмурости усьому інтер'єру. Седрик спершу навіть подумав, що у кімнаті нікого немає, проте далі завважив велике крісло перед каміном. Там таки хтось сидів. Але кілька хвилин той хтось навіть не повертав голови у бік Седрика.

Хоча, звісно, поява хлопчика не залишилася непоміченою. Поруч із кріслом на підлозі лежав собака – великий англійський дог рудувато-брунатної масті, з могутніми як у лева лапами. Отож дог повільно підвівся з долівки й, важко ступаючи, маєстатично рушив до Седрика.

Тоді чоловік, котрий сидів у кріслі, гукнув:

– Дуґале, назад!

Проте у серці юного лорда Фонтлероя, здавалося, не було місця для страху – він був напрочуд відважним хлопчиком. Отож юний лорд просто поклав руку на нашийник дога – і вони разом рушили до каміна. Дуґал все обнюхував Седрика.

І щойно тепер граф підвів на них погляд. Седрик побачив високого літнього чоловіка з кошлатим сивим волоссям і такими ж кошлатими бровами. Його ніс нагадував радше орлиний дзьоб, посаджений між глибокими очима, які допитливо й гостро розглядали хлопця. Отож граф бачив перед собою струнку дитячу фігурку у чорному оксамитовому костюмчику з мереживним комірцем, миловидне личко, обрамлене золотавими кучерями, і відкритий привітний погляд дитячих очей. Якщо замок скидався на якийсь казковий палац, то сам Седрик, поза всяким сумнівом, найбільше був подібний на маленького казкового принца. Хоча, треба сказати, як на принца Седрик був доволі міцної статури. Коли граф побачив, який милий, який сильний та сміливий хлопчик його внук, – серце старого на радощах забилося частіше. Старого аристократа тішило, що його внук не виявляв перед ним ані страху, ані ніяковости, як також анітрішки не злякався собаки. Ще б пак, отак не вагаючись узяв величезного дога за нашийник!

Седрик допитливо і привітно дивився на графа – зовсім так само, як перед тим розглядав економку, – а тоді приступив ближче.

– То Ви – граф? – спитав він. – А я – Ваш внук. Знаєте, мене привіз сюди містер Гевішем. А звати мене лорд Фонтлерой.

І хлопчик простягнув руку графові, позаяк у нього не було жодних сумнівів: навіть коли маєш справу з графами – належить бути ввічливим і ґречним.

– Сподіваюся, з Вами все гаразд, – повів він далі з усією своєю щирістю. – Я дуже радий Вас бачити.

Граф потиснув йому руку. Очі старого при цьому виявляли непідробну цікавість. Властиво спершу граф був так здивований невимушеною поведінкою внука, що навіть не знав що сказати. Він лише пильно розглядав хлопчика з-під своїх кошлатих брів.

– То ти радий мене бачити? – спитав нарешті.

– Звісно, – відповів лорд Фонтлерой. – Дуже радий.

Поруч стояло крісло – і Седрик сів у нього. Крісло було доволі високе – ноги хлопчика не сягали підлоги. Проте він зручно вмостився і не звертав на це жодної уваги, тим часом спокійно вивчаючи свого шляхетного дідуся.

– Я увесь час намагався собі уявити: який Ви? – признався хлопчик. – Іще на пароплаві я лежав у своїй каюті – і думав: чи Ви подібний до мого татуся?..

– І як, подібний? – поспитав граф.

– Бачите, я був зовсім маленький, коли він помер, – відповів Седрик. – Тому я його добре не пам'ятаю. Але мені здається, що ви не дуже схожі.

– Напевно, ти розчарований? – поцікавився граф.

– Та ні, – ввічливо відповів Седрик. – Звичайно, хочеться, аби хтось був схожий на мого татуся. Але запізнати дідуся приємно навіть коли він і не схожий на татка. Бо ж з родичами завжди знаходиш спільну мову.

Граф відкинувся на спинку крісла, не зводячи, проте, погляду з хлопчика. Навряд чи графові досі доводилося чути, що з родичами завжди знаходять спільну мову. Він-бо завжди сварився зі своїми родичами – виганяв їх із дому або ж всіляко принижував та ображав. Тим-то всі його й ненавиділи.

– Рідного дідуся будь-хто любитиме, – вів далі лорд Фонтлерой. – Тим більше коли він такий добрий, як ви.

На обличчі старого аристократа з'явилося певне замішання.

– Гм, то я, виходить, добрий? – вимовив він.

– Звісно, – усміхаючись потвердив лорд Фонтлерой. – Я вам страшенно вдячний і за Бриджит, і за продавчиню яблук, і за Діка.

– Бриджит?! – вигукнув граф. – Дік? Продавчиня?

– Так, – кивнув головою Седрик. – Ви ж передали для них гроші… тобто ви передали їх через містера Гевішема для мене, аби я їх витратив так, як захочу.

– Ага! – вимовив граф. – Ось у чому річ! Гроші, які ти мав витратити за власним бажанням. То що ж ти за них купив? Розкажи, мені цікаво.

Його острішкуваті брови зійшлися докупи – граф пильно дивився на хлопчика, очікуючи відповіді. Графові і справді було цікаво почути, на що пішли ті гроші.

– Ой, та ви ж, певно, не знаєте про них – ані про Діка, ані про продавчиню, ані про Бриджит, – проказав лорд Фонтлерой.

– Я геть забув, що ви живете дуже далеко від них. Це мої друзі. І коли Майкла допала гарячка…

– Хто такий Майкл? – поспитав граф.

– Майкл – то чоловік Бриджит, – пояснив Седрик. – їхні справи були геть погані. Якщо чоловік хворий, не має роботи, а в сім'ї дванадцятеро дітей – то можете собі уявити, як їм велося. Взагалі Майкл добрий чоловік. А як ото захворів, то Бриджит не раз приходила до нас додому, розказувала про свої клопоти – і плакала з розпуки. А того вечора в нас якраз був містер Гевішем. Бриджит прийшла і знов розплакалася, бо в них вже не було що їсти ані не мали з чого заплатити за житло. Я пішов до неї – вона сиділа на кухні. А потім містер Гевішем прислав за мною і сказав, що ви передали для мене гроші. Тоді я чимдуж кинувся на кухню, наздогнав Бриджит – і вручив їй гроші. Бриджит спершу навіть не могла повірити своїм очам. Ось чому я дуже вам вдячний.

– Ага, – вимовив граф своїм низьким глухим голосом, – то ось що ти зробив для себе. Може, ще щось?

Дуґал влаштувався побіч крісла з високою спинкою, на якому сидів Седрик. Дог знай крутив головою, слідкуючи за рухами Седрика, немовби його страшенно цікавило те, що той розповідав. Узагалі Дуґал був собака вельми поважний. Певно, він відчував, що коли він такий великий, то не може легковажно ставитися до життя. Старий граф, який добре знав собаку, потайки спостерігав за ним. Річ у тім, що Дуґал ніколи не мав звички заводити знайомства поспіхом, відразу, тим-то графа неабияк здивувало, що дог дозволяв Седрикові себе гладити. У цю мить собака затримав на хлопцеві уважний погляд, а тоді обережно поклав свою велику, мов у лева, голову йому на коліно.

Седрик гладив свого нового друга і водночас відповідав дідусеві:

– Бачите, був іще Дік, – проказав він. – Дік вам би сподобався, я певен. Бо він хлопець правильний.

Проте так говорили хіба в Америці, тому граф не відразу зрозумів, що Седрик мав на увазі.

– Що значить – правильний? – перепитав граф.

Лорд Фонтлерой на мить замислився, бо і сам не знав, що воно значить. Та оскільки цей вислів частенько вживав Дік, то Седрик був певен, що означає він щось дуже хороше.

– По-моєму, це значить, що він нікого не обдурить, – взявся пояснювати Седрик. – І не вдарить меншого за себе. І черевики чистить так, що вони аж блищать, як наглянцує. Дік працює чистильником.

– І ти з ним знаєшся? – спитав граф.

– Він мій давній друг, – потвердив Седрик. – Не такий давній, як містер Гобс, але ми знаємося вже досить давно. Коли я від'їжджав, він подарував мені ось це, – хлопчик сягнув у кишеню й витягнув звідтам щось червоне. Це була складена шовкова хустинка. Седрик з гордощами розгорнув її. На червоному тлі виднілися зображення кінських голів та підків.

– Цю хустинку мені подарував Дік, – промовив юний лорд. – Я берегтиму її як зіницю ока. Бачите, її можна зав'язати на шию, а можна встромити у кишеню. Дік придбав її з першого заробітку – після того, як я викупив у Джейка усю його долю, а потім ще закупив нових щіток. Ото Дік і подарував мені

хустинку на пам'ять. А містеру Гобсу я подарував годинник з написом: "Відкривши це, згадайте мене". То ось: коли я витягую хустинку, то також відразу згадую про Діка.

Годі й описати, що відчував вельможний граф Доринкурт, слухаючи розповіді свого внука. Загалом графа непросто було чимось спантеличити, бо пожив він немало і побачив на своєму віку предосить. Проте тут йому довелося зіткнутися з таким, чого він іще не бачив. Тим-то й не міг собі дати ради з почуттями, які його охопили. Граф ніколи не переймався дітьми. Власні забаганки забирали весь його час, тому на дітей його вже не залишалося. Навіть коли його сини були малі, то й тоді він ними не цікавився. Зараз він хіба пригадував собі, що батько Седрика також був таким вродливим і міцним хлопчаком. Граф був себелюбцем, яких мало, отож звідки йому було навчитися цінувати чиюсь безкорисливість і щирість? Звідки йому було знати, якою любов'ю, довірою, ніжністю сповнене дитяче серце? Хіба міг він собі уявити, які великодушні і щирі думки народжуються у дитячій голівці?

Граф Доринкурт узагалі досі остерігався малих дітей – особливо хлопчиків. Певно, вони нагадували йому радше надокучливих щенят, які знай товчуться по кімнаті й увесь час чогось потребують. А граф волів, аби у його домі панував порядок і послух. Натомість його старші сини завдавали хіба одних клопотів своїм нянькам і гувернанткам. А на найменшого нарікань не було вочевидь тому, що на нього менше звертали уваги – так вирішив для себе граф. Бо ж преціньне він мав успадкувати титул і маєтки.

Знову: що рідного внука треба любити – таке навіть на думку графові не спадало. Він послав за маленьким Седриком, аби догодити своїм гордощам. Тим більше якщо вже хлопчикові випаде зайняти його місце у майбутньому, то граф найменше хотів, аби його спадкоємець виявився незграбним чи

смішним. Бо це осмішило б його, графа Доринкурта, ім'я. Ну а всі, котрі народилися в Америці, на переконання графа, мали бути смішні й недалекі. Жодної любови до хлопця граф не відчував. Єдине, чого він від нього сподівався – що той виявиться хоч би трохи симпатичним на виду і принаймні не позбавленим царя в голові. Граф-бо зазнав стількох розчарувань від своїх старших синів… Ну а те американське одруження капітана Ерола викликало такий гнів графа, що він і поготів не міг сподіватися чогось доброго від того шлюбу.

Коли лакей доповів про лорда Фонтлероя, граф Доринкурт спершу навіть не міг зважитися підвести очі на хлопця – так боявся розчаруватися. Саме тому граф розпорядився, щоб Седрика прислали до нього самого – годі було й подумати, що хтось міг стати свідком його розчарування. Та коли граф уздрів перед собою миловидного привітного хлопчину, який без тіні страху поклав руку на нашийник величезного дога – його зачерствіле серце сповнила радість. Навіть у найсміливіших мріях граф Доринкурт не міг собі уявити такого внука! Годі й казати: граф спершу просто не повірив своїм очам: невже цей милий, зґрабиий і відважний хлопчик – син тієї осоружної американки – таки справді його внук?! Від цієї думки зазвичай холодний і черствий граф Доринкурт аж змішався.

А далі внук почав розмовляти зі своїм дідусем. Це ще більше спантеличило старого графа. Він-бо звик, що всі перед ним ніяковіли і втрачали дар мови, тим-то і від Седрика очікував подібної поведінки. Аж ні, хлопчик анітрішки не розгубився перед графом – так само як перед тим ані дрібки не злякався Дуґала. Проте тут не було і тіні нахабства – Седрик просто випромінював привітність і довіру. Але хлопчик навіть і здогадувався, що когось належить боятися – він поводився просто і природно. Звісно, граф одразу помітив, що Седрик трактує його як друга, зовсім не сумніваючись у тому, що дідусь радий його бачити. Мабуть, йому і на думку не спадало,

що могло бути інакше. Окрім того, йому просто хотілося розважити й зацікавити дідуся своїми розповідями. Така щирість і довіра зворушили навіть серце старого графа – хоч яким черствим та холодним чоловіком він був. Зрештою, приємно було бачити перед собою бодай когось, хто не виявляв перед ним підозри а чи страху, хто не здогадувався про його нестерпний характер, хто дивився на нього сповненими довіри і щирої симпатії очима – навіть якщо це лише маленький хлопчик у чорному оксамитовому костюмчику.

Граф відкинувся на спинку свого крісла і взявся далі розпитувати свого юного співбесідника, із дивним блиском у старечих очах невідступно слідкуючи за кожним його рухом. Лорд Фонтлерой охоче відповідав на всі дідусеві питання, не виявляючи жодної ніяковости. Хлопчик щиро, як він це вмів, розповідав дідусеві про Діка і про Джейка, про продавчиню яблук і про містера Гобса. Далі він жваво описував вуличні походи, які організовувала республіканська партія – з прапорами, транспарантами, факелами і феєрверками. Під час бесіди дійшло і до Четвертого Липня та Революції. Хлопчик захоплено розповідав про все графові, та раптом, явно щось згадавши, замовк.

– У чому справа? – поцікавився граф. – Чому ти зупинився?

Лорд Фонтлерой трішки знітився і завовтузився у кріслі. Граф бачив, що хлопця непокоїть якась думка.

– Просто я подумав, що вам це може бути неприємно, – врешті вимовив Седрик. – Можливо, хтось з родини якраз брав участь у тих діях. Я геть забув, що ви – англієць.

– Можеш розповідати далі, – відповів граф. – Ніхто з нашої родини там не був. Ти забуваєш, що ти також англієць.

– Та ні! – відразу заперечив Седрик. – Я американець!

– Ти англієць, – рішуче ствердив граф. – Англійцем був твій батько.

Такий поворот розмови навіть дещо розважив старого графа, а ось Седрикові було не до сміху. Від хвилювання його залив гарячий рум'янець.

– Я народився в Америці, – заперечив він. – Якщо хтось народився в Америці, то він американець. Вибачте, що мушу вам перечити, – м'яко, проте дуже серйозно вимовив хлопчик, – але містер Гобс сказав мені: якщо ще колись буде війна, то… то я повинен тримати сторону американців.

Граф усміхнувся. Посмішка вийшла похмура, проте – граф таки посміхнувся.

– І що, будеш обстоювати американців? – спитав він.

Граф ненавидів Америку й американців, однак серйозна заява цього маленького американського патріота його розважила. Врешті-решт, подумав граф, з доброго американського патріота з часом можна буде виховати доброго англійця.

Однак у них більше не було часу заглиблюватися в історію американської революції і боротьби за Незалежність (зрештою, лорд Фонтлерой відчув, що повертатися до цієї теми наразі не варто), бо прийшов лакей і оголосив, що обід уже подано.

Седрик підвівся і підійшов до дідуся. Хлопчик глянув на його хвору ногу, а тоді ввічливо запропонував:

– Давайте допоможу. Дозволите? Можете спертися на мене. Коли ото у містера Гобса боліла нога – бо на нього звалилася була бочка з картоплею, – то він також спирався на мене.

Кремезний лакей мало не позбувся своєї репутації, бо лише в останню мить таки стримався, аби не засміятися вголос. Він був добре вишколений, віддавна служив у шляхетних родинах, тим-то аж ніяк не міг собі дозволити розсміятися у такий момент – це хіба б засвідчило його погане виховання. Справді, стриматися тут було доволі важко, проте лакей знайшов порятунок, перевівши погляд на не надто привабливу картину, що висіла над головою графа: вдав, ніби зосереджено її розглядає.

Граф зміряв свого відважного родича пильним поглядом.

– Гадаєш, даси собі раду? – суворо спитав він.

– Думаю, що так, – відповів Седрик. – Я сильний. Мені вже минуло сім років. Ви можете однією рукою спиратися на ціпок, а другою – на мене. Дік казав, що для хлопця мого віку м'язи у мене доволі міцні.

Він випрямив руку, а тоді зігнув її до плеча, аби показати графові свої мускули, які так хвалив Дік. При цьому обличчя хлопчика було таке серйозне і зосереджене, що лакею знову довелося уважно розглядати картину.

– Гаразд, – погодився граф, – можеш спробувати.

Седрик подав дідусеві ціпок і допоміг йому підвестися з крісла. Звичайно це робив лакей, і граф завжди нарікав, коли його мучив біль. Зазвичай граф не вирізнився стриманістю і

терплячістю, отож дужі кремезні лакеї у розкішних лівреях зі страхом очікували його гнівних вибухів.

Проте у цей вечір граф не проклинав усіх і вся, хоча нога дошкуляла йому більше ніж будь-коли. Граф вирішив провести певний експеримент. Отож він повільно підвівся зі свого крісла однією рукою сперся на плече хлопчика, яке той так відважно йому підставив. Юний лорд Фонтлерой обережно ступив крок, не зводячи погляду із хворої дідусевої ноги.

– Зіпріться на мене, – промовив він, підбадьорливо посміхаючись. – Я ітиму дуже повільно.

Якби графа підтримував лакей, то граф спирався би трохи на ціпок, але більше на плече лакея. І тут граф так само міцно сперся на плече внука. Тягар був відчутний, отож буквально через кілька кроків хлопчик засапався, на обличчі виступив рум'янець, проте він тримався, згадуючи, як Дік хвалив його міцні м'язи.

– Не бійтеся, спирайтеся на мене, – задихано вимовив він. – Я… я дам раду… якщо… якщо це не дуже далеко…

До їдальні і справді було близько, проте Седрикові той шлях видався дуже довгим. Врешті вони добралися до крісла на чолі столу. Дідусева рука на плечі з кожним кроком здавалася важчою, обличчя аж пашіло, серце шалено гупало у грудях, – проте хлопчик не думав відступати. Навпаки, він напружив усі свої сили, намагався тримати голову прямо, та ще підбадьорював дідуся, який ото кульгав побіч.

– Ну як, дуже боляче, коли спираєтеся на ногу? – запитував він. – А ви парили її у гарячій воді з гірчицею? Бо містер Гобс парив. Ще, кажуть, арніка дуже помічна.

Великий собака поважно супроводжував їх. Завершував процесію кремезний лакей. Коли він ото дивився на хлопчика, який напружував усі свої сили, так щиро допомагаючи дідусеві, в його очах з'являвся дивний вираз. Коли ж граф ото зиркав на розчервоніле личко свого онука, на обличчі старого вельможі можна було прочитати подібне здивування. Та ось вони увійшли до просторої розкішної їдальні. Седрик обвів її поглядом – вона була просто чудова. Лакей, який чекав біля крісла, не зводив із них погляду.

Нарешті граф з онуком добралися до крісла. Граф зняв руку із Седрикового плеча і повільно опустився у крісло.

Седрик перевів подих, витягнув з кишені хустинку – подарунок Діка – і витер спітніле чоло.

– Але ж гаряче нині, – вимовив він. – Вам треба вигрівати ногу коло каміна... а ось мені трошки загаряче.

Делікатність не дозволила Седрикові стверджувати, ніби у дідусевому домі щось могло бути зайвим чи непотрібним.

– Мабуть, ти змучився, – проказав граф.

– Та ні! – заперечив лорд Фонтлерой. – Це було неважко. От хіба трішки гаряче, як то буває влітку.

І Седрик знову енергійно витерся своєю розкішною хустинкою. Його крісло стояло по другий бік столу – якраз навпроти дідусевого. Воно було розраховано явно на когось більшого, ніж Седрик – хлопчик просто потонув у ньому. Зрештою, у замку все було таке об'ємне: величезні зали з високими стелями, масивні важкі меблі, кремезний лакей, великий собака. Та і сам граф був нівроку на зріст. Усе це ніби

мало підкреслити, що сам лорд Фонтлерой насправді іще зовсім маленький хлопчик. Проте він анітрішки тим не переймався, бо ніколи не мав себе за когось великого і поважного. Навпаки, Седрик прагнув знайтися у новій ситуації, хоча, зрозуміло, тутешні масштаби дещо його розгублювали.

Здається, хлопчик ніколи не відчував себе таким маленьким, як ото зараз, коли сидів у величезному кріслі на другому кінці столу. Хоча граф жив сам, та у замку діяв певний порядок. Граф любив обідати розкішно, з дотриманням усіх церемоній. Седрик розглядав дідуся через силу-силенну вишуканих келихів та тарелів, які аж засліплювали своїм незвичним блиском. Якби сюди зайшов хтось сторонній, то ця картина напевно б його потішила: величезна їдальня, кремезні слуги, вбрані у багаті лівреї, яскраве освітлення, поблиски на столовому сріблі та на келихах – а за столом по обидва кінці сидять лише суворий старий граф і його маленький внук. Обід для графа і справді був справою якнайбільш поважною – зрештою, так само як і для кухаря. Якщо господарю бува страви не сподобалися або ж у нього був поганий апетит, то головному кухарю перепадало на горіхи. Сьогодні, на щастя, апетит у графа виявився дещо ліпший, ніж ото зазвичай. Можливо, господаря Доринкурту зараз цікавило ще щось, окрім оцінки закусок чи підливок. Найбільшу поживу для роздумів графові тепер давав його внук. Граф уважно поглядав на нього через стіл. Сам граф говорив мало, однак йому вдалося розговорити хлопчика. Граф навіть не думав, що розмова з дитиною може так його зацікавити. А лорд Фонтлерой водночас розважав його і дивував. Граф ані на мить не забував, як то він перевіряв рішучість і витривалість Седрика – і внук не завагався, не відступив.

– Ви не завжди носите корону? – ввічливо поцікавився лорд Фонтлерой.

– Ні, – відповів граф, похмуро усміхаючись, – вона не надто мені пасує.

– А ось містер Гобс стверджував, що графи завжди ходять у коронах, – мовив Седрик. – Правда, він потім ще трохи подумав і додав: певно, корону таки час до часу доводиться знімати – наприклад, аби вдягти капелюха.

– Так, – потвердив граф, – часом я її знімаю.

Тут один з лакеїв відвернувся і вдав, ніби закашлявся, прикриваючи рота рукою.

Седрик перший скінчив обідати. Хлопчик відкинувся на спинку крісла й обвів поглядом залу.

– Ви можете пишатися своїм домом, – проказав хлопчик. – Бо він пречудовий, справді. Я ще ніколи не бачив чогось подібного. Хоча, звісно, мені лише сім років, отже, я й не міг багато побачити.

– Гадаєш, мені є чим пишатися? – перепитав граф.

– Таким замком будь-хто може пишатися, – відповів лорд Фонтлерой. – Скажімо, якби це був мій дім, то я також би ним пишався. Тут усе таке гарне. Парки довкола, і дерева… Вони такі гарні… особливо коли шелестить листя!

Хлопчик на мить замовк, а тоді із сумом подивився на дідуся.

– Тільки що для двох цей дім завеликий, правда? – поспитав він.

– Тут якраз досить місця для двох, – відказав граф. – Чи, по-твоєму, він таки надто великий?

Юний лорд немовби завагався.

– Я лише подумав, що коли двоє людей, які живуть у цьому домі, не порозуміються, то напевно їм буде тут самотньо, – пояснив хлопчик.

– Гадаєш, зі мною легко буде порозумітися? – поцікавився граф.

– Гадаю, що так, – відповів Седрик. – Ми ж містером Гобсом чудово знаходили спільну мову. Він мій найліпший друг – звісно, окрім матусі.

Граф підняв брови.

– Матусі?

– Я так маму називаю, – тихо відповів лорд Фонтлерой.

Можливо, через те що хлопчик трохи стомився – зрештою, і година була вже пізня, – або, може, після всіх нових пережиттів, які звалилися на нього упродовж останніх днів, він якось відчув себе самотнім від однієї думки, що у цю ніч йому доведеться спати не в своєму домі, що "найліпший друг" не цілуватиме його перед сном. Вони ж бо справді були найліпшими друзями – Седрик і його матуся. Хлопчик не міг не згадувати про неї, а що більше він про неї думав, то менше йому хотілося розмовляти. Отож коли обід уже добігав кінця, граф кілька разів бачив, як по обличчю внука пробігала тінь смутку. Однак Седрик тримався мужньо. Потім вони знову рушили до бібліотеки. Високий лакей ішов побіч, але граф

поклав руку на плече внука, хоча вже спирався не так сильно, як перед тим.

Невдовзі лакей залишив їх обох у кімнаті. Седрик усівся собі перед каміном побіля Дуґала. Кілька хвилин хлопчик мовчки дивився на вогонь, погладжуючи пса за вухами. Граф спостерігав за хлопцем. В очах Седрика світилася сумна задума. Кілька разів з його грудей виривалося зітхання. Граф мовчав, не відриваючи, проте, очей від онука.

– Фонтлерою, – врешті вимовив граф, – про що ти думаєш?

Фонтлерой зробив над собою зусилля і спробував усміхнутися.

– Я думаю про матусю, – проказав він. – Мені, певно, треба трохи порухатися, – додав він і підвівся з килимка.

Хлопчик засунув руки в кишені і взявся ходити туди-сюди. Очі у нього блищали, але Седрик лише стиснув губи і підняв голову. Дуґал спершу ліниво повернув голову і якийсь час дивився на хлопчика. Тоді також підвівся і став так само ходити поруч із ним. Фонтлерой витягнув одну руку з кишені і поклав її на голову Дуґала.

– Гарний собака, – промовив хлопчик. – Він мій друг. Він відчуває, що у мене на серці.

– І що ж у тебе на серці? – поспитав граф.

Він бачив, що Седрика змагає туга за рідним домом. Графа це зворушило. Проте його тішило, що хлопчик тримається гідно, не скаржиться, а робить зусилля, аби опанувати себе. Звісно, це не могло не сподобатися графу Доринкурту.

– Іди сюди, – мовив граф. Седрик підійшов до дідуся.

– Бачите, досі мені ще ніколи не траплялося покидати рідний дім, – вимовив хлопчик, трішки нахмурившись. – Тим-то і з'являється це дивне відчуття – коли знаєш, що тепер ночуватимеш деінде, а не в себе. Але ж матуся від мене недалечко. Вона просила мене це пам'ятати… Зрештою, мені вже сім років… І ще я можу дивитися на її портрет, який вона мені подарувала.

Він сягнув рукою до кишені і витягнув невеличкий футлярчик, обтягнутий фіолетовим оксамитом.

– Ось він, – проказав він. – Ось гляньте, треба тільки тут натиснути – і футлярчик відкриється. А всередині портрет.

Седрик підійшов до крісла графа, по-дитячому довірливо притиснувся до дідусевої руки, що лежала на поручні, і натиснув на пружинку.

– Ось і портрет, – вимовив хлопчик, тепло усміхаючись, коли фіолетовий футлярчик відкрився.

Гаф нахмурив брови. Він не бажав дивитися на той портрет, проте мимовільно таки кинув на нього погляд. Його очам відкрилося вродливе обличчя молодої жінки… наче дві краплі води подібне до дитячого, зверненого до нього. Граф аж змішався.

– Ти думаєш, що дуже її любиш, – проказав граф.

– Так, – тихо відповів лорд Фонтлерой з усією притаманною йому щирістю. – Я так думаю – бо справді дуже її люблю. Знаєте, містер Гобс був моїм другом, і Дік, і Бриджит, і Мері, і

Майкл – вони всі мої друзі. Але матуся – найліпший друг. Ми завжди все одне одному розповідали. Татко велів мені піклуватися про неї. Коли я виросту великий, то піду на роботу, зароблятиму гроші і даватиму матусі.

– А чим ти займатимешся, коли виростеш? – поцікавився граф.

Юний лорд сів на килимок перед каміном, тримаючи перед собою портрет. Здавалося, хлопчик серйозно обдумував свою відповідь.

– Спершу я думав, що можу увійти в долю з містером Гобсом, – мовив він врешті. – Проте згодом я вже хотів стати президентом.

– Ми пошлемо тебе у Палату лордів, – сказав йому граф.

– Гаразд, – відповів лорд Фонтлерой, – якщо я не зможу бути президентом, то хай уже буде Палата лордів – я не заперечуватиму. Просто торгувати бакалією часом стає нудно.

Можливо, він у думках зважував цю можливість, задивившись на полум'я в каміні, тому що у кімнаті на якийсь час запала мовчанка.

Граф також не промовив більше жодного слова. Він хіба відкинувся на спинку крісла і спостерігав за хлопчиком. У голові старого графа народжувалися дивні думки. Дуґал розтягнувся перед каміном і задрімав, поклавши голову на свої лев'ячі лапи. Запанувала цілковита тиша.

Десь через пів години лакей привів до бібліотеки містера Гевішема. У кімнаті не було чутно ані звуку. Граф так само

напівлежав собі кріслі. Та як тільки двері відчинилися, господар Доринкурту мимовільно приклав палець до вуст, перестерігаючи містера Гевішема, щоб дотримувався тиші. Адвокатові видалося, що граф навіть не усвідомив цього свого жесту. Дугал дрімав перед каміном, а поруч із цим великим псом, поклавши кучеряву голівку на руку, спав маленький лорд Фонтлерой.

РОЗДІЛ 6

Дідусь і внук

Коли лорд Фонтлерой прокинувся (а було це вже наступного ранку – хлопчик навіть не розплющив очей, коли його переносили у ліжко), – перше, що він почув, було потріскування дрів у каміні і тихенький шепіт.

– Дивіться, Довсон, нічого йому не кажіть, – промовляв хтось. – Хлопець не знає, чому вона не живе разом з ним, тому не можна про це говорити.

– Якщо ж граф так розпорядився, мем, – відповів другий голос, – то що тут вдієш… Тільки, якщо дозволите, мем, слуги ми там чи не слуги – так між нами: хай там що, але то жорстоко так робити – ось що я вам скажу. Бідна вдова – така молоденька, така гарна. А тут від неї ще рідну кровинку забирають. А хлопчик такий милий і поводиться як правдивий джентльмен! Вчора ввечері Джеймс і Томас говорили між собою на кухні, що таких манер, як у того малого, вони ще в житті не бачили. Зрештою, всі слуги тільки про то й говорять: наш юний лорд зі всіма поводиться так чемно і привітно, ніби вони його близькі друзі. В нього таки ангельська вдача… на відміну від декого… Ви вже вибачте, мем, але й так всім відомо, що тут нераз буває: аж кров застигає в жилах, коли

доводиться мати справу з деким… Та й на вроду лорд вдався нівроку. Ото вчора, коли зателенькав дзвінок за нами, ми з Джеймсом пішли були до бібліотеки, аби його перенести до його кімнати. То ось, Джеймс підняв його і дивимся: личко зарум'янілося в сні, голівка притулилася до Джеймсового плеча, волоссячко розсипалося – ну просто як намальований. Присягаю, мем, такої милої дитини я ще не бачила. І знаєте, що я вам скажу? Наш господар також ним перейнявся. Бо ото як Джеймс підняв малого, граф сказав: "Диви не розбуди його!" Ось як!

Седрик повернув голову на подушці і розплющив очі.

Він побачив у кімнаті двох жінок. Сама кімната була світла, весела, оздоблена квітчастим провощеним ситцем. У каміні палахкотів вогонь, а сонечко струмувало до кімнати крізь порослі плющем вікна. До його ліжка підійшли дві жінки. В одній Седрик упізнав місіс Мелон, економку. Повновиде обличчя другої жінки також осяяла добродушна привітна посмішка.

– Доброго ранку, мілорде, – проказала місіс Мелон. – Як вам спалося?

Мілорд протер очі й усміхнувся.

– Доброго ранку, – відповів. – Я й не знав, що тут опинився.

– Вас перенесли, коли ви вже спали, – пояснила економка. – Це ваша спальня. А це – місіс Довсон. Вона буде вами опікуватися.

Фонтлерой сів на ліжку і подав руку місіс Довсон – зовсім так само, як він ото вітався з графом.

– Доброго здоров'я! – мовив він. – Дуже вам вдячний, що ви прийшли мені допомогти.

– Можете називати її Довсон, мілорде, – сказала усміхаючись економка. – Всі її так називають, от вона і звикла.

– Міс Довсон чи місіс Довсон? – поцікавився юний лорд.

– Просто Довсон, мілорде, – промовила Довсон, сяючи добродушною посмішкою. – Господь з вами: я ані міс, ані місіс. Чи не зволите встати, мілорде? Я допоможу вам вбратися і тоді поснідаєте у своїй кімнаті.

– Дякую, але я вже багато років вмію вбиратися сам, – відповів Фонтлерой. – Матуся навчила мене. Зі слуг у нас тільки Мері була, ото вона і прала, і все решта робила в хаті. Тому я не міг їй завдавати клопотів. Я й викупатися сам можу – ви тільки спину допоможіть мені помити, гаразд?

Довсон переглянулася з економкою.

– Довсон зробить усе, що ви її попросите, – сказала місіс Мелон.

– Звичайно. Най Господь вас благословить, – добродушно додала Довсон. – Ви можете вдягатися сам, якщо хочете, а я буду стояти поруч. Якщо щось треба – відразу поможу.

– Дякую вам, – відповів лорд Фонтлерой. – Знаєте, мені часом важко собі дати раду з ґудзиками. Отоді я прошу когось допомогти.

Довсон здалася йому напрочуд милою і привітною жіночкою, отож заки хлопець скінчив митися і вдягатися, вони

подружилися. Фонтлерой також устиг багато довідатися про її життя. Виявилося, що її чоловік був у солдатах і його вбили у справжній битві. А син Довсон став матросом. Він ходив у далекі плавання, бачив піратів, людоїдів, а також китайців і турків. А ще він привозив додому розмаїті мушлі предивної форми й уламки коралів – і все це Довсон була готова у будь-яку мить йому показати. Це ж так цікаво! Хлопчик також довідався, що Довсон усе своє життя доглядала за дітьми. І сюди вона переїхала з другого кінця Англії, де опікувалася гарненькою дівчинкою на ім'я леді Ґвінет Воєн.

– Вона вам, мілорде, якась рідня, – сказала Довсон. – Певно, колись її і побачите.

– Справді? – перепитав Фонтлерой. – Було б цікаво. У мене серед друзів дівчаток не було, але мені подобалося на них дивитися.

Коли вони перейшли у сусідню кімнату, де мав бути сніданок (а була це доволі простора зала), Седрик побачив, що з неї є вхід у ще одну. Довсон пояснила, що ця кімната також його. Хлопчик відчув себе надто маленьким для такого простору. Це відчуття було настільки сильним, що за сніданком він звірився у ньому Довсон. А сніданок і справді був знаменитий.

– Я ж всього лише маленький хлопчик, – задумливо вимовив він. – Замалий я іще, аби ото жити у такому великому замісу і мати отакі величезні кімнати. Не думаєте?

– О на маєш! – здивувалася Довсон. – Дивно, що ви таке кажете. Але нічого, поживете ще тут трохи – то й перестанете тим перейматися, бо сподобається. Гарно тут, правда?

– Місце і справді чудове, – відповів Фонтлерой, легенько при цьому зітхнувши, – але я волів би, аби зі мною тут була матуся. Зранку ми завжди снідали разом, я клав їй цукор до чаю, наливав вершки, подавав тости. І ми собі так гарно разом розмовляли…

– Та звісно, – потішаючи його, проказала Довсон, – але ж ви можете щодня її бачити, і стільки всього розказувати. Господь з вами! Ото зачекайте трохи, перейдіться по маєтку, роздивіться все довкола – собак, коней у стайнях. Я знаю, що вам подобається дивитися за кіньми…

– Тут є коні? – вигукнув Фонтлерой. – Я їх дуже люблю. От і Джима люблю. То кінь містера Гобса, возить крам до його крамниці. І був би з нього нічого кінь – аби ж не такий упертий.

– Чекайте-чекайте, – вимовила Довсон, – ото побачите наші стайні. Дорогенький мій, ви ж іще навіть не подивилися другу кімнату!

– Це ж яку іще? – поспитав Фонтлерой.

– А от скінчите зі сніданням і підемо дивитися, – сказала Довсон.

Звичайно, що хлопця взяла цікавість, отож він зосередився на сніданку. Певно, у тій кімнаті є на що подивитися, думав собі Седрик. А з обличчя Довсон тим часом не сходив отой поважно-таємничий вираз.

– Ну все, – вимовив Фонтлерой, вислизаючи з крісла, – я вже наївся. То можемо піти подивитися?

Довсон кивнула головою і пішла вперед, показуючи дорогу. Вигляд у неї зробився ще більш загадковий, ніж досі. А хлопця з'їдала нетерплячка.

Коли ж Довсон відкрила двері до кімнати, Седрик став на порозі – і вражено застиг. Хлопцеві відібрало мову: він зашарівся, руки відрухово запхав у кишені –і не міг відірвати погляду від того, що там уздрів.

Від захоплення личко його залив ще густіший рум'янець – така вже велика була несподіванка. Бо побачити таке – це було неабищо для будь-якого хлопчака його віку.

Кімната виявилася величенька – як, зрештою, усі кімнати у замку. А те, що хлопець там побачив, сподобалося йому найбільше за все. Меблі тут були не такі важкі, як ото внизу. Яскравіші штори і килими. Полички аж до стелі заповнені книжками – а на столі розкладено силу-силенну розмаїтих забавок, пречудових забавок! Седрик-бо у Нью-Йорку не раз зупинявся перед вітринами іграшкових крамниць – і захоплено їх розглядав. Тож зараз хлопчикові аж подих перехопило.

– Гм, це дитяча кімната, – вимовив він, ледве даючи собі раду з хвилюванням. – Чия ж вона? Кому належить?

– Зайдіть та роздивіться усе, – мовила Довсон. – Це все належить вам!

– Мені?! – вигукнув Фонтлерой. – Мені? Як це? Від кого вони, ці забавки?

Хлопчик кинувся до стола, уже не стримуючи радісних вигуків. Він ніяк не міг повірити своєму щастю. Очі аж сяяли від утіхи.

– Це дідусь! – вимовив Фонтлерой. – Я знаю, це дідусь!

– Так, це його світлість, – потвердила Довсон. – І якщо ви будете гарним хлопчиком, якщо не будете комизитися і вередувати, якщо будете чемним і привітним, то отримаєте від його світлости все, що тільки забажаєте.

То був справді незвичайний ранок. Стільки ж бо всього належало пізнати. І кожне нове відкриття викликало таке захоплення, що годі було перейти до наступного. Седрика надзвичайно здивувало, що все це приготували для нього одного, що поки він іще був у Нью-Йорку, хтось приїхав із Лондона спеціяльно для того, аби приготувати для нього кімнату, хтось подбав про книжки і забавки, які найбільше його цікавили.

– Чи є на світі ще хто такий добрий, як мій дідусь? – звернувся він до Довсон.

На обличчі Довсон з'явився якийсь непевний вираз. Вона була не надто високої думки про його графську світлість. Хоча жінка іще не дуже довго жила у замку, проте і цього часу їй вистачило, аби наслухатися від слуг про примхи старого графа.

– Скільки то мені доводилося служити в різних господарів, скільки набачився їхніх примх, а такого прикрого старого, як тут, не видів, – говорив високий лакей.

А слуга, котрий мав на ім'я Томас, ще розповідав усім, як ото граф напучував містера Гевішема перед тим, як Седрик мав приїхати до маєтку.

– Нехай малий робить що хоче, заваліть його кімнату забавками, – давав вказівки граф. – Нехай бавиться досхочу – то й думати покине про матір, забуде її дуже швидко. Розважайте його чим тільки можна, щоб його думки увесь час були чимось зайняті, – і не матимемо з ним жодних клопотів. Така вже натура у тих хлопчиськів.

Хай там що, але графа чекало неабияке розчарування: даремно він так був упевнений у тому, що знає дитячий характер, а тим більше свого внука. Тієї ночі граф погано спав. Ранок провів у своїй кімнаті, проте ополудні, властиво після снідання, послав за хлопцем.

Фонтлерой відразу подався на дідусів поклик. Хлопчик побіг по сходах, підстрибуючи на радощах. Граф чув, як він пробіг через вітальню, а тоді двері прочинилися і влетів до кімнати, з рум'янцями на щоках. Очі аж світилися.

– Я чекав, що ви за мною пошлете, – вимовив він. – Давно був готовий прийти, бо так вам вдячний за всі ті забавки! Справді, дуже-дуже дякую! Я ото цілісінький ранок бавився.

– Ага, сподобалися забавки? – відразу поспитав граф.

– Ще й як! Годі описати! – захоплено випалив Фонтлерой. – Там навіть виявилася одна гра, подібна на бейсбол, тільки що грати треба на дошці чорними і білими битками, а потім іще якось треба записувати рахунок. Я спробував навчити Довсон, але вона спершу ніяк не могла зрозуміти правил. Знаєте, вона й у бейсбол ніколи не грала, бо жінки у бейсбол не грають. Боюся, що я не дуже добре їй усе пояснив. Але ви знаєте цю гру, правда?

– Взагалі-то не певен, – відповів граф. – Це американська гра, правда ж? Вона, може, подібна на крикет?

– А я ніколи не бачив, як грають у крикет, – відповів Фонтлерой. – Зате містер Гобс кілька разів брав мене зі собою на бейсбол. Оце гра! Так захоплює, що ну! А хочете, я принесу цю гру і покажу вам? Може, це вас трохи розважить, то й про свою ногу забудете. А сьогодні як – дуже болить?

– Та, втішного мало, – хитнув головою граф.

– Тоді, певно, грою не дасться вас відволікти, – стурбовано вимовив хлопчик. – Може, навпаки, тільки надокучатиме? Що скажете? Хочете побачити чи ні?

– Іди принеси, – проказав граф.

Такого ще не траплялося – бесідувати ото з хлопчиком, який пропонує навчити його забави. Але ця новизна графа розважала. Коли Седрик повернувся з коробкою, на губах графа з'явилася ледь помітна посмішка, а очі виказували нетерпіння побачити, що буде далі.

– Можна, я присуну столик ближче до вашого крісла? – поспитав Седрик.

– Закалатай у дзвінок, нехай прийде Томас і пересуне, – відповів йому граф.

– Та ну, я й сам це можу зробити, – відказав Фонтлерой. – Він не такий важкий.

– Добре, – погодився дідусь.

Коли граф спостерігав, як Седрик зосереджено взявся пересувати столик, посмішка на його вустах зробилася ще помітніша. Та ось врешті столик посунуто. Седрик витягнув гру з коробки і розклав на столі.

– Вам буде дуже цікаво, якщо ви ото вперше в це граєте, – сказав Фонтлерой. – Дивіться, ви будете грати чорними битками, а я білими. Оце гравці. Вони оббігають поле – і це рахується одне коло… а це аут… а це перша база, а отут друга… І третя… а оце називається "дім".

Хлопчик захоплено пояснював усі деталі гри. А далі ще в особах зобразив, як у дуже складній позиції було перехоплено м'яча того незабутнього дня, коли містер Гобс узяв його на справжню гру. Було напрочуд приємно спостерігати за його жвавими жестами і щирою втіхою, що виражалася у цілій його маленькій доладній постаті.

Та врешті пояснення залишилися позаду і вони почали грати. Графові не було аніскілечки нудно у його товаристві. Його юний партнер був цілком поглинутий грою: захоплено сміявся, коли йому вдавалися кидки, особливо коли дія відбувалася побіля "дому", – але не менше тішився і з успіхів суперника, отож гра приносила усім одне задоволення.

Якби тиждень тому хтось описав графові Дорин-курту картину, як ото якогось ранку він геть забуде про свою ногу і свій норов і що змусить його про це забути не що інше як дитяча гра (чорні і білі битки на яскраво помальованій дошці), у яку він бавитиметься з золотоволосим хлопчиком, – то граф, поза всяким сумнівом, лише б розсердився, почувши такі дурниці. Але зараз усе було саме так: за грою він забув про все і про всіх, тому поява Томаса, який повідомив про прибуття гостя, застала господаря Доринкурту геть зненацька.

Гість, поважний літній пан, увесь вбраний у чорне, – а був то не хто інший як священик з тутешньої парохії, – як тільки-но ступив на поріг і на власні очі уздрів цю дивовижну сцену, то від несподіванки аж подався назад, мало не зіткнувшись із Томасом.

Річ у тім, що лише обов'язок змушував шановного містера Мордонта здійснювати ці візитації у замку свого вельможного патрона, які насправді не справляли йому жодної приємности, оскільки той-таки вельможний патрон робив усе, аби ці візити нічим добрим і не пахли. Сама церква, та й благочинність загалом лише викликали відразу у графа, отож аби довести вельможного володаря Доринкурту до гніву, досить було згадати, що хтось у його володіннях є бідний, хворий і потребує допомоги. Коли господареві замку дошкуляла подагра, то він без найменших вагань заявляв, аби йому не морочили голову такими дурницями, як людські нещастя. Якщо ж граф почувався більш-менш добре, то, бувало, навіть давав якісь гроші священику, але при цьому доводилося вислухати купу прикрих речей. Граф, за своїм звичаєм, шпетив цілу парохію, дошкульно картаючи всіх за лінощі і дурощі. Так чи сяк, хай у якому настрої був господар Доринкурту, а в'їдливости і вміння принизити співрозмовця йому не бракувало ніколи, отож шановний містер Мордонт нераз у глибині душі відчував, що лише християнські принципи не дозволяють йому пожбурити у графа чимось важкеньким. За всі роки своєї праці на Доринкуртській парохії містер Мордонт не міг пригадати, аби граф бодай раз допоміг комусь із власного бажання, аби потурбувався про когось, окрім себе.

Сьогодні містеру Мордонту треба було обговорити з господарем Доринкурту одну невідкладну справу. Йдучи по алеї до замку, він думав, що візит цей обіцяє бути особливо прикрим, тому що графа уже кілька днів мучила подагра. Від цього настрій у нього був такий препаскудний, що чутки про

це долинули і до села – одна молода служниця розповідала про це своїй сестрі. Ця жінка заробляла на життя тим, що тримала крамницю, де можна було купити нитки, голки, м'ятні льодяники – і почути розмаїті плітки. Отож місіс Дібл знала про замок та його мешканців практично все, так само як про навколишні ферми та про саме село, а чого не знала – те й уваги не вартувало. І, звісно, про замок їй було відомо геть-геть усе, до найменших дрібниць, оскільки її сестра, Джейн Шортс, служила там покоївкою і приятелювала з Томасом.

– Господар так гнівається, так гнівається! – розповідала місіс Дібл, спершись на прилавок. – І таке вже виговорює… Містер Томас казав Джейн, що такого ні одна жива душа не годна витримати. Оно два дні тому пожбурив у нього тарілку з тостами. Містер Томас каже, що якби не то файне товариство, яке ото серед слуг зібралося, то він би там ні години не витримав!

Священик добре знав усе це: граф був заблуканою вівцею у цій парохії, отож кожна добра парохіянка вважала за обов'язок обговорити його поведінку за чаєм.

Але був іще другий клопіт – і саме він більше хвилював священика. Тому що клопіт той з'явився у замку недавно, тим-то всі про нього говорили.

Хто ж бо не пам'ятав, у яку лють впав старий граф, коли довідався, що його наймолодший син, капітан Седрик Ерол, одружився з американкою? Хто не знав, як суворо їхній господар обійшовся зі своїм сином, цим ставним, вродливим і привітним юнаком, єдиним з усієї вельможної родини, хто викликав симпатію у людей? Хто не пам'ятав, що капітан так і помер далеко від дому, у бідності й забутті, не дочекавшись батькового прощення? Кому не було відомо, як люто ненавидів граф цю нещасну молоду жінку, яка стала його синові за

дружину – та так, що навіть не хотів чути про дитину, аж доки не померли його старші сини, не залишивши йому спадкоємця? А хто не знав, що приїзду свого єдиного внука граф чекав без особливої втіхи, оскільки був переконаний, що хлопчик виявиться нахабним американцем, позбавленим доброго виховання та освіти, тим-то остаточно зганьбить його вельможне ім'я?

Пиха і затятість, що віддавна заполонили серце старого графа, навіть не дозволяли йому припустити, що усі довкола читають його думки. Де ж би там хтось посмів здогадатися, що у нього на серці? Де ж би там сміли обговорювати це вголос? Проте слуги усе чудово бачили, тим-то легко читали найменшу зміну на його обличчі – а потім в кухні ділилися між собою враженнями, легко пояснюючи причини спалахів гніву чи пригнічений настрій свого господаря. А граф і далі був переконаний, що ніхто нічого про нього не знає. Та це зовсім не заважало Томасові обговорювати останні новини із Джейн, куховаркою, лакеєм, покоївками й іншою челяддю: "Ох, здається мені, що наш пан казиться через капітанського сина – певно, снить і бачить, як той його ганьбить. Катюзі по заслузі, – додавав далі Томас. – Ну бо чого іще чекати від дитини, яка мусила рости в бідності в тій нездалій Гамериці?

Ось такі-то думки гніздилися у голові превелебного містера Мордонта, коли він крокував по парковій алеї поміж столітніх дерев. Річ у тім, що містер Мордонт чудово знав: хлопчик, який викликав таку веремію, якраз нещодавно прибув до замку. Отож якщо він уже встиг розчарувати свого вельможного дідуся, то той, зрозуміло, свою лють спрямує на першого-ліпшого, хто натрапить йому на очі. А тим першим-ліпшим, вочевидь, цілком може бути він сам, тобто містер Мордонт.

Уявіть собі, яке здивування чекало на превелебного Мордонта, коли Томас відчинив перед ним двері до бібліотеки – а звідтам полився радісний дитячий сміх.

– Оті двоє поза грою! – дзвінко вигукував хлопчик, страшенно захоплений тим, що відбувається на дошці. – Вони поза грою!

Далі превелебний Мордонт уздрів графа. Вельможний володар сидів у своєму кріслі, витягнувши хвору ногу на табуретку. До крісла присунуто маленький столик, на якому було розкладено якусь гру. І ось: поруч із графом, притулившись до його здорового коліна, стояв маленький хлопчик. Личко малого роз-червоніло, а очі аж сяяли від утіхи.

– Двоє поза грою! – захоплено вигукнув хлопчик. – Ви ж бачите, вони вийшли!

І лише потому вони помітили, що до бібліотеки хтось увійшов.

Граф озирнувся, зібравши докупи свої кущуваті брови, а тоді, упізнавши містера Мордонта, доволі привітно кивнув йому – на превелике здивування останнього. Здавалося, граф на якусь мить просто забув, яким прикрим він може бути, коли захоче.

– А, містер Мордонт, це ви? – вимовив граф. Голос його, як завжди, сухий і різкуватий, зараз навіть виражав якусь зичливість. – Як бачите, у мене з'явилося нове заняття.

При цьому граф однією рукою обійняв Седрика за плечі – певно, у глибині душі старий пишався своїм онуком і йому

хотілося це показати гостеві. В очах господаря Доринкурту світилася втіха: він ледь-ледь підсунув хлопця уперед.

– Це новий лорд Фонтлерой, – мовив граф. – Фонт-лерою, а це містер Мордонт, наш парох.

Фонтлерой уважно глянув на гостя, який був вдягнений у свою священичу реверенду, а тоді подав йому руку.

– Дуже радий з вами запізнатися, сер, – вимовив Седрик, згадавши слова, які йому доводилося чути від містера Гобса, коли той вітав нових покупців у своїй крамниці.

Седрик добре знав, що духовним особам належиться особлива пошана – не менша, аніж міністрам.

Містер Мордонт на якусь мить затримав дитячу ручку у своїй долоні і мимовільно усміхнувся, вдивляючись у малого. Пастору відразу сподобався цей хлопчина – зрештою, Седрик подобався усім, з ким йому доводилося стрічатися. На містера Мордонта найбільше враження справляла ця дитяча привітність і щирість, що позначала всі його слова чи дії. Це була цілковита несподіванка для пастора. Дивлячись на Седрика, священик геть забув про графа. Бо ж ніщо у світі не зворушує більше, ніж чисте дитяче серце, яке зуміло зігріти й освітити навіть оцю величезну й дещо похмуру кімнату.

– Мені дуже мило з вами познайомитися, лорде Фонтлерою, – проказав пастор. – Аби до нас добратися, вам довелося відбути довгеньку подорож. Багато людей втішилися, довідавшись, що все минуло щасливо – і ви тут.

– Так, добиратися довелося довго, – відповів Фонтлерой, – але зі мною була матуся, отож я не чувся самотньо. Ви ж

розумієте: якщо з вами є матуся – то ви нізащо не будете чутися самотньо. Та й корабель був дуже гарний, справді.

– Сідайте, Мордонте, – звернувся до нього граф.

Містер Мордонт сів у крісло і перевів погляд з Фонтлероя на графа.

– Ваша світлосте, вас можна привітати, – тепло вимовив пастор.

Але граф, видавалося, не бажав занадто виявляти своїх почуттів, тим-то відповідь його прозвучала доволі стримано.

– Він подібний на свого батька, – проказав граф. – Будемо сподіватися, що поведінка його також буде гідна.

А за хвильку додав:

– Що привело вас цього ранку, Мордонте? Хтось потребує помочі?

"Не найгірше, як на початок", – подумав містер Мордонт. Повагавшись іще якусь хвильку, уголос проказав:

– Так. Це Гіґінс. Знаєте, він живе геть на околиці. Йому останньо щось зовсім не щастить. Восени захворів, та й діти послабли на скарлатину. Не скажу, аби був з нього такий уже добрий господар… а тут ще. болячки обсіли, ото і не дає собі ради. Зараз мусить виплатити оренду – а не має з чого. Ну а Ньюік сказав йому: як не заплатиш – то забирайся геть з ферми. От і має чоловік клопіт. Тепер у нього ще й дружина злягла, то він прийшов учора до мене і просить, аби ви

почекали ще трохи. Каже, як тільки стане на ноги, то все заплатить. © http://kompas.co.ua

– Вони всі думають однаково, – насупився граф.

Фонтлерой тим часом виступив крок уперед. Хлопчик стояв між дідусем і гостем, уважно слухаючи розповідь. Було видно, що його дуже зацікавила доля Гіґінса. Він уже хотів спитати, скільки у нього дітей, як вони чуються після скарлатини. Хлопчик не зводив широко відкритих очей з містера Мордонта, намагаючись не пропустити жодного слова.

– Гіґінс – чоловік працьовитий, – проказав далі пастор, обстоюючи своє прохання.

– Але орендар з нього абиякий, – відповів граф. – Ньюік каже, що він завжди затримує оплату.

– Але ж клопоти які чоловік має, – завважив пастор. – Він дуже любить дружину і п'ятьох своїх діточок. А якщо відібрати у нього ферму, то вони просто помруть від голоду. Він і так ледве може їх прогодувати. Двоє дітей після скарлатини ще досі не оклигали, геть занепали на силі. І лікар велів їм харчуватися як слід – а Гіґінс не має з чого.

Почувши це, Фонтлерой зробив ще один крок.

– Таке саме було і з Майклом, – вимовив хлопчик. Граф стрепенувся.

– Я геть забув! – вигукнув він. – Я геть забув, що серед нас є філантроп. То хто такий отой Майкл?

У глибоких очах графа знову промайнув отой дивний вираз.

– Чоловік Бриджит. У нього теж була гарячка від ревматизму, – відповів Фонтлерой. – І він також не мав з чого заплатити за оренду ані купити якісь ліпші харчі. А ви передали мені гроші, то я йому і допоміг.

Граф зібрав докупи брови, намагаючись приховати своє зацікавлення. Тоді спідлоба кинув погляд на містера Мордонта.

– Не знаю, який з нього вийде господар, – вимовив граф. – Я сказав Гевішему, що хлопець повинен мати все, чого він забажає… достоту все… І що він зробив? Узяв гроші, аби тут-таки передати їх жебракам.

– Та ні, вони не були жебраками! – гаряче вигукнув Фонтлерой. – Майкл чудовий каменяр! Всі вони працювали!

– Ну так, вони не жебраки. Вони всі – чудові каменярі, чистильники чобіт і продавчині яблук, – іронічно сказав граф.

Якусь мить затримав погляд на внукові. Річ у тім, що графові спала одна думка. І хоча наміри у господаря Доринкурту були не найліпші, але сама думка була незгірша.

– Підійди-но сюди, – сказав нарешті граф.

Фонтлерой підійшов, обережно обминаючи хвору дідусеву ногу.

– Що ти зробив би у цьому випадку? – спитав його граф.

Це питання неабияк схвилювало містера Мордонта. Він-бо прожив у Доринкурті немало часу і глибоко переймався справами своєї парохії: пастор добре знав кожного парохіянина, кожного орендаря. Серед них були бідні й багаті,

чесні і працьовиті – але також нечесні й ліниві. Пастор чудово розумів: цей хлопчик, який ото стоїть перед ними, із широко відкритими карими оченятами, з руками в кишенях, у майбутньому володітиме великою владою, яку можна використати як на добро, так і на зло. Містер Мордонт також усвідомлював, що цю владу хлопчик може отримати вже, у цю хвилину – з примхи старого свавільного чоловіка, його дідуся. І якщо ця дитина не мала де навчитися шляхетности і великодушности, то така "забава" може погано обернутися не лише для навколишніх, але, передовсім, для неї самої.

– То як ти вчинив би у цьому випадку? – не відступав граф.

Фонтлерой підійшов ближче до дідуся і довірливо поклав йому руку на коліно.

– Якби я був дуже багатий, – почав він, – і не такий малий, як зараз, то дозволив би містеру Гіґінсу залишитися на тій фермі, а ще передав би його дітям те, чого вони найбільше потребують. Але я ще малий хлопчик…

І Седрик на хвилю замовк. Та наступної миті його личко просвітліло.

– Ви ж можете що завгодно зробити, правда? – звернувся він до дідуся.

– Гм… – протягнув граф, не зводячи з нього погляду. – Ти так гадаєш?

Здавалося, йому було приємно таке про себе почути.

– Я мав на увазі: ви можете кожному дати те, що йому треба, – пояснив Фонтлерой. – А хто такий Ньюік?

– То мій управитель, – відповів граф. – Орендарі не дуже його люблять.

– То ви зараз йому напишете? – поставив питання Фонтлерой. – Я принесу перо і чорнильницю, гаразд? І заберу гру зі столу.

Вочевидь, хлопчик анітрішки не сумнівався у тому, що дідусь не дозволить Ньюікові здійснити свій план.

Граф помовчав, не зводячи очей з Фонтлероя, а тоді спитав:

– Ти вмієш писати?

– Так, – відповів Седрик, – хоча й не дуже добре.

– Тоді позабирай це все зі столу, – звелів граф, – а тоді піди візьми з мого столу перо, чорнило й аркуш паперу.

Містер Мордонт слухав усе це із щораз більшим зацікавленням. Фонтлерой прудко виконав дідусеві побажання. За кілька хвилин на столику вже був і папір, і перо, і велика чорнильниця.

– Ось! Усе готове – і ви можете писати, – радісно вимовив Седрик.

– Ти писатимеш, – сказав граф.

– Я?! – вигукнув Фонтлерой, залившись густим рум'янцем. – А чи воно матиме силу, якщо напишу я? Та й часом я роблю

помилки, якщо під рукою нема словника і ніхто мені не допомагає.

– Так, твій лист матиме силу, – потвердив граф. – Гіґінс на помилки точно не скаржитиметься. Зрештою, це ти у нас філантроп, а не я. Отож бери в руки перо і пиши.

Фонтлерой узяв перо, вмочив у чорнило, а тоді нахилився над аркушем, готовий до праці.

– Що мені писати? – спитав він.

– Можеш написати: "Гіґінса поки що не чіпати". І підпис: "Фонтлерой", – продиктував йому граф.

Фонтлерой ще раз вмочив перо і взявся писати, підпираючи підборіддя рукою. Це була справа поважна, посувалася поволі, бо хлопець вкладав у це всю душу. Та ось лист був уже готовий і Седрик простягнув його дідусеві. Хлопчик усміхнувся, але було видно, що він хвилюється.

– Гадаєте, цього досить? – ще раз перепитав він. Граф глянув на листа – і кутики його вуст мимовільно розтягнулися.

– Звісно, – відповів він. – Гіґінс буде цілком задоволений.

І передав листа містеру Мордонту. А написано там було ось що:

Дорогий містере Ньюіку, бутъласка, дуже прошу Вас, аби Ви покищо залишили містера Гіґінса на фермі.

Буду дуже Вам вдячний.

З повагою,

Фонтлерой.

– Це містер Гобс завжди так підписував свої листи, – промовив Фонтлерой, – і я подумав, що ліпше додати "бутьласка". А я правильно написав "буть-ласка"?

– Ну, у словнику воно пишеться дещо інакше, – завважив граф.

– От за це я й боявся, – промовив Фонтлерой. – Мені варто було перепитати. Знаєте, коли слова мають більше ніж один склад, то завжди ліпше перевіряти їх за словником. Так певніше. Я перепишу листа.

І він справді наново усе переписав, перепитавши перед тим у графа, як правильно пишуться складні слова.

– Дивна штука правопис, – мовив Седрик. – Часом слова пишуться зовсім не так, як вимовляються. Ось наприклад: я думав, що "бутьласка" пишеться через "т" і разом – а це помилка. Так само "покищо" – теж, виявляється, треба писати окремо. Часом я геть від цього гублюся…

Отож містер Мордонт повертався із Доринкуртського замку з листом Фонтлероя. А ще пастор ніс зі собою тепле почуття вдячности і надії – чого з ним іще не траплялося після цих візитів.

Провівши містера Мордонта до дверей, Фонтлерой повернувся до дідуся.

– А можна мені зараз піти до матусі? – поспитав він. – Думаю, вона виглядає мене.

Граф якусь хвилину зберігав мовчанку.

– Спершу зазирни до стайні – там тебе чекає несподіванка, – проказав нарешті. – Закалатай у дзвінок.

– Якщо ви тільки дозволите… – вимовив Фонтле-рой, залившись рум'янцем. – Звичайно, я дуже-дуже вам вдячний… але, думаю, буде ліпше, коли я загляну до стайні вже завтра. Матуся ж чекатиме…

– Гаразд, – сухо відповів граф. – Я звелю, щоб подали карету.

А тоді кинув:

– Це поні.

Фонтлерою аж перехопило подих.

– Поні! – вигукнув він. – Чий поні?

– Твій, – відповів йому граф.

– Мій?! – не йняв віри хлопчик. – Мій поні? Мій? Як оті забавки у кімнаті?

– Так, – потвердив дідусь. – Хочеш його побачити? Наказати, щоб його вивели зі стайні?

Щічки Фонтлероя спалахнули немов маки.

– Я навіть думати не важився, що у мене буде свій поні! – видихнув він. – Ані не мріяв про це. А як матуся втішиться! Ви все-все робите для мене!

– То хочеш побачити свого коника? – поцікавився граф.

Фонтлерой набрав повні груди повітря, перш ніж відповісти.

– Я дуже хочу його побачити, – проказав він. – Так хочу, що навіть описати це не можу. Але, боюся, не встигну…

– А хіба ти мусиш їхати до матері вже, в цю хвилину? – поставив питання граф. – Хіба не можеш відкласти цей візит?

– Ні, – хитнув головою Фонтлерой, – вона від ранку думає про мене, а я про неї.

– Ну, якщо так… – протягнув граф, – тоді закалатай у дзвоник.

Вони сіли в карету і поїхали. Поки карета котилася по алеї, граф мовчав. А Фонтлерой, навпаки, ніяк не міг заспокоїтися – усе говорив про поні. Якої він масті? А великий? А як його звати? А що він їсть? А скільки місяців має? А можна завтра зранку на нього подивитися?

– Ото матуся зрадіє! – знай повторював хлопчик. – Вона буде вам безмежно вдячна за те, що ви так добре до мене ставитеся! Вона ж бо знає, як мені подобаються поні… але я навіть не мріяв, що колись сам матиму! Один хлопчик із П'ятої авеню мав поні, то він щоранку верхи на ньому прогулювався, а ми завжди ходили попри його дім, аби тільки побачити.

Седрик відкинувся на подушку і захоплено дивився на графа.

– Думаю, що ви найдобріша людина на цілім світі, – врешті випалив хлопчик. – Ви стільки добра робите! І завжди думаєте про інших. Матуся каже, що доброта – це коли людина думає не про себе, а про інших. Ну це ніби про вас сказано, правда?

Його світлість настільки спантеличило почуте, що він навіть не знав як відповісти. Графові треба було зібратися з думками. Те, що дитина у своїй щирості всі його підступи трактує як вияви добра і шляхетности – до цього навіть граф не був готовий.

А Фонтлерой провадив далі, захоплено дивлячись на дідуся своїми великими чистими очима:

– Ви ж бо допомогли стільком людям! Ось наприклад: Майкл із Бриджит та їхні десятеро дітей, продавчиня яблук, а ще Дік, а ще містер Гобс, а також містер і місіс Гіґінс разом з дітьми, ну і містер Мордонт – тому що він пішов дуже задоволений. І матуся, і я – тому що ви подарували мені поні і ще багато-багато всякого й різного. Знаєте, я спробував усіх їх полічити (загинаючи в умі пальці), то ось: вийшло двадцять сім осіб – тих, котрим ви допомогли. Це ж так багато – двадцять сім осіб!

– То ти вважаєш, що це я усім їм допоміг? – врешті озвався граф.

– Ну звісно, – потвердив Фонтлерой. – Ви всіх їх підтримали – і ці люди були щасливі. Знаєте… – завагався на хвильку, – дехто помиляється щодо графів, але це тому, що зовсім їх не

знає. То я про містера Гобса… Мушу йому написати і все розповісти, як то є насправді.

– А що містер Гобс думає про графів? – поцікавився лорд Доринкурт.

– Бачите, річ у тім, що містер Гобс не знав жодного графа, а тільки читав про них у книжках. Отож він вважав… ви тільки не ображайтеся… він був переконаний, що всі вони страшні тирани… І ще казав, що жодного із них він до своєї крамниці навіть близько не пустить. Але я впевнений: якби містер Гобс запізнався з вами, то відразу змінив би свою думку. Обов'язково напишу йому про вас.

– І що ж ти напишеш? – поспитав граф.

– Я напишу, що добрішої людини за вас я ще не стрічав, – пожвавлено вимовив Фонтлерой. – Ви завжди думаєте про інших, завжди допомагаєте людям. Хочу стати подібним на вас, коли виросту.

– На мене?! – мимовільно повторив граф, не відриваючи погляду від дитячого личка. При цьому його зморшкуваті щоки залилися рум'янцем. Аби приховати це, граф відвернувся у віконце, розглядаючи могутні буки: багряно-брунатне листя на них поблискувало і мінилося під променями сонця.

– Так, на вас! – потвердив Фонтлерой, а тоді скромно додав: – Звісно, якщо зможу. Певно, я не такий добрий, як ви, але я старатимуся.

Карета котилася по прохолодній алеї, з обох боків оточеній величавими деревами, то потрапляючи під затінок від їхніх розлогих крон, то виїжджаючи під сонячні промені. Фонтлерой

знову бачив крізь віконце чудові галявки з високим стрільчастим листям папороті та з блакитними дзвіночками, які похитувалися під легеньким вітерцем. Бачив також оленів: деякі з них гордо стояли посеред галяви, а деякі лежали у високій траві, насторожено проводжаючи своїми великими вологими очима карету, яка ото проїжджала через їхні володіння. Хлопчик встигав помічати навіть бурих кроликів, котрі розсипалися врозтіч подалі від алеї. До його вух долинав шурхіт крил: це тікали з їхнього шляху перепілки, спокій яких потурбувала карета. А довкруж співало-щебетало розмаїте птаство… Годі й казати, зараз усе воно здавалося ще гарнішим, ніж тоді, коли Седрик уперше під'їжджав до палацу. Ця краса геть переповнювала серце хлопчика.

Натомість старий граф, котрий також цілу дорогу дивився у вікно, бачив там щось зовсім інше. Перед очима немовби проносилося усе його довге життя, у якому не було місця ані добрим учинкам, ані шляхетним намірам, місяці й роки, коли він, молодий і сповнений сил чоловік, використовував свою молодість, своє багатство і владу лише щоб задовольнити власні забаганки, аби збавити час. І так минуло життя… А тепер цей юнак був уже старим чоловіком, немічним, хворим і самотнім, у якого не було жодного щирого друга – і все його багатство не могло цьому зарадити. Перед внутрішнім зором старого графа проходили люди, котрі його ненавиділи чи боялися, котрі йому лестили і плазували перед ним – але не міг серед них виділити бодай однієї душі, якій не було би байдуже, живий він чи мертвий – звісно, за умови, що з цього факту не випливав для них якийсь пожиток чи, навпаки, якась шкода. Граф дивився перед собою і думав про те, як далеко простягаються його володіння (Фонтлерой, звісно, навіть і гадки не мав, які це величезні простори), скільки багатства вони у собі містять і скільки людей живе на землях, що йому належать. Він також думав, що серед усіх тих людей, чи то заможних, чи то бідних, годі знайти бодай одну особу, яка б не

заздрила його незмірному багатству, аристократичному родоводу та величезній владі, що були у його руках. Тим більше нікому ані не приснилося б назвати би його, графа Доринкурта, доброю людиною та ще мріяти стати на нього схожим – як оце щойно випалив цей щирий хлопчина, його внук.

Годі й казати, що роздуми ці не справляли жодної приємности навіть такому старому циніку, яким був граф. І ось він, котрий прожив на білому світі уже довгих сімдесят літ, анітрішки не переймаючись тим, що думають про нього люди – аби тільки не порушували його спокою та не заходили йому у стежку – раптом почав замислюватися над такими речами! І сталося це через те, що ця дитина хотіла бути на нього подібною! І граф, хоч-не-хоч, мусив поставити собі питання: а наскільки він вартий наслідування?

Спостерігаючи за дідусем, Фонтлерой вирішив, що у нього знову розболілася нога – так часто граф супив свої кущуваті брови, позираючи у віконце карети. Отож аби зайвий раз його не турбувати, хлопчик мовчав, роздивляючись папороті та оленів крізь віконце.

Врешті карета проминула паркові ворота, проїхала ще трохи – і зупинилася. Вони вже були у Курт-Лоджі. Ледве кучер, високий кремезний чолов'яга, відчинив дверцята карети, як Фонтлерой миттю зістрибнув на землю.

Граф стрепенувся, ніби прокинувшись зі сну.

– Що? – вимовив він. – Ми приїхали?

– Так, – відповів Фонтлерой. – Давайте мені свій ціпок. А тепер зіпріться на мене, коли будете виходити з карети.

– Я не збираюся виходити, – уривчасто відказав граф.

– Як? Ви не навідаєте матусю? – вражено вигукнув Фонтлерой, здивовано піднявши брови.

– Матуся якось мене вибачить, – сухо проказав граф. – Іди до неї і скажи, що навіть поні не зміг тебе стримати.

– Вона так засмутиться, – вимовив Фонтлерой. – Вона ж так хотіла вас побачити.

– Боюся, що не надто, – прозвучало у відповідь. – Потім пришлю за тобою карету – і ми поїдемо назад. Томасе, скажи Джефрі, нехай рушає.

Томас зачинив дверцята карети. Фонтлерой іще розгублено поглянув на дідуся, а тоді повернувся і кинувся бігти. Граф – як і перед тим містер Гевішем – мав змогу побачити, як міцні маленькі ноги замиготіли наче блискавка – так швидко біг Седрик до своєї матусі. Здавалося, хлопчик боявся втратити бодай хвилину… Карета повільно рушила, а граф усе дивився у вікно. Поміж деревами йому було видно двері будинку – вони чекали, відчинені навстіж. Седрик вбіг по сходах, а назустріч йому кинулася струнка жіноча постать. Фонтлерой буквально впав у матусині обійми, тоді обхопив її за шию й обсипав її миле обличчя гарячими поцілунками.

РОЗДІЛ 7

На літургії

Наступної неділі у церкві не було де голці впасти. Містер Мордонт не пам'ятав, коли ще на недільну службу збиралося

стільки людей. Прийшли навіть ті, котрі ніколи не виявляли йому такої чести – слухати його проповіді.

Приїхали навіть люди з сусідньої парохії, а саме з Гезлтону. Були серед них засмаглі кремезні фермери, погідні опасисті жінки з налитими мов яблука щоками, у святочних капорах (головний убір, що зав'язується під бородою), яскравих шалях та з гурмою дітей. Не забарилася і лікарева дружина з чотирма доньками. Місіс та містер Кімзі, у чиїй аптеці купувала пілюлі й порошки ціла округа у радіусі десяти миль, також зайняли свої місця на церковних лавках. Побіч вмостилися місіс Дібл, далі від неї сиділа міс Сміф, сільська кравчиня, разом зі своєю подругою-модисткою, міс Перкінс. Прийшли на службу також сільський фельдшер та помічник аптекаря. Справді, до церкви нині прийшли і старий і малий – практично з кожної сім'ї був бодай один представник.

Бо й справді, увесь минулий тиждень тільки й говорилося, що про маленького лорда Фонтлероя – стільки-то неймовірних історій переповідалося! Місіс Дібл не мала бодай хвильки, аби перевести подих – так багато покупців мала у ті дні. Люди приходили купити хоч би якусь голку за пенні чи стрічку за пів пенні, аби тільки послухати свіжі новини. Здавалося, дзвіночок над вхідними дверима крамнички вже просто стомився теленькати – а люди все йшли і йшли. Ще б пак, місіс Дібл було відомо геть усе, до найдрібніших дрібниць: як виглядає кімната маленького лорда, які меблі там стоять, скільки дорожезних забавок куплено для хлопця, який то гарний гнідий поні чекає його у стайні, а до того ще маленький конюх-ґрум та зґрабний екіпаж зі срібною збруєю. Місіс Дібл також залюбки переповідала розмови, що точилися поміж слугами, які були на службі того вечора, коли хлопчик прибув до Доринкурту. Годі й казати: усі жінки, покоївки і куховарки, в один голос заявляли, що це нечувано – розлучати бідолашну дитину з матір'ю. І що серце кожної з них аж стискалося від

страху, коли хлопчик сам пішов до бібліотеки, де його чекав дід. Бо "хтозна який прийом його там чекав – з таким характером, як у старого, і дорослий не годен щось передбачити, не те що дитина".

– Але можете мені повірити, місіс Дженіфер, та дитина нічого не боїться, – розповідала місіс Дібл. – То мені містер Томас так сказав. Ото сидів собі, і приязно усміхався, і розмовляв собі з його світлістю – нібито вони давні друзі. А граф аж сам був спантеличений – ото тільки позирав з-під своїх кошлатих брів і слухав, що йому розповідав внук.

– Знаєте, місіс Бейте, містер Томас каже, що хоча вдача нашого господаря не з медом – все одно, у глибині душі він пишається тим, що його внук такий милий і так гарно вихований. Як каже містер Томас, ліпшого годі й бажати.

А далі ішла історія Гіґінса. Превелебний містер Мордонт розповів її спершу у себе вдома за обідом, а далі від його слуг ця історія миттю поширилася по всій околиці.

Отож коли Гіґінс приїхав до міста (а було то саме у ярмарковий день), на нього, як, зрештою, і на містера Ньюіка, звідусіль посипалися питання, як і що. І тоді містер Ньюік двом чи трьом цікавим, які допали його, замість відповіді просто показав листа із підписом: "Фонтлерой".

Отож фермерським дружинам за чаюванням або під час візитів до крамнички не бракувало тем для бесід – про все-все було переговорено не один раз. А у неділю все жіноцтво рушило до церкви – хто пішо, хто на двоколках, якими правили їхні чоловіки, бо усім-усім було цікаво подивитися на юного лорда Фонтлероя, який із часом успадкує всі ці багатства і маєтності.

Граф узагалі-то не мав звички ходити до церкви, однак у цю неділю вирішив приїхати на службу. Річ у тім, що граф хотів показатися перед всіма з лордом Фонтлероєм – з височенної почесної лавки, що належала їхньому роду уже багато століть, їх буде чудово усім видно.

Тим часом на церковному подвір'ї зібралося багацько цікавих. За огорожею також стояло чимало. І біля брами, і на сходах люди громадилися групками, перепитуючи одне в одного, буде старий граф чи ні. Й ось у самісінький розпал тих бесід якась добродушна парохіянка зворушено вигукнула:

– Ой, подивіться – то мусить бути його матінка. Яка вона мила! І ще така молоденька!

Всі обернулися. По доріжці ішла струнка жінка, вбрана у чорне. Ось вона відкинула вуаль – і людям відкрилося вродливе личко, обрамлене м'яким, наче у дитини, русявим волоссям, що вибивалося з-під вдовиного чіпця.

Жінка не звертала найменшої уваги на людей, що ото зібралися на церковному подвір'ї – усі її думки були коло Седрика. Вона згадувала, як він приїздив її навідати, як тішився своїм поні, а вчора уже навіть під'їхав на ньому верхи просто до дверей її будиночка. Седрик сидів у сідлі, випрямивши спину, й увесь сяяв від гордощів та втіхи. Проте далі жінка відчула, що опинилася у центрі уваги, бо ж її поява справила на усіх, хто ото зібрався на церковному подвір'ї, неабияке враження. Найперше, що вона завважила – це стареньку пані у червоній накидці, яка схилилася перед нею у реверансі. Далі ще одна жінка так само привітала її, а тоді ще й проказала зичливо: "Най Господь вас благословить, пані!" Тоді ще один чоловік, попри якого вона саме переходила, також уклонився їй, знявши капелюха. У перші хвилини місіс Ерол не розуміла, що діється, а тоді збагнула: в її особі так

поштиво вітають матір маленького лорда Фонтлероя. При цій думці її обличчя зайшлося рум'янцем. Вона зніяковіло усміхнулася, присіла у поклоні і вимовила зворушено, звертаючись до жінки, котра її поблагословила: "Дякую вам!" Для неї, котра усе своє життя прожила в американському місті, де завжди панував гамір і поспіх, ця увага була чимось цілком новим, тим-то спершу викликала замішання. Зрештою, доброзичливість і привітність, що віяла від усіх цих людей, її неабияк зворушила. Ледве місіс Ерол проминула камінний портал та увійшла до церкви, як відбулося те, чого всі так чекали. На доріжці, що вела до церкви, появилася карета із Доринкуртського замку, запряжена доглянутими породистими кіньми, з високими лакеями, вдягнутими у розкішні лівреї.

– Їдуть! їдуть! – прокотилося гурмою.

Карета зупинилася. Томас зійшов сам, відчинив дверцята – і з карети вистрибнув маленький золотоволосий хлопчик у чорному оксамитовому костюмчику.

Годі й казати, всі, хто зібралися ото під церквою, прикипіли до нього очима.

– Викапаний капітан! – говорили ті, котрі пам'ятали його батька. – Ну як дві краплі води, присягаю!

Хлопчик стояв, увесь залитий сонячним промінням, і зі щирим співчуттям дивився, як Томас допомагає графові вийти з карети. А тоді відразу кинувся на поміч, узявши діда попід руку і з готовністю підставивши йому своє плече, немовби сам був чолов'ягою футів на сім, не менше. Усі, хто спостерігали цю сцену, добре бачили: хоча у них граф Доринкурт завжди викликав хіба страх, та на його внука це явно не поширювалося.

А далі пролунало:

– Зіпріться на мене. Всі так раді вас бачити! Здається, вас тут добре знають, – говорив хлопчик.

– Зніми шапку, Фонтлерою, – проказав граф. – Це тебе вітають.

– Мене?! – вигукнув Фонтлерой. Він умить зірвав з голови шапчину і його золоті кучері розсипались по чолі. Його очі, у першу мить трішки розгублені, далі аж засяяли від радощів, він обводив усіх поглядом і намагався усім вклонитися.

– Най Господь тримає вас у своїй опіці, ваша світлосте! – вимовила літня жінка у червоній накидці, вклоняючись йому. – Многая літа вам!

– Дякую, мем, – ґречно відповів Фонтлерой.

Далі Седрик з графом увійшли до церкви. Поки вони крокували до квадратної лави з червоними подушками, відгородженої добротним оксамитом, ціла церква проводжала їх поглядами. Щойно Фонтлерой вмостився поміж тими подушками, як йому довелося зробити відразу два відкриття. По-перше, буквально навпроти сиділа його матуся й усміхалася до нього! По-друге, збоку, під стіною, один навпроти одного, стояли навколішках дві камінні фігури з молитовниками в руках. Вбрані вони були у якісь незвичні старовинні шати. Трохи вище на стіні виднілася таблиця з написом. Літери на ній також мали дещо чудернацьку форму, та ще деякі слова писалися дещо інакше:

"У місці сім спочиває прах Ґреґорі Артура, Графа Доринкуртського, та жони єго, Елісон Гілдеґард".

– Можна вас щось спитати? – тихенько прошепотів Фонтлерой, бо його взяла цікавість.

– Що саме? – повернув голову граф.

– Ким були ці люди?

– Це твої предки, які жили у нашому замку кількасот літ тому, – відповів йому дідусь.

– Гм, тоді, можливо, це від них у мене такий дивний правопис, – з повагою промовив хлопчик.

Далі Фонтлерой відкрив молитовник і знайшов початок служби. Заграв орган. Фонтлерой підвівся й усміхнено дивився просто на матусю. Він дуже любив музику, разом з матусею вони частенько співали разом, отож і тут відразу підхопив мелодію. Його чистий дзвінкий наче у соловейка голос злився з хором. Седрик забув про всіх і про все – так захопив його спів. Це неабияк зворушило старого графа – відкинувшись на подушки у своєму кутку, затіненого завісою, він не зводив погляду із хлопчика. Седрик стояв, випрямивши спину і піднявши догори очі. В руках він тримав великий псалтир, відкритий на потрібній сторінці, і з усією своєю дитячою щирістю виспівував псалом. У його волоссячку заплутався сонячний промінь, що проник сюди крізь віконний вітраж – від цього здавалося, ніби голівка хлопчика сама сяє. Місіс Ерол дивилася на його натхненне личко – і серце її забилося частіше від зворушення: уста самі промовляли слова молитви. Жінка просила Господа, щоб те багатство, яке звалилося на її сина, не зіпсувало його чистої душі, не обернулося для нього спокусою і злом. Бо саме ці думки не давали їй спокою останні дні.

– Ох, Седрику, мій Седрику! Як би я хотіла багато знати, щоб помагати тобі доброю радою, – сказала йому якось увечері, коли він прибіг сказати їй надо-браніч і вже збирався їхати назад до замку. – Можу сказати тобі хіба одне, мій милий хлопчику: будь відважний, будь добрий і чесний – завжди. Тоді ти нікому не завдаси болю, нікого не зраниш, тоді зможеш допомагати людям. Хтозна, може, цей великий світ стане бодай трішки кращим – бо у ньому живе мій маленький хлопчик. А це дуже важливо, мій милий Седрику, коли світ стає хоча б дрібку кращим, бо у ньому хтось живе, навіть якщо це такий маленький хлопчик, як ти.

Коли Фонтлерой повернувся до замку, то повторив матусині слова своєму дідусеві. А тоді додав:

– А я відразу подумав про вас. І сказав матусі, що світ уже став кращим, тому що у ньому живете ви. І ще сказав, що намагатимуся бути на вас подібним.

– І що на те матуся? – з певною тривогою спитав граф.

– Вона сказала, що це правильно, бо завжди потрібно бачити в людях добре. А коли бачимо щось добре, то варто брати приклад і для себе.

Можливо, граф саме пригадував собі ті слова, коли ото позирав зі свого кутка у бік, де сиділа молода вдова, яку від них відділяло кілька рядів. Граф зупиняв погляд на її вродливому чистому обличчі і про щось собі думав. Його син, який так кохав цю жінку, помер, не дочекавшись прощення… Очі її були так подібні до очей малого… Проте які думки викликала у графа ця жінка, не міг знати ніхто. Чи його серце бодай трохи зм'якло при її вигляді, а чи й далі у ньому

громадився гнів і затятість – з виразу обличчя старого вельможі годі було прочитати.

Коли служба скінчилася, парохіяни не поспішали розходитися – все громадилися на церковному подвір'ї, цікаві ближче роздивитися графа з його онуком. Коли вони вже минали ворота, один фермер, який там стояв, бгаючи в руках свого капелюха, зібрався з відвагою і ступив до них крок. Був це чоловік середніх років, зі змученим обличчям.

– А, Гігінс, – вимовив граф. Фонтлерой відразу повернувся до нього.

– О, то це містер Гіґінс? – вигукнув він.

– Так, – сухувато потвердив граф. – Гадаю, він прийшов подивитися на нового землевласника.

– Так, мій пане, – проказав чоловік. Його засмагле обличчя при цих словах залив густий рум'янець. – Містер Ньюік сказав, що лорд Фонтлерой був такий добрий і замовив за мене слово, тому я подумав, що мушу йому подякувати… якщо дозволите.

Певно, чоловіка здивувало, що його доброчинець виявився іще таким малим – хоча стільки для нього зробив. А доброчинець задер голівку, аби роздивитися містера Гіґінса, – ну геть так само, як ото його діти, на чию долю останнім часом випало стільки випробувань, – і, виглядало, анітрішки не здавав собі справи, якою поважною особою зробився.

– Я вам дуже вдячний, ваша світлосте, дуже вдячний, – вимовив чоловік. – Справді, ви стільки для мене зробили…

– Та ну! – махнув рукою Фонтлерой. – Я тільки написав листа, от і все. Це дідусь усе зробив. Ви ж знаєте, який він добрий чоловік. А як чується місіс Гіґінс?

Гіґінс геть розгубився. Почути, що старому графові притаманні якісь шляхетні риси – то було неабищо.

– Так… так, звичайно, ваша світлосте, – промимрив він, – місіс Гіґінс вже ліпше. То все через ті клопоти. Як ви їх нас позбавили, то вона ніби на світ народилася. Бо як тим всім переймалася, то й заслабла була.

– Дуже тішуся, – відповів Фонтлерой. – Дідуся дуже вразило, що ваші діти послабли на скарлатину. І я також перейнявся. Ви ж знаєте, у мого дідуся самого були діти. Його наймолодший син – то мій батько. Ви, певно, про це вже чули.

Тепер Гіґінс уже цілком розгубився. Аби не впасти у ще більшу халепу, бідолаха намагався уникати погляду графа – бо хтозна що з цього могло би вийти. Прецінь усім добре було відомо, які то батьківські почуття жили у серці старого графа: своїх синів він міг бачити хіба кілька разів на рік, а коли вони хворіли, то їхній батечко притьмом забирався до Лондона, бо усі ці лікарі й доглядальниці, бачте, навівали на нього нудьгу. Сам граф слухав усю цю бесіду, дивлячись спідлоба, бо, що не кажи, довідатися, ніби чиясь там скарлатина могла його зворушити й викликати співчуття – то для нього було неабиякою новиною.

– Бачиш, Гігїнсе, як то всі помилялися щодо мене, – кинув врешті граф, супроводжуючи свої слова звичною похмурою посмішкою. – Он Фонтлерой мене розуміє. Ото коли будете потребувати якихось пояснень щодо мого характеру – прошу звертатися до нього. Сідай до карети, Фонтлерою.

І Фонтлерой миттю застрибнув на підніжку. Карета рівно покотилася по зеленій алеї. Та навіть коли карета вже повернула на дорогу, на губах старого графа ще блукала та понура посмішка.

РОЗДІЛ 8

Фонтлерой їздить верхи

Посмішка та не раз іще з'являлася на обличчі старого графа Доринкурта, тільки що більше він пізнавав свого внука, то посмішка його губила оту понурість. Що й казати, ще перед приїздом маленького лорда Фонтлероя старому вельможі уже добряче приїлася самотність і старість, приправлені тривалою хворобою. Проживши цілих сімдесят літ свого життя у розкошах та розвагах, тепер граф опинився сам на сам зі собою у сповнених розкошів замкових покоях, де годинами просиджував один, витягнувши хвору ногу на стільчик – і годі стверджувати, ніби йому це подобалося. Властиво, єдиною розвагою, яка йому залишалася, то були оті спалахи гніву, що окошувалися на оточенні, яке його боялося і платило взаємністю, тобто навіть дивитися у бік свого пана не могло без ненависти. Старий граф був досить розумним чоловіком, аби не усвідомлювати, що будить у челяді хіба відразу. Так само не було для нього таємницею, що й гості, які час до часу навідували Доринкуртський замок, приїздили зовсім не з любови до нього – навіть якщо декого і розважали його ущипливі жарти і саркастичні репліки, перед якими у нікого не було шансів сховатися. Поки граф був здоровий, то й сам частенько виїжджав із замку у пошуках нових вражень та розваг. Він навіть вдавав перед усіма, що усе це його тішить, хоча насправді так не було. Коли ж здоров'я піднепало, втома і пересит справили, що граф замкнувся у своєму Доринкурті, залишаючись наодинці із хворобою, збавляючи час за книгами й газетами. Однак читати увесь час не годен ніхто, тим-то

книги й газети не могли порятувати від нудьги. Граф уже міцно ненавидів ці довгі самотні ночі і дні у замку, а тому робився усе дратівливіший і похмуріший. І ось приїхав Фонтлерой. На щастя для хлопчика, він з першого погляду сподобався графові. Ще б пак, таємні гордощі графа були неябияк потішені, бо миле личко Седрика відразу прихилило симпатію дідуся. Може, якби не це, то граф би просто його незлюбив і далі уже нізащо не зміг би пізнати його вдачі. Звісно, для себе граф відразу вирішив: врода і сміливість Седрика пояснюється тим, що у його жилах тече кров роду Доринкуртів і що хлопець таки виявився гідний свого високого походження. Коли ж у них зав'язалася розмова і граф побачив, що хлопчик добре вихований і має гарні манери, проте іще аніскілечки не усвідомлює усіх переваг становища, у якому ото опинився – малий сподобався дідусеві ще більше. Мало того, його товариство уже навіть тішило графа. Зокрема, думка, аби рішенець про допомогу сім'ї Пґінса передати у дитячі руки, неабияк розважила старого графа. Звісно, при цьому старого вельможу доля сім'ї Пґінса турбувала найменше. Графові насправді більше подобалося те, що про шляхетний вчинок його внука говоритиме ціла округа, що серед фермерів він буде мало не героєм – попри те, що хлопчик іще такий малий. Графові так само подобалося їздити із Седриком на недільну службу – бо їхній приїзд завжди викликав неабиякий інтерес і пожвавлення серед людей. Граф добре розумів: потім вони цілий тиждень матимуть про що говорити. Якось він почув, як одна жінка сказала про Седрика: "Та то правдивий лорд". Годі й описати, як такі відгуки лестили самолюбству старого. Ще б пак, цей зарозумілець, який так пишався своїм старовинним іменем і вельможними титулами, нарешті міг усім показати: у Доринкуртів тепер є гідний спадкоємець, здатний примножити славу їхнього роду.

Того ранку, коли Фонтлерой уперше сів на поні, граф так втішився, що майже забув про свою хвору ногу. Коли ото конюх

вивів зі стайні доглянутого поні з лискучими гнідими боками і гордою шиєю, граф саме сидів при відчиненому вікні у своїй бібліотеці і звідти зацікавлено спостерігав, як то Фонтлерой порадить собі з першим у житті уроком кінної їзди. Його цікавило, чи хлопчикові бува не забракне сміливости. Поні був доволі величенький як для поні, а графові не раз доводилося спостерігати, як то діти губилися при першій спробі осідлати коника.

Проте Фонтлерой радо застрибнув у сідло. Попри те, що перед тим йому ніколи ще не випадало їздити верхи, відваги й рішучости йому не бракувало анітрішки. Конюх (який мав на ім'я Вілкінс) узяв коника за вуздечку і провів його попід вікном бібліотеки.

– Відважний хлопчина, нема що казати, – ділився потім враженнями Вілкінс у конюшні, добродушно усміхаючись. – І зовсім не тяжко було посадити його у сідло. А в сідлі так ся тримав рівненько – ну як струна. То хіба старий граф так вмів, як ото ще їздив верхи. І чуєте, питає'ся мене: "Вілкінсе, скажіть, як я тримаюся? Бо в цирку, я бачив, вершники тримаються рівно-рівнесенько". А я йому кажу: "Та сидите в сідлі як влитий, ваша світлосте!" А він аж ся засміяв на радощах – так ся втішив. "Ну то добре, Вілкінсе, – каже мені далі, – то ви мені скажіть, якби я сидів не так, як треба".

Але лише сидіти верхи, коли хтось ото водить коника за вуздечку – цього для Фонтлероя невдовзі виявилося замало. Отож за якийсь час він звернувся до дідуся, котрий усе спостерігав з вікна:

– А можна мені самому спробувати? – поспитав він із широко відкритими від захоплення очима. – Можна, я спробую швидше? Той хлопчик з П'ятої авеню нераз і в риссю їхав, і в галоп пускався!

– Гадаєш, зможеш уже їхати риссю чи навіть галопувати? – перепитав граф.

– Хочу спробувати, – відповів Фонтлерой.

Його світлість зробив з вікна знак Вілкінсу і той осідлав свого коня, а тоді наблизився до Фонтлероя і взяв його поні за вуздечку.

– Ну що ж, нехай спробує проїхатися риссю, – проказав граф.

Подальші кілька хвилин принесли юному вершнику нові відкриття. Зокрема, дуже швидко виявилося, їхати верхи – то зовсім не те саме, що ходити пішки. Що швидше їхав його коник, то важче було триматися у сідлі рівно.

– Ото трррясе! Чччи вввас також тттак трррясе? – звернувся він до Вілкінса.

– Та ні, ваша світлосте, мене не трясе, – відповів йому Вілкінс. – Зачекайте, з часом і ви навчитеся. Ото трохи спирайтеся на стремена, то буде легше.

– Аллле я вввесь час спирррaюся на них, – вимовив Фонтлерой.

Він і справді то підводився, то опускався у сідлі, спираючись на стремена, а що часто губив ритм, то й кидало ним, немов м'ячем. Хлопчик геть засапався, личко зачервонілося від напруження, проте він ані не думав відступати, старався з усіх сил, щоразу випрямляючи спину. Граф уважно усе спостерігав. Ось вершники виїхали з-за дерев і наблизилися до вікна. Фонтлерой був без капелюха, щоки

палали, хлопчик хапав ротом повітря, проте й далі тримався рівненько у сідлі, спрямовуючи свого коника до дідуся.

– Зачекай хвильку! – зупинив його граф, коли Фонтлерой опинився під вікном. – А де твій капелюх?

Вілкінс торкнувся пальцями свого кашкета, віддаючи честь господарю.

– Та злетів з нього, ваша світлосте, – доповів із явним задоволенням Вілкінс. – І не було й мови, аби ся спинити і того капелюха підняти – гнав вперед хоч би що.

– Не боязкий, значить, вдався? – сухо завважив граф.

– Та який там боязкий, ваша світлосте! – вигукнув Вілкінс. – Здає'ся, він не знає, що то таке – страх. Знаєте, я багатьох юних джентельменів вчив верхової їзди, але такого ще не видів. Ніби в сідлі вродився!

– Ну що, стомився? – звернувся граф до внука. – Хочеш перепочити?

– Правду кажучи, я не чекав, що буде так трясти! – захоплено вигукнув юний лорд. – Звичайно, то трохи стомлює, але я ще не хочу злазити з сідла. Хочу спробувати ще раз. Ото зараз трохи відсапаюся – і поїдемо за моїм капелюхом.

Якби хтось хотів навчити Фонтлероя, як сподобатися старому графові (який ото ані на хвильку не спускав погляду з онука), то напевно не міг би вигадати ліпшої поради. Тільки-но поні із юним лордом рушив по парковій алеї, на суворому зморшкуватому обличчі графа – о диво! – проступив рум'янець, а у погляді з-під кошлатих брів явно світилася втіха, яку цей

гордовитий вельможа вже й не сподівався відчути. Граф сидів у своєму кріслі і ледве міг дочекатися, коли то вершники повернуть до нього знову. І ось за кілька хвилин до бібліотеки долинуло цокання копит – на цей раз коні гнали доволі швидко. Капелюх Фонтлероя тримав Вілкінс – хлопець пустив свого коника у галоп і гнав уперед. Волосся розмаялося, лице аж пашіло від швидкої їзди – хлопець увесь віддавався новому відчуттю.

– Дивіться, я пустив коня у галоп! – сапаючи, вимовив він. – Я проїхався галопом! Звичайно, я ще не вмію так добре галопувати, як той хлопчик з П'ятої авеню, але у сідлі таки втримався, о!

Уже після першого уроку верхової їзди Седрик відразу подружився і з поні, і з Вілкінсом. Тепер не минало і дня, аби люди не бачили їх верхи на сільській дорозі чи на паркових алеях. Діти з цікавістю вибігали на вулицю, аби подивитися на гордовитого гнідого поні та на маленького вершника, який так ґрацiйно тримався у сідлі. Юний лорд при цьому знімав капелюха, вимахував ним і гукав: "Привіт! Доброго ранку!" Звісно, це мало нагадувало аристократичні манери, зате звучало дуже щиро. Часом Фонтлерой зупинявся, аби просто поговорити з дітьми. А потім Вілкінс знову мав що розповідати, бо Фонтлерой наполіг, аби вони зупинилися побіля сільської школи, тому що побачив там хлопчика, який кульгав на одну ногу і мав стомлений вигляд. Отож Фонтлерой поступився місцем у сідлі цьому хлопчикові, аби той доїхав додому.

– Чесне слово, – оповідав Вілкінс цю історію на стайні, – чесне слово, я ще такого не видів! Чуєте, мені він не дав злізти з коня, бо тому хлопчині, каже, буде зависоко, а на поні якраз. Каже: "Вілкінсе, дивіться, хлопчик кульгає, а я ні. Та й розмовляти нам так буде ліпше". І що собі гадаєте, таки довелося тому хлопчині сісти на поні, а наш лорд йде собі

збоку, руки в кишені, капелюх на потилиці, ще й насвистує – і хоч би що! А коли ото до дому того малого добралися, то його мати відразу на порозі стала. А наш лорд капелюха зняв і каже їй: "Я привіз вашого сина, пані (чуєте?) – бо в нього нога болить, а з тим ціпком йому ходити важко – спиратися незручно. Попрошу дідуся, аби йому милиці якісь зробили". Чуєте, та жінка мало не впала від здивування, та й мені самому мову відібрало. Отаке-то!

Почувши усю цю історію, граф анітрохи не розсердився (бо саме цього побоювався Вілкінс), а лише засміявся. Далі попросив Вілкінса повторити усе від початку – і знову зайшовся сміхом. Мало того, за кілька днів карета графа Доринкурта рушила до хатинки, у якій жив той кульгавий хлопчина. Тільки-но карета зупинилася, як з неї вистрибнув Фонтлерой, схопив на плече пару міцних, проте легких милиць, що вилискували на сонці, ніби новенька рушниця, і вручив їх місіс Гартл (бо саме так звали матір хлопчика).

– Це мій дідусь передає вам поклін і вітання. Візьміть, будь ласка. Це для вашого сина. Сподіваюся, так йому буде зручніше ходити.

– Я передав вітання від вас, – сказав він дідусеві, сівши у карету. – Ви мені цього не казали, але я подумав, що ви, певно, просто забули, правда?

Граф знову засміявся, але заперечувати не став. Річ у тім, що у Фонтлероя з кожним днем спілкування міцніло переконання у щедрості і шляхетності його дідуся. Справді, хлопчик не мав ані найменшого сумніву у тому, що його дідусь – це найдобріша і найщедріша людина у цілому світі. Звісно, а що іще залишалося думати юному лорду Фонтлерою, коли злива подарунків не припинялася ані на мить – ледве встигав вимовити, як тут-таки отримував бажане. Часом це навіть

розгублювало хлопчика. А граф послідовно дотримувався свого плану, згідно з яким його внук мав отримувати все чого душа забажає і робити що заманеться. Ясна річ, таку поведінку зі ще зовсім малою дитиною годі назвати мудрою, проте Седрик на диво добре давав собі раду. Хтозна, може, він і піддався би спокусі – навіть попри свою добру і щиру вдачу, якби не мав змоги по кілька годин проводити з матусею у Курт-Лоджі. Якраз матуся, його "найліпший друг", дуже делікатно й обережно допомагала йому знайти якісь орієнтири. Вони багато розмовляли, отож повертаючись до замку, Седрик забирав зі собою не тільки матусині поцілунки, але і її щирі прості поради, які так легко закарбовувалися у пам'яті.

Проте була одна річ, яка викликала здивування хлопця – та він нікому у цьому не признавався. Навіть матуся не знала, що турбує її сина. А граф тим більше ні про що не здогадувався – і це тривало доволі довго. Отож: будучи від природи доволі спостережливим, Седрик не міг не завважити, що його матуся і дідусь ніколи не перетинаються, ніколи не зустрічаються. Скажімо, коли карета Доринкуртів зупинялася перед Курт-Лоджем, то граф просто з неї не виходив. А у ті нечасті неділі, коли граф вибирався до церкви, то після літургії Фонтлероя залишали у присінку, щоб міг поговорити з матір'ю, або ж хлопчик просто з церкви їхав з нею до Курт-Лоджа. Проте кожного дня місіс Ерол отримувала із замку квіти і фрукти із Доринкуртських оранжерей. А після тих перших відвідин церкви, коли місіс Ерол довелося самій повертатися пішки додому, граф здійснив учинок, який в очах Седрика підняв дідуся просто на недосяжні висоти. Властиво десь тиждень потому, коли Седрик саме збирався навідати матусю, то перед дверима на нього замість карети чекав прегарний двомісний візок, запряжений гнідим коником.

– Це буде твій подарунок для матері, – коротко повідомив граф. – Не пасує їй ходити пішки. Отож візок для неї. Кучер буде його пильнувати. Це подарунок від тебе, зрозумів?

Фонтлерой був на сьомому небі від щастя. Йому навіть годі було щось сказати – такий був захоплений. Він ледве дочекався, доки вони доїхали до Лоджа. Матуся саме поралася з трояндами у городці. Хлопчик кулею вискочив з візка і кинувся до неї.

– Матусю, мила! – вигукнув він. – Чи ти собі уявляєш? Це тобі! Дідусь сказав, що це тобі від мене подарунок. Це твій візок – можеш їздити на ньому куди завгодно!

Седрик був такий щасливий, що місіс Ерол просто не знала що сказати. Жінка розгубилася. Вона, зрозуміло, ніяк не могла зіпсувати цієї дитячої радости, відмовившись від подарунка від особи, яка її саму трактувала наче ворога. Отож місіс Ерол довелося просто з городця сісти у візок (з оберемком зрізаних троянд у руках) і Седрик повіз її на прогулянку, захоплено розповідаючи про добре і щедре серце дідуся. У тих розповідях було стільки дитячої щирости і віри, що місіс Ерол не могла стримати теплого сміху. Вона лише обіймала свого хлопчика, притуляла до себе і тішилася, що він зумів побачити лише добре у людині, яка ніколи не мала жодних друзів.

Через кілька днів після цих подій Фонтлерой написав до містера Гобса. Лист вийшов довгенький, проте перший варіянт Седрик приніс до дідуся – аби той перевірив.

– Знаєте, з правописом у мене не дуже, – мовив він. – Тому якщо ви помітите якісь помилки – скажіть мені і я перепишу начисто.

У листі Седрик повідомляв:

Дорогий містире гобсе я хочу вам розказати про свого дідуся він є найліпший зі всіх графів і взагалі то помилка думати ніби всі графи є терани я дуже хочу аби ви зним зазнайомилися і подружилися впевнений що ви зним подружитеся він слабує на подагру і в нього болить нога але він дуже терплячий і з кожним днем я все більше його люблю та і як можна не любити такого доброго графа який робить усім добро шкода що ви не можете зним поговорити він все-все на світі знає можете що завгодно в нього спитати все відповість але в бейсбол йому ще не випадало грати а ще дідусь подарував мені поні з візком і ще чудовий візок для моєї матусі я маю три кімнати і цілу купу всяких забавок вам би напевно сподобався і замок і парк а замок такий великий що вньому можна заблудитися так каже вілкінс вілкінс то мій конюх він мені сказав що під замком є темниця а парки тут такі гарні що ви просто здивуєтеся величезні дерева олені кролики у парках і всяка дичина у лісах мій дідусь дуже багатий але він тим зовсім не пишається як ви собі гадали мені зним добре і люди тут добрі і привітні чоловіки при зустрічі знімають капелюха а жінки кланяються і часом кажуть най Господь вас благословить а я вже вмію їздити верхи хоча спершу мене добряче теліпало у сідлі коли ото попробував пустити коника риссю а мій дідусь допоміг одному чоловікові дозволив йому залишитися на фермі коли той не мав з чого заплатити оренду місіс мелон ще занесла їм вина і харчів для дітей бо вони слабували я би хотів вас побачити і ще хотів би аби матуся жила зі мною у замку взагалі я дуже щасливий коли не сумую за нею я люблю свого дідуся його всі люблять будьласка напишіть мені я буду чекати

Злюбовю ваш давній друг

Седрик Ерол

пс у темниці нікого нема мій дідусь ніколи нікого туди не запроторював

пс він дуже добрий граф його всі люблять і він нагадує мені вас

– А ти дуже сумуєш за своєю мамою? – спитав граф, дочитавши листа.

– Так, – відповів Фонтлерой, – я завжди за нею сумую.

Він підійшов до графа, поклав йому руку на коліно, поглянув на дідуся і спитав:

– А ви також за нею сумуєте, правда?

– Я не знайомий з нею, – сухо відповів граф.

– Так, знаю, – проказав Фонтлерой, – і це мене дивує. Матуся казала, аби ні про що не розпитував… але… але я не можу про це не думати… часом… І нічого не можу придумати. Але ні про що вас не питатиму. Коли сумую за матусею, то підходжу до вікна і дивлюся он туди поміж дерев, де видно світло у віконці. Матуся далеко, але вона щовечора засвічує для мене лампу на віконці – я дивлюся на її блимання і знаю, що вона хоче мені сказати.

– І що ж? – спитав граф.

– Вона каже: "Надобраніч! Нехай Господь оберігає твій сон!" – бо матуся завжди так говорила, коли ми були разом. Щовечора промовляла ці слова… А зранку казала: "Нехай Господь благословить твій день!" Бачите, матуся молиться за мене увесь час – і тому я в безпеці…

– Не маю жодного сумніву, – сухо відказав граф.

Він нахмурив брови і довго не зводив свого пильного погляду з хлопчика. Фонтлерой лише подумав: "І чого це дідусь так замислився?"

РОЗДІЛ 9

Переміна

Справді, граф Доринкурт останнім часом частенько впадав у задуму. Він уперше замислювався над багатьма речами – і все це так чи так було пов'язано з його внуком. У характері графа домінувала гордість, а хлопчик неабияк ті гордощі тішив. Отож у графа з'явився новий інтерес до життя. Зокрема йому дуже подобалося показувати свого внука на людях. Усі-бо знали, якого розчарування завдали йому сини, ну а юний лорд Фонтлерой не міг нікого розчарувати, тим-то граф відчував неабияку втіху, показуючи свого внука перед усіма. Графові Доринкурту, звісно, хотілося, аби хлопчик сам усвідомив ту владу і багатство, яким володітиме, аби це справляло йому радість. Він також хотів, аби усі довкола це знали, бо граф уже укладав плани на майбутнє.

Бувало, що у глибині душі старий господар Доринкурту навіть жалкував, що не прожив своє життя інакше, що не був ліпшим, добрішим, що здійснював учинки, які напевно вразили б чисте серце його онука, якби той лише довідався усю правду. Графові аж лячно було думати, який вираз з'явиться на цьому милому личку, коли хлопчик довідається, що його дідуся уже давно ніхто не називає інакше як "цей бездушний Доринкурт". Чого-чого, а цього граф не хотів напевно. Однак присутність хлопчика так захоплювала старого графа, що він не раз навіть забував про свою ногу. Навіть лікар за якийсь час завважив, що

його вельможний пацієнт чується значно ліпше, хоча ніхто вже чогось такого і не сподівався. Можливо, самопочуття графа поліпшилося, бо тепер у нього не було причини марудити світом, нудьгувати, отож і не залишалося часу, аби думати про свої болячки.

А якогось ранку люди в замку мало не попадали з дива, коли побачили, що на кінну прогулянку з лордом Фонтлероєм вирушає не Вілкінс, а сам граф – верхи на чудовому сірому жеребці. Насправді на прогулянку дідуся підмовив Фонтлерой. Осідлавши свого поні, хлопчик із жалем вимовив:

– Як би я хотів, щоб ви поїхали зі мною! Бо коли ото їду, мені робиться сумно від думки, що ви залишаєтеся сам у цьому величезному замку. От було би гарно, якби ми поїхали разом…

Після цих слів у конюшні запанував рух – бо господар замку звелів сідлати Селіма. І після цього Селіма сідлали для графа практично щодня. Невдовзі люди вже звикли бачити на дорозі сірого жеребця з високим сивим вершником у сідлі, а поруч гнідого поні, на якому їхав юний лорд Фонтлерой. Під час отих спільних виїздів граф ще більше зблизився з онуком. Мало того, поступово граф також багато довідався про "матусю", – про її життя. Фонтлерой їхав поруч із дідусем і весело розповідав. Справді, ліпшого супутника для кінних прогулянок годі було знайти. Найчастіше граф просто слухав хлопчика, дивлячись на його розчервоніле веселе личко. Часом казав йому перейти на галоп, а коли Фонтлерой безстрашно виконував його побажання, то граф з гордістю і втіхою дивився йому вслід. Невдовзі хлопчик повертався до дідуся, весело вимахуючи капелюхом. У такі хвилини Седрик відчував, що вони з дідусем справжні друзі.

Графові також довелося відкрити для себе, що місіс Ерол не марнує часу. З'ясувалося, що усі бідняки в окрузі уже

встигли добре її запізнати: коли хтось із них потрапляв у біду, її візок негайно рушав до тієї хатини.

– Знаєте, – сказав йому якось Фонтлерой, – коли матуся приїздить до них, вони всі кажуть їй: "Най Господь благословить вас, пані!" А діти як тішуться! А ще матуся вчить їх шити. Знаєте, вона сказала, що тепер вже сама досить багата і тому хоче допомагати бідним.

З одного боку, графа тішило, що мати його спадкоємця виявилася такою милою і шляхетною у манерах, ніби походила з герцогського роду. Його тішило, що її любить біднота. Проте водночас граф відчував ревнощі, коли здавав собі справу, яке місце займає вона у серці хлопчика, бо ж Седрик любив її понад усе на світі. Звісно, старому хотілося, аби уся ця любов належала лише йому, він-бо не звик мати коло себе жодних суперників.

Того ранку граф зупинив коня на пагорку, порослому вересом, і жестом показав Фонтлерою на чудовий краєвид, що простягався перед ними.

– Чи знаєш ти, що вся ця земля належить мені? – спитав він хлопця.

– Вам? – перепитав Фонтлерой. – Немало як для одної людини. А як тут гарно!

– А чи знаєш ти, що колись усе це належатиме тобі? І ці володіння, і ще багато інших. Знаєш?

– Мені?! – вражено вигукнув Фонтлерой. – Коли?

– Коли я помру, – відповів йому дідусь.

– Тоді не потрібні мені ці володіння, – заявив Фонтлерой. – Я хочу, щоб ви жили вічно.

– Це дуже мило з твого боку, – стримано проказав граф, – але колись це все одно стане твоїм… Якогось дня графом Доринкуртом станеш ти.

Юний лорд Фонтлерой кілька хвилин сидів у сідлі без жодного слова. Він обводив поглядом вересовище, ферми, зелені гайки, сільські хатинки, що вишикувалися рядками, та могутні замкові вежі, які прозирали крізь крони дерев. Врешті з його грудей вирвалося зітхання.

– Про що ти замислився? – спитав його граф.

– Я думав, що я ще такий малий! – відповів Фонтлерой. – І ще згадував слова матусі.

– А що вона казала? – поцікавився граф.

– Вона казала, що бути багатим – це дуже складно. Тому що коли у когось є все, чого душа забажає, тоді дуже легко забути про тих, котрим так не пощастило у житті. Матуся каже, що той, хто має достаток, ніколи не повинен про це забувати. Я розповідав їй про вас, який ви добрий. І матуся сказала: це чудово, бо в руках графа велика влада. А якщо він дбатиме лише про себе, то тоді не зможе думати про людей, котрі живуть у його володіннях, не шукатиме способу допомогти їм, коли буде треба… А у ваших володіннях живе стільки людей… тому дуже непросто про всіх них дбати. Ось я дивився на ті хатинки і думав собі: коли стану графом, то мушу дізнатися, як люди там живуть. А як ви дізналися про їхнє життя?

Відповісти на це питання графові було непросто. Його передусім цікавило, хто справно платить ренту, а хто ні. Тих, хто з якихось причин не міг заплатити вчасно, негайно проганяли з орендованої ферми.

– Ньюік мені доповідає, – врешті відповів граф, провівши рукою по підборідді, аби приховати своє замішання. – Їдьмо додому, – кинув згодом, а тоді додав: – Знаєш, коли станеш графом, то постарайся бути ліпшим від мене.

Аж до самого замку граф їхав мовчки. Йому здавалося майже неймовірним, що він, хто ніколи нікого у своєму житті не любив, щораз більше прив'язувався до цього хлопчика – бо саме так воно і було. Спершу графові лестило, що Седрик такий гарний на вроду, такий відважний. Проте зараз його почуття до внука не можна було пояснити лише гордощами. Граф посміхався, коли у думках сам собі признавався, що йому приємно бачити коло себе цього хлопчика, чути його голос – і що він прагне, аби онук думав про нього добре, щоб любив його.

"Я старий чоловік, не маю більше про що думати, тому так є", – пояснював він сам собі.

Проте граф розумів, що справа не в цьому. Якби то він подивився правді у вічі, то йому довелося би визнати: у внукові його приваблювали ті риси, яких він, граф Доринкурт, був геть позбавлений – щирість, чесність, доброта і правдивість, завдяки яким Седрик не міг погано думати про людей.

Минув десь тиждень після тої їхньої кінної прогулянки. Фонтлерой саме повернувся від матері. Коли увійшов до бібліотеки, на обличчя видавало задуму і стурбованість. Хлопчик сів у високе крісло, в якому сидів у день, коли вперше

приїхав до Доринкурту, і якусь хвилю у мовчанні дивився на поблиски головешок у каміні. Граф зацікавлено спостерігав за хлопчиком, намагаючись зрозуміти, що його так стурбувало. Було очевидно: щось його глибоко вразило. Врешті Седрик підвів погляд на дідуся і спитав:

– А Ньюікові все-все відомо, що з тими людьми діється?

– Це його робота – знати про всіх, – відповів граф. – Він про щось забув, так?

Дивно, але графа понад усе розважала увага Седрика до орендарів. Сам-то він не надто цікавився їхнім життям, проте йому було приємно спостерігати, з якою серйозністю онук переймається їхніми проблемами – попри свій дитячий вік.

– Тут є одне місце, – вимовив Фонтлерой, дивлячись своїми широко відкритими від хвилювання очима, – на самому краю села. Матуся була там і бачила. Хатинки туляться одна до одної, деякі взагалі вже валяться. І нема чим дихати. Люди бідують, страшні злидні – годі дивитися. Частенько їх допадає лихоманка, вмирають діти. Ті люди приречені жити у бідності і хворобах! їхнє становище навіть гірше, ніж у Майкла і Бриджит. Дахи діряві, протікають. Матуся ходила до одної жінки, яка там живе. Потім, після тих відвідин, навіть не дозволяла мені наблизитися, поки не передяглася. А коли розповідала мені про це, то аж сльози їй стояли в очах.

Очі Седрика також наповнилися слізьми, проте він спробував усміхнутися.

– Я сказав матусі, що ви нічого про це не знаєте і пообіцяв вам розповісти, – вимовив він. Тоді вислизнув з крісла і підійшов до дідуся. – Ви ж можете все це змінити, – проказав,

дивлячись на нього, – можете допомогти цим людям, як допомогли Гіґінсам. Ви ж завжди всім допомагаєте. Саме так я сказав матусі: що ви допоможете, бо Ньюік просто забув вам доповісти про все це.

Граф сидів і дивився на дитячу руку, що лежала на його коліні. Ньюік нічого не забув – він не раз розповідав йому, що діється у тому окраїнному закутку. Отож граф добре знав про злидні, про нужденні хатини, старі водостоки, вогкі стіни і діряві дахи, знав про бідність, про лихоманку, про людські страждання. Містер Мордонт також не раз описував йому становище мешканців того закутка, вдаючись до найяскравіших порівнянь, на які тільки був здатен, проте усе це викликало у графа лише гнів. А у ті дні, коли йому дошкуляла нога, граф Доринкурт узагалі міг заявити щось на взірець: що швидше та злидота виздихає, то ліпше для всіх! І на цьому будь-яка розмова закінчувалася. Але зараз, коли граф дивився на дитячу руку на своєму коліні, коли зустрічався із щирим стурбованим поглядом цих очей – він відчув, як у його душі прокидається почуття сорому.

– То що, ти хочеш, щоб я почав будувати нові будинки для орендарів, так? – спитав він врешті.

А тоді поклав свою долоню на онукову ручку і погладив її.

– Так, там усе треба завалити, – жваво підхопив Фонтлерой. – Матуся теж так сказала. Давайте… давайте вже завтра почнемо! Підемо туди і скажемо, аби все позносили. Люди так втішаться, коли побачать вас! Вони відразу зрозуміють: ви прийшли, аби їм допомогти!

І його очі засяяли від радощів. Граф підвівся з крісла і поклав руку на плече хлопчика.

– Давай перейдемося по терасі, – проказав він з коротким смішком, – там усе й обговоримо.

І вони рушили на терасу, як робили це майже кожного вечора. Під час тієї прогульки граф кілька разів засміявся, ніби сам до себе. І ще: упродовж цілої прогулянки він ані на хвильку не знімав руки з плеча свого юного супутника.

РОЗДІЛ 10

Граф стурбований

Справді, під час своїх відвідин сільських хатинок місіс Ерол довелося здійснити немало сумних відкриттів. Виявилося, що зісередини все воно виглядає зовсім не так мальовничо, як із пагорка, поросłого вересом. Зблизька ця мальовничість одразу розвіювалася. Сподіваючись побачити серед мешканців старання і працьовитість, місіс Ерол натомість зіткнулася з байдужістю, бідністю і темнотою. Дуже швидко жінка зрозуміла, що Ерлборо насправді є найбіднішим селом у цілій околиці. Багато чого їй розповів містер Мордонт, ділячись своїми клопотами і розчаруваннями, а решту вона побачила на власні очі. В управителі тут завжди брали осіб, котрі лише вміли догоджати графові й анітрохи не дбали про орендарів, які скніли у злиднях. Село занепадало, з кожним днем справи тут ішли гірше і гірше.

А той закуток – то взагалі був жах: перехняблені халупи, хворі, нещасні, зневірені люди. Коли місіс Ерол потрапила сюди вперше, то аж здригнулася від побаченого. Бідність, бруд довкола – усе це вражало навіть сильніше, ніж у місті. Виглядало, що тут годі щось зарадити. Дивлячись на брудних недоглянутих дітей, що виростали серед злиднів і цілковитої байдужости, жінка згадувала свого сина, свого хлопчика, який

жив у розкішному замку, серед багатства і достатку, чиї бажання сповнювалися ледве він встигав їх висловити – ніби маленький принц. І при цих порівняннях материнське серце підказало їй одну думку. Зрештою, для неї, як і для усіх решта, було очевидно, що граф справді прив'язався до Седрика, отож не зможе відмовити у його проханні.

– Граф не відмовить йому, – мовила вона до містера Мордонта. – Він-бо задовольняє кожне його бажання. Чому б не скористатися цим для добра отих людей? Я вже про це подбаю.

Місіс Ерол добре знала, що на сина можна покластися, тим-то й розповіла йому про те, що діється у селі. Жінка була певна: Седрик обов'язково переповість почуте своєму дідусеві. І це напевно матиме бажані наслідки.

І хоча усім довкола це здавалося геть неймовірним – саме так усе і було. Річ у тім, що на графа найбільше впливала непохитна Седрикова віра, ніби дідусь і не може вчинити інакше. Аби хлопчик у якусь мить збагнув, що насправді його дідусь анітрішки не є взірцем доброти і шляхетности, що завжди воліє діяти на догоду хіба собі – цього граф, звісно, не міг допустити. Зрештою, те, що хтось іще здатен бачити у ньому мало не доброчинця всього людського роду – це також стало для графа чимось геть новим. І годі сказати, щоб це йому не подобалося. Тим-то не міг він, дивлячись у ці чисті карі оченята, в яких світилася віра і захоплення, сказати щось на взірець: "Знаєш, я лише себелюбний старий негідник – ніколи в житті не виявляв жодного співчуття чи шляхетности, тим-то і зараз доля тих бідних селян мене зовсім не обходить". Граф таки встиг неабияк прив'язатися до дитини, отож уже чувся зобов'язаний бодай час до часу виявляти прихильність до людей, котрі опинялися у скруті. Ось чому, помисливши трохи і навіть у глибині душі підсмішковуючись зі себе, граф послав за

Ньюіком. Вони довго розмовляли про становище селян. Врешті було вирішено: зруйнувати старі халупи і на їх місці звести нові хатинки.

– На цьому наполягає лорд Фонтлерой, – сухо пояснив граф. – Він вважає, що це принесе користь усім –і орендарям, і нам. Можете сказати фермерам, що це була його ідея, – і поглянув на юного лорда, який лежав перед каміном, бавлячись із Дуґалом. Собака не відходив від хлопчика ані на крок – завжди і скрізь супроводжував юного господаря: або ішов поруч із ним, коли той проходжувався по замку чи парку, або повагом трюхикав за його коником, коли лорд Фонтлерой вибирався на кінні прогулянки.

Годі й казати, невдовзі всі довкола тільки й говорили, що про майбутні зміни. Властиво, спершу люди навіть не могли у це повірити. Проте якогось дня до того закутка прибула група робітників і взялася за знесення жалюгідних злиденних халуп, які досі служили людям за житло, – і їм довелося усвідомити: завдяки лорду Фонтлерою вони нарешті цих халуп позбудуться. Якби то Седрик тільки знав, що говорять про нього мешканці села, як дякують йому на кожному кроці і яке велике майбутнє пророкують, коли він виросте, то, певно, неабияк здивувався б! Хлопчик-бо жив своїм звичайним життям – як будь-який хлопчик його віку: гасав по парку, доганяв кроликів, лежав собі на траві поміж дерев або ж на килимку у бібліотеці, читав цікаві книжки і ділився прочитаним із графом, потім розповідав про все, що відбулося з ним за дня, матусі, а ще писав довгі листи Дікові і містеру Гобсу, які так само відписували йому (причому кожен мав свій особливий стиль письма), їздив верхи разом із дідусем або Вілкінсом. Властиво, коли під час таких прогулянок їм випадало проминати міський ринок, хлопчик помічав, що люди оберталися у їхній бік, знімали поштиво капелюхи, а обличчя

їхні світліли усмішками. Отож Седрик був переконаний: усе це діється так, тому що поруч із ним є його дідусь.

– Як же вони вас люблять, – сказав він якось дідусеві, щиро посміхаючись. – Чи бачите, як люди тішаться, коли ви приїжджаєте? Сподіваюся, до мене також колись будуть так добре ставитися. Певно, це дуже гарно – коли стільки людей вас любить.

У ту мить Седрик відчував неабиякі гордощі: ще б пак, дідусь викликає таку любов і пошану у всіх довкола. А він же його внук…

Поки будували нові будинки для орендарів, Седрик разом із дідусем майже щодня сідлали коней і виїжджали на місце будови, аби подивитися, як там ідуть справи. Фонтлерой цікавився геть усім. Тільки-но прибувши на місце, він відразу злазив зі свого поні і йшов до робітників, розпитував їх, як мурують стіни, як кладеться цегла і т.д. Потім розповідав їм про Америку. Після кількох таких розмов він уже сам міг пояснювати графові всі тонкощі мулярської справи – це коли вони вже повертали до замку.

– Знаєте, мені такі речі завжди дуже цікаві, – тлумачив він. – Ну бо ніколи не відомо, чим іще доведеться займатися.

Знову, як тільки Фонтлерой із дідусем виїжджали з будови, робітники поміж собою ділилися враженнями, їм-бо страшенно подобалося слухати Седрико-ву бесіду, його щирі дитячі розпитування, тому вони дуже тішилися, коли він ото приходив порозмовляти. Ще б пак: руки в кишенях, шапка зісунута на потилицю, з-під шапки вибиваються золотаві кучері – і це щире захоплення, щира цікавість на личку!

– І де він такий ся взяв? – говорили вони поміж собою. – Другого такого ще тре' пошукати. Характером в графа не вдався, то вже напевно…

Повернувшись додому, робітники ділилися побаченим з дружинами, а ті вже розносили новини про юного лорда Фонтлероя по цілому селу, отож невдовзі вже не було жодної живої душі, яка би про нього не чула. Всі підкреслювали, що "той скажений граф", виявляється, здатен когось полюбити, що хлопчик зумів розтопити навіть його камінне серце.

Жарти жартами, а ті, котрі таке говорили, самі не підозрювали, наскільки близько були від істини. Справді, граф із кожним днем усе більше прив'язувався до внука – єдиної істоти, котра обдарувала його довірою. Граф уже уявляв собі, як то Седрик виросте і перетвориться на вродливого юнака, сильного і шляхетного, зі щирим відкритим серцем, яке скрізь знаходитиме друзів. Граф також замислювався, чим то займатиметься у майбутньому його онук, як зуміє розпорядитися щедрими дарунками, які дісталися йому від природи. Коли він ото спостерігав за хлопчиком, коли той лежав собі на килимку у бібліотеці, гортаючи якийсь величезний том, то в очах старого вельможі щораз частіше з'являвся характерний блиск, а на обличчі виступав рум'янець.

"Так, цей хлопчина багато вартий… Йому багато чого під силу… багато!" – думав він собі.

Граф нікому не розповідав про ті почуття, які викликає у ньому Седрик. Коли розмовляв з онуком, то найбільшим виявом емоцій була хіба ота його понура посмішка. Однак Фонтлерой невдовзі і сам відчув, що дідусь його любить, що йому приємно, коли він є поруч – чи то побіч крісла, якщо вони були у бібліотеці, чи то за обідом у їдальні, чи то верхи на кінній прогульці, чи то на вечірньому проході по терасі.

– А пам'ятаєте, – вимовив Седрик, відірвавшись від книги, – пам'ятаєте, як ото ще першого вечора я казав вам, що ми станемо добрими друзями? Думаю, що тепер ліпших друзів, ніж ми, годі і знайти, правда?

– Так, ми з тобою справді подружилися, – відповів граф. – Іди сюди.

Фонтлерой підвівся з килимка і підійшов до дідуся.

– Чи існує ще щось, чого ти собі бажаєш? – спитав його граф.

Хлопчик на мить змовк, а тоді підвів на дідуся свої карі оченята. У них світилася якась сумна задума.

– Хіба одного, – вимовив він врешті. –1 чого ж? – поцікавився граф.

Фонтлерой знову на хвильку замовк. Зрештою, він знав, що сказати.

– То чого тобі бракує? – перепитав граф. І Фонтлерой відповів:

– Матусі.

Обличчя графа злегка перемінилося.

– Але ж ти бачишся з нею практично щодня, – проказав він. – Чи тобі того не досить?

– Раніше я був з нею увесь час, – вимовив Фонтлерой. – Вона завжди цілувала мене надобраніч, так само зранку… І ми могли все-все одне одному розповідати…

Якусь хвилю дідусь і онук дивилися одне одному у вічі. Тоді граф нахмурив брови.

– То ти ніколи не забуваєш про маму? – спитав він.

– Ні, – похитав головою Фонтлерой, – ніколи. І вона завжди про мене пам'ятає. Знаєте, я і про вас би не забув, навіть якби ми не жили разом. Я б увесь час про вас думав.

– Вірю тобі, чесне слово! – вигукнув граф, пильно дивлячись на хлопця.

Коли Седрик згадав про матір, серце графа знову на мить стиснулося від ревнощів. На цей раз навіть сильніше, бо ж тепер він іще більше прив'язався до хлопчика.

Проте невдовзі у графа з'явився свіжий клопіт – і то доволі серйозний, тим-то на якийсь час йому навіть довелося забути про ненависть до молодої вдови. Усе почалося доволі несподівано. Якось, а саме напередодні завершення будівництва нових осель для орендарів, у Доринкуртському замку влаштували врочистий обід. Взагалі-то таких прийнять тут уже давненько не відбувалося. За день до тієї гостини графа відвідала його рідна сестра, леді Лоридейл, разом зі своїм чоловіком, сером Гарі. Цей візит, звісно, викликав неабияке пожвавлення у селі, тим-то вхідний дзвіночок у крамниці місіс Дібл теленькав практично безупинно. Ще б пак: за увесь час, що минув після одруження леді Лоридейл (а це цілих тридцять п'ять років), вона завітала до Доринкурту лише раз. Ця вродлива літня жінка, із сивим волоссям і ямочками на

щоках, мала воістину золоте серце, тим-то вчинки брата ніколи не викликали її схвалення. А що вдачі була небоязкої, то могла це виповісти йому в очі, а після декількох таких розмов узагалі перестала його навідувати.

Відколи леді Лоридейл не бачилася з братом – а минула ж купа років… – чутки, які до неї долітали, явно не тішили. Вона знала, що брат погано ставився до своєї дружини, що та так і померла, зневажувана і нехтувана. Леді Лоридейл також знала, як він обходився з рідними дітьми: байдужість – ось як таке ставлення можна було назвати. Двоє старших синів, Бевіс і Моріс, безхарактерні зіпсовані молодики, вочевидь не робили честі ані своєму батькові, ані будь-кому з цілої їхньої родини. Зрештою, вона їх так ніколи і не бачила. Та якось до її маєтку приїхав високий ставний юнак (на вигляд йому було років десь із вісімнадцять) – і повідомив, що він її племінник, Седрик Ерол, що приїхав її навідати, бо опинився тут неподалік і хотів нарешті побачити свою тітку Констанцію, про яку стільки чув від матері. Звісно, серце леді Лоридейл при вигляді племінника умить розтануло. Вона наполягла, аби хлопець залишився у неї бодай на тиждень, оточила його увагою й турботою, бо племінник таки справді викликав щиру повагу і захоплення. Юнак мав напрочуд погідну вдачу, спілкування з ним приносило одну втіху, тим-то коли небіж від'їжджав, леді Лоридейл висловила сподівання, що тепер вони бачитимуться частенько. Проте не так сталося як гадалося: це була їхня перша й остання зустріч. Річ у тім, що коли Седрик повернувся до Доринкуртського замку і розповів про своє гостювання у тітки Констанції, то граф просто впав у шал і категорично заборонив йому туди їздити. Леді Лоридейл завжди з теплотою згадувала свого небожа. Хоча звістка про те, що він десь там поспіхом одружився в Америці, її стурбувала, та коли довідалася, що граф зрікся рідного сина – то геть розгнівалася на брата. Так чи так, але відтоді нікому не було відомо, що діється з капітаном Седриком, де то він перебуває, як живе. Аж

невдовзі долинула страшна звістка про його несподівану смерть. А потім Бевіс, його старший брат, упав з коня і забився. А далі лихоманка забрала життя й середущого, Моріса – він помер у Римі, так і не вийшовши з гарячки. Відтак леді Лоридейл прочула, що лордом Фонтлероєм збираються зробити того американського хлопчика, сина капітана Седрика Ерола.

– Певно, у Доринкурті ту дитину так само зіпсують, – поділилася своїм клопотом із чоловіком. – Хіба його мати стане цьому на заваді… якщо вона добра і мудра жінка, звісно.

Та коли леді Лоридейл довідалася, що хлопчика з матір'ю розлучили, то від гніву їй просто забракло слів.

– Та це ж нечувано, Гарі! – стурбовано проказала вона, звертаючись до чоловіка. – Забрати дитину у рідної матері і віддати тому негідникові, моєму братові! Та ж Доринкурт або на кожному кроці принижуватиме хлопчика, або перетворить його на розбещене чудовисько! Певно, доведеться йому написати…

– Не варто, Констанціє, – заперечив сер Гарі.

– Знаю, то нічого не дасть, – скрушно похитала головою жінка. – Я надто добре знаю графа Доринкурта… І все одно, це просто жах!

Про юного лорда Фонтлероя говорили не лише бідняки – хлопчик став темою розмов буквально скрізь. Люди переповідали стільки всеможливих історій про нього – про те, який то він милий, чуйний, як із кожним днем зростає його вплив на дідуся, ясновельможного графа, – що невдовзі ці новини вийшли за межі їхньої околиці і стали темою в майже

усіх англійських графствах, і то не лише у сусідніх із Доринкуртом. Про юного спадкоємця говорили на гостинах – усі шкодували його матір, цікавилися, чи й справді хлопчик вдався такий миловидний, як ото про нього оповідають. Натомість чоловіки, які добре знали вдачу графа, по-доброму сміялися з дитячої довірливости: це ж треба, повірити, що граф Доринкурт – добросердий і шляхетний чоловік! Сер Томас Еш з Ешейв-Голу, побувавши у селі Ерлборо, зустрів там графа з онуком, які їхали верхи. Сер Томас зупинився і привітався із графом, а тоді ще додав, що його світлість чудово виглядає і привітав із поліпшенням стану здоров'я.

– І знаєте, – розповідав він потім про ту зустріч, – старий запишався як павич. Та й нема чого дивуватися – такого милого хлопчини, як його внук, я ще ніколи не бачив! А на поні тримається рівнесенько як солдатик!

Усі ці новини потроху долинали і до леді Лори-дейл. Вона вже знала і про Гіґінса, і про кульгавого хлопчика, і про орендарські халупи, і ще багато чого – отож їй уже було цікаво якось побачити малого на власні очі. Жінка уже обмислювала, як це можна було б обладнувати. І тут, на її превелике здивування, їй принесли листа від графа, у якому містилося запрошення відвідати Доринкурт – для неї та її чоловіка.

– Це просто неймовірно! – вигукнула вона. – Кажуть, що та дитина творить дива – і я готова у це повірити! Я вже чула, що брат захоплений хлопчиком, не відпускає його від себе. А тепер, певно, хоче, аби і ми його побачили.

Зайве й казати, леді Лоридейл одразу написала відповідь і потвердила свою згоду приїхати.

Коли вони зі сером Гарі приїхали до Доринкурту, вже вечоріло. Леді Лоридейл піднялася у свою кімнату, передяглася до вечері, а тоді спустилася до вітальні, де вже чекав брат. Граф стояв побіля каміну, високий та імпозантний. Поруч із ним стояв вродливий хлопчик у чорному оксамитовому костюмчику з великим мереживним комірцем – достоту як на картинах Ван Дейка. Його привітне личко справляло приємне враження, а коли він ото подивився на неї своїми виразними карими очима, то у леді Лоридейл аж подих перехопило від захоплення.

Потиснувши братові руку, леді Констанція навіть звернулася до нього на ім'я – чого не робила, певно, від дитинства:

– То що, Моліно, це і є та дитина? – спитала вона.

– Так, Констанціє, – відповів їй граф. – Це наш хлопчик. Фонтлерою, а це твоя тітка, леді Лоридейл.

– Як ся маєте, тітонько? – відразу поспитав Фонтлерой.

Леді Лоридейл обняла його за плечі, якусь мить вдивляючись у його відкриті чисті очі, а тоді нахилилася і зворушено поцілувала.

– Я – твоя тітка Констанція, – промовила вона. – Я так любила твого бідолашного батька, а ви подібні немов дві краплі води.

– Мені приємно чути, коли кажуть, що я на нього схожий, – відповів Фонтлерой, – бо його всі любили, як мені видається, ось – матуся… І всі-всі… тітко Констанціє, – додав він після маленької павзи.

Леді Лоридейл була зворушена. Вона знову притягнула хлопчика до себе і поцілувала. Властиво, від цього моменту вони подружилися.

– Що ж, Моліно, – мовила вона, звертаючись до брата, – ліпше просто не могло бути!

– Згідний, – сухувато відповів граф. – Він гарний хлопчик. І ми з ним великі друзі. Він-бо переконаний, що я найдобріша і найщедріша людина на світі. Мушу признатися тобі, Констанціє… хоча ти, певно, і сама побачиш… що я таки прив'язався до нього… на старості літ…

– А якої думки про тебе його мати? – відразу поставила питання леді Лоридейл – з властивою їй прямолінійністю.

– Я її про це не питав, – відказав граф, злегка нахмурившись.

– Слухай, Моліно, буду з тобою відверта, – заявила леді Лоридейл. – Мені не подобається те, що ти зробив. Тим-то завтра маю намір зустрітися з місіс Ерол. Отож якщо хочеш посваритися через це зі мною – то так і скажи. З того, що мені відомо, дитина усім зобов'язана саме їй. Мені також розповідали, що орендарі просто нею захоплюються.

– Це вони ним захоплюються, – відповів граф, показуючи на Фонтлероя. – А щодо місіс Ерол, то вона доволі вродлива на виду – сама побачиш. Я навіть вдячний їй за те, що хлопчик такий гарний і милий. Якщо тобі хочеться, то можеш її навідати. Єдине, чого я би просив – аби вона залишалася у Курт-Лоджі, а ти мене туди не тягнула, – завершив він, знову нахмуривши брови.

– Але у нього вже немає такої ненависти, як була раніше, це я відразу побачила, – розповідала вона згодом серу Гарі. – Він дуже змінився. Знаєш, Гарі, я навіть сказала б, що він став подібний на людину! І це все через захоплення цим хлопчиком, через його щире добре серце! Та й хлопчик також його любить – це видно з того, як він поводиться у його товаристві, як притуляється до його колін, коли той сидить у своєму кріслі. Можу хіба сказати, що його рідні діти, коли були малі, радше наблизилися би до тигра, аніж до свого батечка!

Наступного дня леді Лоридейл вирушила з візитом до місіс Ерол. Повернувшись, вона заявила братові:

– Моліно, це неймовірна жінка – я таких за ціле своє життя не бачила! Має такий делікатний приємний голос… І взагалі, ти повинен бути вдячний, що вона так гарно виховала малого. Тому що хлопчик не лише миловидне личко успадкував від матері! І ти припустився великої помилки, не запросивши її до замку – бо тут вона і на тебе могла би добре вплинути! Скажімо, я запрошу її до себе, до Лоридейлського маєтку.

– Але вона не схоче залишати сина, – відповів граф.

– Ну звичайно, хлопчика також візьмемо, – засміялася леді Лоридейл.

Хоча вона знала, що Фонтлероя, мабуть, таки не зможе взяти зі собою, тому що онук із дідусем з кожним днем усе більше прив'язувалися один до одного. Ще б пак, усі давні сподівання і надії старого графа тепер зосереджувалися на цьому хлопчикові – який, зрештою, на кожному кроці ті сподівання потверджував, даруючи дідусеві усю свою щиру любов.

Леді Лоридейл також розуміла, що головною причиною цієї гостини стало якраз бажання показати усім свого онука і спадкоємця: граф хотів, аби всі переконалися, що хлопчик, про якого стільки говорено, насправді ще кращий і перевершує усі описи й очікування.

– Бевіс і Моріс принесли йому стільки розчарувань, – мовила вона до чоловіка. – Всім це добре відомо. Саме тому він так їх не любив. Зате тут його гордощі мають чим поживитися.

Серед запрошених, певно, не було жодного, кого би не цікавив цей хлопчик, юний лорд Фонтлерой, про якого стільки уже чуто-перечуто – як то він, врешті-решт, виглядає насправді.

І ось нарешті настав той врочистий момент, коли лорда Фонтлероя вивели до гостей.

– Хлопчикові не бракує добрих манер, – сказав граф. – Він напевно нікому не заважатиме. Зазвичай діти ставлять дурні питання і бувають доволі надокучливі – або те і друге нараз… – але цей зуміє відповісти, коли його про щось питають, і промовчати, коли не про нього мова. Він точно нікому не сприкриться.

Та однак мовчати лорду Фонтлерою довго не довелося. Кожен мав що йому сказати, кожен прагнув з ним заговорити, аби почути його розповідь. Жінки гладили його по голівці, розпитували про життя в Америці. Чоловіки також усім цікавилися, а ще жартували, як ото моряки на кораблі, коли він плив через океан сюди. Фонтлерой, правда, не зовсім розумів, чому час до часу після його відповідей вибухає сміх. Він-бо говорив із ними цілком серйозно. Та хлопчик уже звик, що люди тішилися, слухаючи його розсудливих роздумів – тим-то

не надто і переймався. Того вечора йому особливо усе подобалося. Всі зали і покої були яскраво освітлені і сяяли немов діяманти, скрізь було багато квітів, чоловіки були піднесені, а жінки мали такі чудові сукні і вишукані прикраси – що усе це скидалося на казку.

Серед товариства була одна молода дівчина, яка, як долинуло до Фонтлероя, нещодавно повернулася із Лондона, де провела якийсь час. Вона була така вродлива, що хлопчик просто не міг від неї очей відвести. Висока, ставна, з гордо піднятою голівкою, шовковистим чорним волоссям, великими блакитними очима, рожевими щічками, малиновими устами – вона була немов троянда у саду. Дівчина була вбрана у чудове біле плаття, а шию прикрашав делікатний разок перлів. Хлопчика дивувало, що стільки чоловіків в'юнилося довкола – усі вони явно хотіли їй сподобатися. Фонтлерой у думках порівнював її з принцесою. Дівчина так його зацікавила, що, сам того не помічаючи, він підходив усе ближче і ближче, Аж врешті вона зупинила на ньому погляд і заговорила:

– Ходи сюди, лорде Фонтлерою, – вимовила, привітно усміхаючись, – і поясни, чому ти так пильно на мене дивишся.

– Я думаю, яка ви гарна, – відповів юний лорд.

І тоді всі чоловіки, які там стояли, зайшлися сміхом. Дівчина також сміялася, проте її щоки злегка зашарілися.

– Ох, Фонтлерою, – сердечно вимовив один чоловік, який сміявся чи не найголосніше за всіх, – говори, говори, поки ще можеш! Бо коли виростеш, то вже тобі забракне відваги таке сказати!

– Але хіба можна про це мовчати? – щиро здивувався Фонтлерой. – Ви можете? Хіба вона не вродлива?

– Ми не можемо говорити те, що думаємо, – спробував пояснити йому той чоловік і всі знову голосно засміялися.

Тим часом юна красуня – звали її міс Вів'єн Герберт – поклала руку на плече Седрика і легенько притягла його до себе. Після цих його слів вона виглядала ще чарівніше – якщо таке взагалі було можливо.

– Лорд Фонтлерой може говорити те, що він думає, – сказала вона. – І я йому вдячна. Бо переконана: він говорить щиро, – і поцілувала його у щоку.

– Гарнішої за вас я ще ніколи не бачив, – щиро випалив Фонтлерой, захоплено дивлячись на неї. – Звісно, окрім матусі. Думаю, з матусею ніхто не зрівняється. Для мене вона найгарніша у світі.

– Думаю, так воно і є, – мовила міс Вів'єн Герберт, усміхнувшись йому і ще раз поцілувавши у щічку.

Міс Вів'єн не відпускала Седрика майже увесь вечір. І вона, і всі, хто її у той момент оточували, увесь час вибухали щирим сміхом. Хлопчик сам не спостеріг, як уже почав розповідати всім про Америку, про з'їзд республіканців, про містера Гобса і про Діка. Врештірешт Седрик гордо витягнув з кишені кінчик червоної хустинки, яку отримав від Діка на прощання.

– Я поклав її до кишені іще вчора ввечері, – промовив він. – Думаю, Дікові було би приємно бачити, що я вбрав її на гостину.

При цьому хлопчик з такою любов'ю і зворушенням дивився на Діків дарунок, що ніхто не зважився навіть посміхнутися, не те що сміятися вголос.

– Розумієте, мені ця хустинка дорога, бо Дік – мій друг, – додав іще.

І хоча хлопчик спілкувався з багатьма гостями, та він, як і передбачав граф, нікому не заважав. Седрик умів мовчати і слухати, коли говорили інші, тим-то нікому не набридав. Час від часу він підходив до дідуся, прихилявся до його крісла або сідав на стільчику поруч, звівши на нього погляд й уважно слухаючи, коли той щось говорив, – і тоді на обличчях гостей з'являлася стримана посмішка. А раз він сперся на бильце і притулився щокою до дідусевого плеча, і граф, завваживши, що всі посміхнулися, посміхнувся й сам. Він-бо добре знав думки гостей – і це його навіть розважало: нехай бачать, як то він подружився з дитиною, яка ставилася до нього, графа Доринкурта, зовсім не так, як усі решта.

Містер Гевішем мав прибути пополудні, проте він чомусь затримувався. Скільки часу він ото бував у Доринкуртському замку – такого з ним іще не траплялося. Гості уже було зібралися сідати за стіл, коли він нарешті прибув і відразу підійшов до графа. Той здивовано на нього подивився: містер Гевішем явно був чимось схвильований – на його сухорлявому зморшкуватому обличчі проступив рум'янець.

– Мене затримала… незвичайна подія, – вимовив він тихо, звертаючись до графа.

Усе воно настільки не було схоже на методичного старого адвоката – аби його щось та й схвилювало або щоб він запізнився, – проте було очевидно: чоловік явно був чимось

перейнятий. За столом містер Гевішем майже нічого не їв й увесь час мовчав. А коли до нього зверталися, то він від несподіванки аж здригався – було видно, що думки його витають десь далеко. За десертом, коли прийшов лорд Фонтлерой, адвокат раз у раз кидав у його бік стривожені погляди. Фонтлерой це помітив і здивувався. Вони з містером Гевішемом були у дуже добрих стосунках і завжди усміхалися один до одного при зустрічі. Та адвокат, здається, у цей вечір забув, що таке посмішка.

І справді, у його голові зараз жила лише та прикра й болісна новина, яку він мав повідомити графові, щойно роз'їдуться гості – новина, яка (тут старий адвокат не мав жодного сумніву) пролунає у цьому домі немов грім з ясного неба і вмить усе змінить. Адвокат обводив поглядом розкішні кімнати, вибране товариство, яке зібралося тут лише для того, аби подивитися на цього золотоволосого хлопчика, котрий не відходив від крісла графа, переводив погляд з графа на маленького лорда Фонтлероя, який заливався дзвінким дитячим сміхом – і відчував, що увесь досвід і витримка, яких він набув за роки служби, не здатні йому зараз допомогти: у старого адвоката буквально ноги в колінах м'якли. Бо новина ця приголомшить усіх – а завдати цього удару має він, містер Гевішем!

Адвокат не міг дочекатися завершення тієї розкішної гостини. Він сидів за столом із таким виглядом, немовби перебував на межі сну і яви. Граф лише щоразу кидав на нього здивовані погляди.

Та ось обід нарешті скінчився, дами з кавалерами пішли до вітальні. Фонтлерой сидів там на дивані поруч із міс Вів'єн Герберт, чия краса стала найбільшим відкриттям останнього лондонського сезону. Вони разом розглядали фотографії –

Фонтлерой якраз їй дякував, коли відчилися двері і всі туди увійшли.

– Дуже вдячний за те, що ви така добра до мене! – говорив хлопчик. – Я ще ніколи не бував на званих вечорах – але мені так сподобалося!

Хлопцеві і справді було дуже весело у товаристві, та коли міс Герберт оточили юнаки і почали жваво з нею бесідувати, Фонтлерой іще слухав і намагався слідкувати за тим, що вони казали, проте його очі вже потроху злипалися. Він іще кілька разів намагався їх відкрити, коли чув оксамитовий сміх міс Герберт –і йому це навіть вдавалося. Фонтлерой нізащо не хотів здаватися, проте за спиною у нього лежала велика жовта подушка, отож його голівка поволі схилилася на неї – і він заснув остаточно. Хлопчик не прокинувся навіть тоді, коли відчув, що хтось м'яко поцілував його у щічку. Звісно, це була міс Вів'єн Герберт. Вона тихенько прошепотіла йому на вухо:

– Надобраніч, маленький лорде Фонтлерою. Нехай тобі насняться гарні сни.

Зранку, звісно, хлопчик уже ніяк не міг пригадати, як він ото при цьому намагався розплющити очі та все мимрив крізь сон:

– На добраніч… я дуже… дуже радий… вас бачити… Ви така… гарна…

Фонтлерой лише пам'ятав, що юнаки засміялися, а він тоді здивувався: і чого то їм так смішно?..

Як тільки гості розійшлися, містер Гевішем відвів свій погляд від каміну, біля якого стояв увесь цей час, і підійшов

ближче до дивана. Тоді застиг, дивлячись на сонного хлопчика. А той так солодко спав, розкинувшись на дивані: одна нога звисала, руку він закинув за голову, личко розрум'янілося, золотаве волоссячко розсипалося по подушці – хлопчик поринув у безтурботний дитячий сон. Справді, годі було відвести очі від цієї дитини.

Однак старий адвокат, дивлячись на хлопчика, чомусь раз у раз стурбовано потирав своє гладко виголене підборіддя.

– Гаразд, Гевішеме, – ззаду пролунав сухуватий голос графа, який саме підійшов до дивану, – то у чому річ? Бачу, щось таки трапилося, і то неабищо. Дозвольте поцікавитися, що це за незвичайна подія, про яку ви казали?

Містер Гевішем обернувся, все потираючи підборіддя.

– Погані новини, – відповів він, – дуже погані, сер… найгірші, які тільки можуть бути. Мені прикро, що мушу вам їх повідомити.

Граф, який спостерігав за адвокатом цілий вечір, вже і сам непокоївся. А коли граф чимось непокоївся, тоді у нього псувався настрій.

– Чому ви так дивитеся на хлопчика? – роздратовано спитав граф. – Ви цілий вечір не зводили з нього очей, ніби… От і зараз: чого ви на нього видивилися… ніби хочете накаркати? Який зв'язок між вашими новинами і лордом Фонтлероєм?

– Сер, – вимовив містер Гевішем, – говоритиму коротко. Моя новина якраз стосується лорда Фонтлероя. І якщо це так… тоді хлопчик, який ото спить на дивані – не є лордом Фонтлероєм.

Він просто син капітана Ерола. А справжній лорд Фонтлерой – то син Бевіса, який зараз зупинився у Лондоні у мебльованих кімнатах.

Граф так міцно стиснув бильця крісла, що на руках у нього виступили вени – як, зрештою, і на чолі, від чого його суворе обличчя аж посиніло від гніву:

– Що ви таке кажете! – вигукнув він. – Ви, певно, збожеволіли! Це брехня! Хто вам такого наговорив?

– Якщо це брехня, то, на жаль, дуже подібна на правду, – відповів містер Гевішем. – Сьогодні зранку до мого бюра прийшла жінка і сказала, що шість років тому, у Лондоні, ваш син Бевіс одружився з нею. Показала мені свідоцтво про шлюб. Через рік вони посварилися і він дав їй грошей, аби відступилася. У неї є син – йому п'ять років. Та жінка американка, з нижчих прошарків суспільства... неосвічена... донедавна вона не розуміла, яке становище може посісти її син. Але порадилася з адвокатом і переконалася: її син справді є лордом Фонтлероєм, спадкоємцем титулу графа Доринкурта. Звісно, вона наполягає, щоб права її сина було визнано.

У цей момент кучерява голівка на жовтій атласній подушці поворухнулася. Седрик глибоко і солодко зітхнув уві сні, перевернувся на бік – і спокійно спав собі далі. Зрозуміло, хлопчик не чув, що відтепер він більше не лорд Фонтлерой, а всього лише маленький самозванець, якому ніколи не стати графом Доринкуртом. Він лише повернув зарум'янілe уві сні личко, немовби даючи можливість графові й адвокатові ліпше його роздивитися.

Горде обличчя графа зараз було не впізнати: на губах застигла гірка посмішка.

– Я не повірив би жодному вашому слову, якби ця історія не була такою низькою і негідною, – бо це якраз дуже подібно на мого сина Бевіса, – проказав він, звертаючись до адвоката. – У цьому весь Бевіс. Він-бо завжди вмів усіх нас зневажити. Безхарактерний, брехливий, розбещений негідник, у якого не було ані крихти смаку, – ось ким був мій син Бевіс, мій спадкоємець, лорд Фонтлерой. Кажете, ця жінка неосвічена і невихована?

– Мушу потвердити: вона ледве вміє підписатися без помилок, – відповів адвокат. – Про якісь манери тут і не йдеться – вона відверто говорить про свої корисливі наміри. Її цікавлять лише гроші, нічого більше. Можна сказати, вона навіть вродлива, тільки її врода радше така… груба… І…

Тут адвокат стримався і змовк, стенувши плечима.

Вени на чолі старого графа нап'ялися ще більше, проступили краплі поту. Граф витягнув носову хустинку і витер чоло. І знову гірко усміхнувся.

– А я відкидав… відкидав оту жінку, матір цієї дитини, – вимовив він, показуючи поглядом на диван, де лежав Седрик. – Не хотів її знати… Хоча вона точно вміє грамотно підписатися… Певно, це мені відплата…

Тут граф зірвався з крісла і давай ходити туди-сюди. З його уст зривалися гострі слова. Від гніву і нищівного розчарування він увесь аж дрижав, немов дерево, на яке раптом налетів вітровій. Лють і справді заполонила його дорешти – проте містер Гевішем бачив: навіть у ці хвилини граф не забував про хлопчика, який ото мирно спав на дивані, тим-то жодного разу не дозволив собі зірватися на крик, аби бува його не розбудити.

– Я мав би це передбачити, – кинув граф. – Вони завдавали мені клопотів вже змалку! Я їх ненавидів! А вони так само ненавиділи мене! Бевіс – той був найгірший. Не хочу вірити у те, що ви мені розказали! Буду боротися до останнього. Хоча… це так подібно на Бевіса… це так на нього подібно!

Граф іще довго не міг заспокоїтися – усе розпитував про ту жінку, про її докази, рвучко метався по кімнаті, а обличчя його то блідло, то червоніло від ледве тамованої люті.

Врешті граф довідався геть про все, аж до найгірших деталей. Містер Гевішем лише стривожено спостерігав за ним. Граф виглядав змученим і якимсь геть вичерпаним. Напади люті завжди шкодили його здоров'ю, а тут іще причина була неабияка – бо, виглядає, крім гніву, у старому Доринкурту крилося ще щось.

Ось він повільно повернувся до дивану і зупинився перед ним.

– Якби хтось мені сказав, що я здатний прив'язатися до дитини, то нізащо би у це не повірив, – тихо вимовив, і при цих словах його голос затремтів. – Я ніколи не мав терпіння до дітей – ані своїх, ані чужих. Але до цієї дитини я таки прикипів серцем… як, зрештою, і він до мене, – додав з гірким усміхом. – Я ні в кого не викликав і не викликаю ніжних почуттів. А от він мене полюбив. Бо не боїться мене, а навпаки, мені цілком довіряє. Він був би ліпшим графом Доринкуртом, ніж я. Певний у цьому. Він зробив би честь нашому імені.

Граф нахилився над диваном і якусь хвилину просто дивився на безтурботне личко внука, що міцно спав. Кущуваті брови графа іще були нахмурені, проте обличчя поступово

зм'якло. Він витягнув руку і відкинув з дитячого чола золотаве волоссячко. Тоді повернувся і теленькнув дзвінком.

Коли з'явився кремезний лакей, граф кивком голови показав йому на диван.

– Віднесіть, – і голос його ледь здригнувся, – віднесіть лорда Фонтлероя до його кімнати.

РОЗДІЛ 11

А в Америці…

Минув уже якийсь час, відколи юний друг містера Гобса покинув його і подався до Доринкуртського замку, щоб стати лордом Фонтлероєм. Отож бакалійник уже встиг здати собі справу, що тепер його і маленького приятеля, у чиєму товаристві провів стільки часу, розділяє Атлантичний океан. Від цих думок старому бакалійнику Гобсу робилося геть самотньо. Бо й справді, сам він не належав ані до бистрих на розум, ані особливо веселих осіб, навпаки – був це чоловік радше повільний і важкий на підйом, тим-то гроно його знайомих обмежувалося заледве кількома людьми. Так само бакалійник не був досить жвавий на вдачу, аби вміти якось розважитися. Правду кажучи, читання газет і впорядкування бакалійних рахунків – ото й були всі його розваги. Та навіть давати раду з рахунками було йому непросто – не раз він довго на них дивився, заки вдавалося усе це підсумувати. Раніше-бо маленький лорд Фонтлерой, який вправно вмів лічити як на пальцях, так і на грифельній дошці, заввиграшки додавав усі цифри і негайно спішив на поміч. Окрім того, хлопчик умів чудово слухати, цікавився, що там пишуть у газетах, отож вони з містером Гобсом могли годинами провадити бесіди про Революцію і про англійців, про вибори і про республіканську

партію. Тим-то після від'їзду хлопчика у бакалійній крамниці немовби лишилася пустка. Спершу містерові Гобсу увесь час здавалося, ніби Седрик нікуди не поїхав і ось-ось повернеться до нього. Ото якогось дня він відірве очі від газети – і на порозі побачить свого маленького друга: у білому костюмчику, з червоними шкарпетками на ногах, солом'яний капелюшок зсунутий на потилицю – й почує його радісний дзвінкий голосочок. "Доброго здоров'я, містере Гобсе! Але ж нині спека, правда?" – вигукне.

Однак минали дні за днями – а Седрик не повертався. Містер Гобс ходив сумний і похнюплений. Уже і його улюблена газета не приносила йому втіхи, як раніше. Прочитавши до останньої сторінки, містер Гобс клав її на коліна – і безмовно сидів, прикипівши поглядом до високого стільця, забувши про час. Річ у тім, що на ніжках тої табуретки залишилися позначки – які і вганяли містера Гобса у гнітючий смуток. Тому що залишили їх каблуки майбутнього графа Доринкурта, – коли він ото вимахував ногами, бесідуючи з господарем крамниці, тобто з містером Гобсом. Виявляється, що навіть юні графи вимахують ногами, коли сидять на кріслі чи табуретці – і жодна шляхетна кров, жодне походження не можуть цьому завадити! Споглянувши на ті позначки, містер Гобс діставав свій золотий годинник, відкривав його і довго дивився на напис: "Містеру Гобсу від його старого друга, лорда Фонтлероя. Відкривши це, згадайте мене". Надивившись на присвяту, викарбувану на годиннику, містер Гобс закривав кришечку, глибоко зітхав, підводився зі стільця – і рушав до дверей. Тоді зупинявся між ящиком картоплі і бочкою з яблуками – і дивився на вулицю. Увечері, зачинивши крамницю, бакалійник виходив за поріг, запалював люльку і поволі проходжувався по тротуару аж до будиночка, у якому мешкав Седрик. Зараз на дверях там висіло оголошення: "Здається в оренду". Містер Гобс зупинявся, дивився на темні вікна, скрушно хитав головою, пахкав своєю люлькою – і, пригнічений, повертався назад.

Так тривало уже два чи три тижні поспіль, аж поки у голові бакалійника не зародилася нова думка. Був то чоловік повільний і важкий на підйом, отож на обмислювання чогось нового у нього йшло багацько часу. Тим-то неборака не дуже-то полюбляв, коли йому спадали на голову якісь нові думки – волів покладатися радше на старі і знані. Та ось по наступних двох чи трьох тижнях, упродовж яких його настрій ніяк не поліпшувався, а навпаки – ставав усе більш гнітючий, у голові старого бакалійника проступив сякий-такий план дій, який поволі набував чітких обрисів. Отож: він постановив навідати Діка! Правда, містер Гобс іще випахкав немало люльок, перш ніж дійшов такого висновку, та врешті це таки сталося. Він піде навідати Діка. Йому ж бо про Діка було відомо геть усе. Тому що про нього розповідав Седрик. Тим-то бакалійник подумав: може, коли ото побесідує з Діком, то бодай трохи відляже від серця.

Отож одного дня, коли Дік старанно ґлянцував черевики чергового клієнта, на тротуарі перед його робітнею зупинився присадкуватий опецькуватий чолов'яга із брезклим обличчям та лисиною на голові – і втупився у вивіску, яка повідомляла:

МАЙСТЕР ДІК ТІПТОН

НАЙЛІПШИЙ В ОКРУЗІ

Чоловік так довго розглядав вивіску, що у Діка вже прокинулася жива цікавість. Отож скінчивши ґлянцувати взуття свого клієнта, він спитав:

– Поґлянцувати вам, сер?

Чолов'яга повільно підійшов і поставив ногу на підставку.

– Так, – проказав.

Дік узявся до роботи, а товстун усе переводив погляд з Діка – на вивіску, тоді знову з вивіски на Діка.

– Звідки це в тебе? – поспитав нарешті.

– Від одного хлопця, – відказав Дік, – мого друга. Він зі всім мені тут поміг. Файний малий, другого такого не зайдеш… Тепер він в Англії. Поїхав, щоб стати там… ну, як його… лордом.

– Лорд… лорд… – повільно повторив містер Гобс. – Лорд Фонтлерой, майбутній граф Доринкурт?

Дік мало не випустив щітки з рук.

– Пане, то ви його знаєте?! – вигукнув хлопець.

– Чи мені його не знати? – проказав містер Гобс, обтираючи змокріле чоло. – Та ж знав його від народження. Ми ціле життя зналися… от воно як.

Чоловік справді розхвилювався і йому було важко говорити. Він лише дістав з кишені свій золотий годинник, відкрив футляр і показав напис Дікові.

– "Містеру Гобсу від його старого друга, лорда Фонтлероя. Відкривши це, згадайте мене", – прочитав повільно. – То він на пам'ять мені подарував. "Хочу, щоб ви не забували про мене", – так він мені сказав. Та я би пам'ятав його, навіть якби він мені нічого не дарував чи навіть якби ми більше ніколи не зобачилися, – додав він, похитавши головою, – бо такого друга неможливо забути…

– Так, такого малого ше тре' пошукати, – погодився Дік. – А сміливий був – як не знаю хто. Я таких ще не видів. Я його дуже поважав, справді. Бо ми були друзями. А подружилися відразу, як тільки ото зобачилися, той малий і я. Знаєте, я вихопив його м'ячика з-під візка – і він того ніколи не забував. Все як тільки ото переходив ту' – зі своєю мамою і з нянькою – все гукав мені: "Привіт, Діку!" А тоді ще руку подавав, ніби дорослий, хоча сам мені ледве до паса діставав, та й одяг на ньому був завеликий – виглядав ніби дівчинка в ньому. Файний був малий – ото бувало поговориш з ним, то й на душі відразу стане легше...

– Правду кажеш, – хитнув головою містер Гобс. – Шкода, що мусить ото стати графом. Був би з нього файний бакалійник, от що... та й галантерейник нічо' би вийшов... Не було би йому ту' рівних! – завершив він, із жалем хитаючи головою.

Справді, вони мали стільки всього розповісти одне одному, що за одну зустріч це було неможливо зробити. Отож домовилися, що завтра увечері Дік навідає бакалійника у його крамниці – там і договорять. Дік страшенно втішився, отримавши це запрошення. Він-бо майже усе життя жив на вулиці – однак не став через це злодієм чи лиходієм, а навпаки – у глибині душі завжди мріяв про гідне існування. А відтоді як отримав змогу розвинути власну справу, то вже заробив і на дах над головою, а тепер сподівався доробитися і до більшого. Тим-то запрошення від цього статечного чолов'яги, власника крамниці на розі, що навіть мав конячку і візок – стало для хлопця неабиякою подією.

– А про графів та їхні замки ти щось чув? – поцікавився містер Гобс. – Я х'тів би знати про них більше і докладніше...

– Та читав трохи, – відповів йому Дік. – Ото в "Дешевій бібліотечці" була одна повість. Називалася "Злочин графа, або

Помста графині Мей". Ото історія! З наших хлопців багато її брали читати.

– То захопи її, як підеш до мене, – сказав містер Гобс. – Я тобі за неї заплачу. Взагалі, принеси всі книжечки, в яких пишуть про графів. Ну, а як не про графів, то хай уже буде про маркізів чи про герцогів… хоча він ні разу не згадував ані про тих, ані про других. Ми трохи говорили з ним про графську корону, але мені ще ні разу не випадало видіти її на власні очі. Думаю, ту' їх і не знайдеш…

– Гм, якщо хтось може їх ту' мати… ну то хіба у ювелірних крамницях "Тіфані" тре' шукати, – ствердив Дік. – Але і так не маю поняття, як то вони виглядають – тому не знаю, чи й впізнав би, навіть якби побачив.

Містер Гобс не сказав, що й він сам навряд чи упізнав би графську корону. Чоловік лише поважно похитав головою.

– Не думаю, аби ту' був на них великий попит, – ствердив він.

На тім розмова про корони скінчилася.

І так почалася їхня дружба. Коли Дік прийшов до крамниці, містер Гобс гостинно його прийняв. Посадив його на стілець навпроти дверей, якраз побіля бочки з яблуками, і коли гість вмостився, махнув рукою, у якій тримав люльку, показавши на яблука:

– Ну, гостися.

Тоді містер Гобс узявся переглядати ті брошурки, які приніс йому Дік. Потому вони розмовляли про англійських

аристократів. Містер Гобс усе попахкував своєю люлькою і хитав головою. Особливо скрушно він зітхав, коли ото показував Дікові позначки на ніжках стільця.

– То сліди від його каблуків, – зворушено вимовив бакалійник. – Так, то його каблуки. Ото я сиджу ту' нераз годинами – і дивлюся на них. Файно тоді було, не то, що тепер… Так, ото сидів ту', їв печиво з коробки, тоді діставав собі яблука з бочівки – а качани просто на вулицю викидав. А зараз він лорд і живе у замку… І тепер ті сліди на ніжках – то сліди від каблуків лорда! А колись стануть і слідами графа. Я часом аж говорю сам до себе: "А най то грім поб'є – ну хто би таке подумав?!"

Візит Діка і ця розмова з ним, виглядало, таки принесли полегшу містеру Гобсу. Як Дік уже мав іти, то вони ще повечеряли разом у маленькій кімнатці, що містилася за торговим залом. Містер Гобс частував свого гостя хрустким печивом, сиром, сардинами, та ще розмаїтими консервами, які були у його крамниці. А тоді ще врочисто дістав дві плящини імбирного пива, відкупорив їх, розлив пиво у склянки – і запропонував тост.

– Вип'ємо за нього! – промовив він, піднявши склянку. – А тим всяким… графам, і маркізам, і герцогам всяким – най їм всім тикнеться!

Після цього вечора Дік і містер Гобс частенько бачилися, отож старий бакалійник уже не чувся таким самотнім і пригніченим. Вони разом переглядали випуски "Дешевої бібліотечки" і ще багато чого на цю тему. Вони вже стільки довідалися про звичаї аристократії, що представники цього малошанованого класу були би неабияк здивовані, – якби їм бодай спало це на гадку, звісно. А якось містер Гобс здійснив виправу до книжкової крамниці аж на околиці міста, бо мав

тверде бажання поповнити свою бібліотеку. Отож він підійшов до продавця і, нахилившись над яткою, відразу і заявив:

– Мені потрібна книжка про графів.

– Що?! – вигукнув продавець.

– Книжка про графів, – повторив йому бакалійник.

– Гм… боюся, що не зможу вам допомогти, – відповів йому продавець, дещо дивно поглядаючи на нього.

– Не можете?! – захвилювався містер Гобс. – Ну добре, давайте тоді про маркізів… чи про герцогів.

– Нема у нас таких книжок, – відказав йому продавець.

Містер Гобс виглядав геть спантеличено. Якусь мить він стояв, втупившись у підлогу, тоді знову підвів погляд на продавця.

– А може, бодай про графинь щось знайдете? – поспитав ще раз.

– Та ні, на жаль, – не втримав усмішки продавець.

– От тобі й маєш! – розчаровано вигукнув містер Гобс. – А щоб вам добре було!

Він уже переступав поріг книгарні, коли продавець спитав його навздогін, чи не пасуватиме йому історія, у якій головними героями виступають аристократи. Містер Гобс зацікавився – якщо нема як дістати окремої книги про графів,

то хай уже буде яка є. Продавець подав йому томик під назвою "Лондонський Тавер". Написав цю історію Гарісон Ейнсворт[5]. З тою книжкою містер Гобс і подався додому.

Коли прийшов Дік, вони взялися її читати. А була то справді дивовижна й захоплива історія, що відбувалася у часи правління знаменитої англійської королеви, яку дехто називав Кривавою Мері. Коли ж містер Гобс довідався, що вона полюбляла стинати людям голови, піддавати усіх розмаїтим тортурам або й спалювати живцем – то неабияк схвилювався. Він пахкав своєю люлькою і стривожено поглядав на Діка. Від хвилювання бакалійника аж кинуло в піт, отож мусив обтерти змокріле чоло своїм червоним носовичком.

– То значить, він там у небезпеці! – вимовив чоловік. – У небезпеці! Якщо влада там у руках отаких страшних бабів, які таке ото виробляють – хтозна що там може діятися у цю хвилину! Хлопчик у небезпеці!

Якщо така баба впаде у шал – то хто там може чутися безпечно?!

– Та зачекайте, – спробував запокоїти його Дік, хоча було видно, що він і сам стривожився, – тепер там уже інша править. Я чув, що теперішню звуть Вікторія, а та, про яку ото книжка пише, була Мері.

– Ага, – вимовив містер Гобс, знову обтираючи спітніле чоло, – ага, правду кажеш. Зрештою, в газетах ніби нічого не писали про диби чи обценьки, якими ламають пальці, ані про спалення на вогнищі… Але все одно, з тими дивними англійцями годі чутися безпечно. Кажуть, вони навіть Четверте Липня – і то не святкують!

Потім містер Гобс іще кілька днів ходив сам не свій, аж поки не отримав листа від лорда Фонтлероя і не перечитав його кілька разів поспіль. А тоді ще прочитав листа, якого Фонтлерой надіслав Дікові практично у той сам час – і лише тоді трохи заспокоївся.

Обох – і містера Гобса, і Діка – Фонтлероєві листи дуже тішили. Вони знову і знову їх перечитували, переповідали один одному, тішилися кожним словом. А потім кілька днів писали відповіді – і також багато разів їх перечитували й обговорювали між собою, як і листи, отримані з Англії.

Для Діка взагалі щось написати було непростою справою. Все, що він вмів, того навчився за якихось кілька місяців, коли жив зі своїм старшим братом і ходив до вечірньої школи. Однак, будучи хлопцем метким, він згодом ще й старався розвивати свої знання: писав на полях газет або ж крейдою на хідниках, стінах і парканах. Він розповідав містеру Гобсу про себе і про свого старшого брата, який опікувався ним по смерті матері, коли Дік іще був зовсім маленький. Батько їхній помер ще раніше. Дікового брата звали Бен. Він як міг опікувався Діком, аж доки хлопець не підріс і не почав продавати газети та працювати посильним. Ось так вони й жили собі удвох. У Бена справи йшли цілком незле і згодом він отримав місце в одній дуже пристойній крамниці.

– І треба ж таке, – розповідав далі Дік, розчаровано хитаючи головою, – припекло йому тоді вженитися з одною! Геть голову згубив – так закохався в неї. Вженився ото – і поселилися вони у двох кімнатах при тій-таки крамниці. А жінка його моцна була – ну просто як тигриця, коли ото кидалася в нервах. Як впаде в гнів – то геть все трощить, що зобачить. А розізлити її – на то великого труду не тре' було. А потім ще малого народила – такого самого крикливого, як вона сама. Верещав день і ніч, якщо я не носив його на руках. А як

він кричав, то вона на мені зло зганяла. Раз жбурнула в мене тарілку – а потрапила в малого. Якраз у підборіддя. Лікар потім сказав, що рубець в дитини на ціле життя вже лишиться. Файна мамця, нє? І так ото всім нам по черзі діставалося – і Бенові, і мені, і малому. Найбільше вона на Бена злилася – що заробляв мало. Аж врешті він подався на захід зі ще одним чоловіком – аби там худобу розводити. І от, минув десь тиждень після його від'їзду, і я вже розпродав газети, вертаюся ввечері додому – а двері замкнені, нікого нема. Господиня каже: втекла ваша Мінна, аж за нею закурилося! Потім казали, що вона за океан подалася, десь там влаштувалася за няньку до якоїсь пані, в котрої також була мала дитина. І от, відтоді ми про неї більше і не чули. Ані Бен від неї вістки жодної не дістав. Якби я був на його місці, то ані дрібки тим би не переймався. Зрештою, мені здається, що він і не переймається. Але спочатку то дуже сох за нею. Кажу, геть голову згубив чоловік. Взагалі вона навіть дуже нічо' собі була – як гарно вбереться і не злиться. Мала такі виразні чорні очі і волосся до колін. Ото як заплете його в косу – а коса така як рука груба виходила! – та закрутить на голові, а очі блищать як вуглини! Казали, що вона якась напів італійка – бо чи то її батько, чи мама ніби з Італії походили – тому і вдачу таку скажену мала. Певно, вона точно з тої Італії була, кажу вам!

Дік часто розповідав містеру Гобсу про свого брата Бена, який, відтоді як подався на захід, раз чи двічі навіть писав йому.

Власне Бенові спершу не надто щастило і він мандрував у пошуках ліпшого місця. Та от нещодавно він нарешті осів на одному ранчі в Каліфорнії – бо знайшов там добру роботу.

– Та жінка, та Мінна, йому добре сала за шкіру залила, – сказав якось Дік містеру Гобсу. – Нема ради, мені часом його просто шкода…

Дік тоді сидів у бакалійника у крамниці. Містер Гобс саме набивав свою люльку.

– Бо не тре' було женитися, – поважно заявив він, підвівшися з крісла за сірниками. – Жінки… Хто-хто, а я чогось доброго від них ніколи ся не сподівав.

Містер Гобс узяв сірники з коробки – і глипнув на прилавок.

– О маєш! – вимовив він здивовано. – Та ту' лист! А я не видів. Певно, поштар лишив на прилавку… а може, то я газетою накрив.

Бакалійник схвильовано взяв у руки конверт.

– Та то ж від ньогої – вигукнув. – То лист від нього!

Містер Гобс умить забув і про люльку, і про сірники. Знову сів своє крісло і складаним ножем відкрив конверт.

– Цікаво, що там у нього тепер діється? – проказав. Та ось містер Гобс розгорнув листа і став читати:

Доринкуртський замок

Мій дорогий містере Гобсе, пишу цього листа поспіхом бо маю щось цікавого вам росповісти. знаю що ви дуже ся здивуєте мій друже як вчуєте то що я вам зараз скажу. То ось то була помилка і я зовсім не лорд і ніколи не стану графом, тут є одна жінка яка колись одружилася була з моїм дятьком Бевісом. той мій дятько помер але вона має від нього хлопчика – ото він і є лорд фонтлерой томущо в англії такий звичай що графом стає син старшого сина як вже більше нікого не лишилося, маю на увазі якщо вже нема його татка і дідуся, але

мій дідусь живий то тільки дядько Бевіс помер, тому його син і є лорд Фонтлерой а я ні томущо мій татусь був наймолодшим, і тому я називаюся Седрик Ерол як то було раніше коли я жив у ньюйорку. І всі ті маєтки також будуть належати тому хлопчикові я спочатку думав що й мого поні доведеться йому віддати і щей візок, але дідусь сказав що поні і візок віддавати не треба, дідусь дуже шкодує що так сталося, мені здається, йому та жінка зовсім не подобається, він певно думає що ми з матусею засмутилися через те що я не зможу стати графом, взагалі я тепер більше хотів би бути графом ніж раніше бо тут дуже гарний замок мені тут всі подобаються зрештою коли ти багатий то можеш зробити багато корисних речей але я не є багатий тому що коли твій батько був наймолодший син і не був багатий то і я мушу навчити ся працювати аби потім піклуватися про матусю, я вже питався Вілкінса як треба доглядати за кіньми може я стану конюхом або кучером, та пані привезла до замку свого сина і мій дідусь разом з містером Гевііемом розмовляли з нею. мені здасть ся вона була незадоволена і сердилася бо говорила дуже голосно і мій дідусь і містер Гевііем коли розмовляли з нею здається також сердилися, досі я ще ніколи небачив щоб мій дідусь сердив ся і нехотівби щоб вони так сварилися але вирішив відразу все вам написати вам і Дікові бо думаю що вам то все буде цікаво отож наразі все

зі шчирими вітаннями ваш давній друг Седрик Ерол (не лорд Фонтлерой)

Містер Гобс відкинувся на спинку крісла, лист вислизнув у нього з рук і ліг на коліна, ніж і конверт упали на підлогу.

– Ну нічо' собі! – вигукнув він. – А най то грім…!

Бакалійник був настільки вражений, що навіть своєї звичної примовки не міг проказати до кінця. Він-бо завжди говорив: "А

най то грім поб'є!" Але цього разу останнє слово вже не мав сили доказати. Видно, його почуття були настільки збурені цим листом, що чоловік ледве міг говорити.

– То що, виходить, все накрилося? – поспитав Дік.

– Накрилося! – вимовив містер Гобс. – Мені здається, то все ті британські 'ристократи – змовилися, аби його обібрати, бо ж він американець! Вони на нас зуб гострять ще від Революції, ото йому взяли і помстилися. Казав же я тобі: він там у небезпеці – і подиви', що сталося! Напевно, цілий уряд зібрався разом, аби таке намислити – позбавити його всіх законних прав на ті маєтки!

Він і справді неабияк розхвилювався. Спершу містер Гобс не схвалював тих змін, які настали у житті його юного друга, проте згодом уже більш-менш з усім змирився. А коли отримав листа від Седрика, то навіть у глибині душі пишався, що його юний друг зробився таким багатим і шляхетним. Звісно, містер Гобс і далі недолюблював усяких графів, проте йому добре було відомо, що і в Америці гроші є важливі, а якщо статки ще поєднані з вельможним титулом – тоді їх тим паче важче позбутися.

– Та вони хочуть його пограбувати! – вимовив бакалійник. – От що їм тре'! А люди при грошах і при становищі мали би ним опікуватися.

Він допізна не відпускав Діка і вони все обговорювали новину, яку ото дізналися з листа. Врешті Дік подався додому. Бакалійник ще відпровадив його за ріг вулиці, а повертаючись зупинився перед будинком, на якому висіло оголошення: "Здається в оренду". Чоловік якийсь час стояв, прикипівши

поглядом до цього оголошення. Хапливе попахкування люлькою виказувало його хвилювання.

РОЗДІЛ 12

Чутки і претенденти

За якихось кілька днів після званого обіду у замку майже всі, хто в Англії читав газети, довідалися романтичну історію, що трапилася у Доринкурті. Тепер це обговорювалося скрізь і всюди, до найдрібніших деталей. Ішлося-бо про маленького американського хлопчика, якого привезли до Англії і який мав стати лордом Фонтлероєм. Казали, що хлопчик той був на диво милий і добрий, що всі його любили. Також говорили про старого графа, його дідуся, який страшенно пишався своїм спадкоємцем, і про напрочуд вродливу молоду жінку, матір того хлопчика, якій старий граф так і не зміг вибачити шлюбу з капітаном Еролом. Потім іще згадували дивне одруження Бевіса, покійного лорда Фонтлероя, та його дружину, про яку перед тим ніхто ані словом не чув, аж доки вона ото не появилася зі своїм сином, заявивши, що він і є справжній лорд Фонтлерой, отож усі спадкоємні права мають належати йому. Про все це багато говорилося і писалося, тим-то дуже швидко доринкуртська історія перетворилася на справжню сенсацію. Мало того, невдовзі поширилася чутка, ніби граф Доринкурт, не бажаючи змиритися з таким розвитком подій, захищатиме право свого американського внука на спадкоємство, а значить попереду ще було багато цікавого, зокрема судовий процес щодо прав на спадкоємство графа Доринкурта.

Такого пожвавлення в Ерлборо не пам'ятали від часів його заснування. У день торговиці люди збиралися групками та все розмовляли і переймалися, як то воно буде. Фермерські жінки запрошували одна одну на чай, аби лише мати змогу вкотре обговорити, що там чувати, що вони думають і що, на їхню

думку, думають інші. Усі радо переповідали одне одному, як то граф розсердився і вирішив не визнавати прав того нового лорда Фонтлероя, про те, що він просто зненавидів ту жінку, матір нового претендента на спадкоємство. І, звісно, не хто інший як місіс Дібл могла тут доповісти найбільше і найдокладніше, тим-то кожен старався перехопити її увагу бодай на хвильку.

– Погані справи, скажу я вам, – розповідала вона. – Як хочете знати мою думку, шановна, то я вам так і скажу: то йому покара за те, як він обійшовся з тою ясочкою, з тою милою місіс Ерол – отак ото взяв і розлучив з дитиною. А тепер сам так прив'язався до хлопця, так його любить, так ним пишається, що геть голову згубив через те, що ото сталося. Скажу вам більше: та нова мадам зовсім на леді не подібна, ані на матір лорда. Сама нахабна, зиркає зухвало – маєте. Містер Томас сказав, що ніхто зі слуг, які ту' служать, ані не подумає виконувати її накази. Як вона зробиться ту' господинею, то він піде геть – так сказав мені Томас. А те, що її сина також не порівняти з нашим хлопчиком – то навіть нема що казати. Бог його знає, чим то все скінчиться… Знаєте, як Джейн мені то все оповіла, то мені аж ноги підкосилися…

І справді, у цілому замку відчувався неспокій: у бібліотеці, де граф розмовляв з містером Гевішемом, у кімнаті для слуг, де містер Томас разом з дворецьким та рештою слуг з ранку до вечора із запалом обговорювали новини, у стайні, де порався пригнічений Вілкінс, – він як ніколи старанно чистив гнідого поні, а тоді із сумом сказав одному кучеру, мовляв, йому ще не траплялися такі меткі юні джентльмени, які ніби ото в сідлі вродилися і що їздити з тим хлопцем було одне задоволення.

Серед усіх цих замішань і клопотів залишилася одна особа, яка зберігала цілковитий мир і спокій. Це був юний лорд Фонтлерой – який тепер уже не мав права носити ім'я лорда

Фонтлероя. Коли граф узявся йому пояснювати, що відбулося, хлопчик сидів на своєму стільчику, обхопивши коліна руками, і зацікавлено слухав дідуся. Правда, далі на його личку з'явилося певне занепокоєння. Та ось розповідь добігла кінця. Седрик сидів замислений.

– Мені це все так дивно… так дивно, – вимовив він.

Граф мовчки поглянув на внука. Для нього це також було занадто дивним і несподіваним – мабуть, ніколи в житті він так не почувався. І тепер ця задума на личку внука – яке завжди променилося усмішкою і радістю…

– А чи у матусі також заберуть заберуть дім… І візок? – занепокоєно спитав Седрик.

– Ні! – рішуче відказав йому граф. – Нічого від неї не відберуть.

– Ох! – полегшено зітхнув Седрик. – Це правда? Тоді подивився на дідуся – і в його чистому погляді світився смуток.

– А той другий хлопчик… він… він тепер буде вашим внуком… як я досі… так? – поспитав він.

– Ні! – з гнівом вигукнув граф, та так, що Седрик аж підскочив.

– Ні? – здивовано перепитав він дідуся. – Але я думав…

На цьому слові хлопчик рвучко підвівся зі стільця і повів далі:

– То я зможу бути вашим внуком, навіть коли не стану графом? Я буду вашим внуком, як і досі?

Від хвилювання його личко зашарілося.

Треба було бачити, як дивився на нього старий граф! Кошлаті брови зійшлися докупи, а в очах світилося якесь геть незвичне зворушення. Як же це все було дивно!

– Хлопчику мій, – хрипко вимовив граф – і голос його при цьому, хочете вірте, хочете ні, – задрижав, хоча говорив він надзвичайно рішуче, – поки я живий – ти будеш моїм онуком. Присягаю, часом мені здається, що у мене досі нікого, крім тебе, і не було…

Седрикове личко спалахнуло ще більше – бо з його душі ніби звалився тягар. Він запхав обидві руки в кишені і подивився дідусеві у вічі.

– Справді? – ще раз перепитав. – Ну, тоді мені нема чого перейматися тим графством. Байдуже, буду я графом чи ні. Я ж то думав… розумієте, я думав, що тільки той, хто має стати графом – тільки той і може бути вашим онуком. А я – ні… Ось чому мені зробилося так не по собі…

Граф поклав йому руки на плечі і притягнув до себе.

– Вони нічого не зможуть від тебе забрати, – вимовив він, важко дихаючи від хвилювання, – бо я все для цього зроблю. Не вірю, що їм вдасться щось від тебе відняти. Ти просто створений для свого становища – можливо, ти таки його посядеш. Але хай там як повернуться справи – ти все одно матимеш усе, що я буду в стані тобі дати… все!

Старий граф наче говорив з дорослим чоловіком, а не з дитиною – таким рішучим було його обличчя і такий серйозний голос. Здавалося, що граф радше давав обіцянку самому собі – і, можливо, так воно і було.

Він-бо і сам не міг собі уявити, наскільки глибоко полюбив цього хлопчика, наскільки пишався ним. Зараз граф як ніколи виразно усвідомив силу характеру, доброту і привітність свого внука. Бо ж упертому затятому старому годі було збагнуги, як можна так просто відмовлятися від того, до чого він сам був ціле життя прив'язаний – це не вкладалося у жодні його уявлення. Тим-то граф постановив не відступати і боротися до кінця.

Через кілька днів після розмови з містером Гевішемом до замку прибула та жінка, котра називала себе леді Фонтлерой. Вона привезла зі собою сина. Однак її не прийняли. Граф не бажає її бачити – так пояснив лакей при дверях. Справою займається адвокат. Властиво, тим лакеєм був Томас, отож згодом у кімнаті для слуг він ділився своїми враженнями.

– Гадаю, я вже досить часу прослужив у шляхетних домах, аби бачити, хто тут леді, а хто ні, – заявив Томас. – Якщо вона – леді, тоді я зовсім нічого не розумію… Ота, котра живе у Лоджі – американка вона чи не американка, – але то справжня леді. Всякий джентльмен, як тільки її побачить, це визнає. Я Генрі відразу так сказав, як тільки нас до неї закликали, – поважно завершив він.

Отож ту жінку не прийняли. Коли вона це почула, її обличчя аж перемінилося. Злість у ній боролася зі страхом. Містер Гевішем під час розмови з нею зазначив подумки, що претендетка на титул має круту вдачу і доволі неотесана, якщо говорити про манери, але розуму і відваги їй явно бракує.

Було видно, що у ситуації, в яку сама себе й поставила, вона чулася непевно. Щонайменше не очікувала жодної протидії.

– Походить вона явно з низів, – ділився адвокат з місіс Ерол. – Бракує їй освіти і виховання, тим-то геть не вміє поводитися у гідному товаристві. Той візит до замку злякав її. Ну так, вона була розлючена –і водночас перелякана. Граф не бажав її бачити, проте я порадив йому поїхати разом зі мною у "Доринкуртський герб", де вона зупинилася. І от: лише побачила графа на порозі, то аж зблідла на виду. А тоді впала в шал: все кричала, погрожувала, вимагала…

Ось як усе це відбувалося. Граф з гідністю зайшов до кімнати, з-під насуплених кошлатих брів розглядаючи претендентку на його титул – ніби вона була якимсь експонатом, що викликав водночас цікавість і відразу. Старий вельможа дав їй викричатися, ані не поворухнувши бровою, аж доки жінка сама не вмовкла, вибившись із сил, а тоді проказав:

– Кажете, що ви були дружиною мого найстаршого сина. Якщо це правда, якщо надасте потрібні докази – тоді закон на вашому боці. Тоді ваш син – лорд Фонтлерой. Можете бути певні: справу буде вивчено якнайдокладніше. Якщо те, що говорите, вдасться потвердити, тоді отримаєте все, що вам належиться. Проте поки я живу – то не хочу бачити ані вас, ані вашого сина. На жаль, по моїй смерті маєток перейде до вас. Ви якраз та жінка, яку лише й міг обрати мій син Бевіс.

Після цих слів граф обернувся до неї спиною і так само статечно вийшов з кімнати.

Минуло кілька днів – і місіс Ерол, яка тоді саме сиділа і щось писала у своїй маленькій кімнатці, доповіли, що прибув гість. Молоденька служниця, яка принесла цю новину, була

неабияк схвильована і дивилася на свою господиню зі щирим співчуттям.

– То сам граф, мем! – вимовила вона, широко відкривши очі.

Місіс Ерол рушила до вітальні. Перед каміном чекав високий літній чоловік, сповнений гідности і величі. Його суворе вродливе зморшкувате обличчя з орлиним профілем прикрашали довгі сиві вуса. Граф дивився просто на неї.

– Місіс Ерол, сподіваюся? – вимовив він.

– Так, я – місіс Ерол, – відповіла жінка.

– Я – граф Доринкурт, – представився гість.

Далі вмовк на хвильку, мимовільно вдивляючись у звернені на нього очі. А вони так нагадували ті сповнені щирої любови дитячі оченята, які він бачив щодня упродовж останніх місяців, що граф аж змішався.

– Хлопчик дуже на вас схожий, – вимовив врешті.

– Мені часто це кажуть, мілорде, – відповіла місіс Ерол. – Але мені приємно думати, що він також схожий на свого батька.

Як і говорила йому леді Лоридейл, її голос був напрочуд делікатний, а поведінка надзвичайно проста і сповнена гідности. Виглядало, що раптовий візит анітрішки її не збентежив.

– Так, – проказав граф. – Він подібний на мого сина… також.

Тоді провів долонею по підборідді і різко смикнув себе за вус.

– Чи знаєте, чого я до вас прийшов? – спитав.

– Я бачилася з містером Гевішемом, – сказала місіс Ерол, – і він розповів про вимоги, які висунули…

– Я прийшов сказати вам, – заявив граф, – що справу буде докладно вивчено, а вимоги опротестовано… наскільки це вдасться. Хочу сказати, що хлопчика захищатимуть усією силою закону. Його права…

Місіс Ерол делікатно його перебила.

– Він не потребує нічого, що прийшло би незаконним шляхом, навіть якщо закон зможе це йому дати, – сказала вона.

– На жаль, це неможливо, – відказав граф. – Бо інакше це належало би зробити… Ця скандальна жінка і її син…

– Мабуть, вона так само дбає про нього, як я про Седрика, мілорде, – завважила місіс Ерол. – І якщо вона була дружиною вашого найстаршого сина, тоді її син є лорд Фонтлерой, а мій – ні.

Вона так само не мала страху перед ним, як і Седрик, так само спокійно дивилася на нього. І старому графові, який за ціле життя звик, що його всі боялися, – це у глибині душі дуже подобалося. Люди-бо надзвичай рідко важилися йому перечити, тим-то усе це було для графа нове.

– Здається, ви волієте, аби він не став графом Доринкуртом? – спитав він, легко нахмуривши брови.

Обличчя молодої жінки зашарілося.

– Мілорде, бути графом Доринкуртом – це дуже почесно, – промовила вона. – Я чудово це знаю. Однак мене більше турбує одне: щоб мій син став таким, як його батько – сміливою і чесною людиною.

– На відміну від його дідуся, так? – спитав граф, сардонічно посміхаючись.

– Я не маю честі добре знати його дідуся, – відповіла йому місіс Ерол, – але мені відомо, що син вважає…

На якусь мить вона вмовкла, спокійно дивлячись графові просто у вічі, а тоді додала:

– Я знаю, що Седрик вас любить.

– А чи любив би він мене, якби ви йому розповіли, чому я не прийняв вас у замку? – поставив питання граф.

– Ні, – відповіла місіс Ерол. – Думаю, що ні. Саме тому я й не хотіла, аби він про це довідався.

– Що ж, – уривчасто вимовив граф, – зовсім небагато жінок вчинило би так, як ви…

Після цих слів він раптом узявся ходити туди-сюди по кімнаті, із силою сіпаючи себе за вус.

– Так, він мене любить, – проказав. – 1 я його люблю. Досі я навіть помислити не міг, що здатен когось любити… Але його люблю. Він одразу мені сподобався. Я вже старий чоловік і змучений своїм життям. А він дав мені те, заради чого варто жити. Я ним пишаюся. І мені справляло втіху думати, що якогось дня він посяде моє місце і стане на чолі роду.

Граф повернувся і став навпроти місіс Ерол.

– А тепер я нещасний чоловік! – вимовив він. – Нещасний!

Властиво, так він і виглядав. Навіть його голос моментами зривався, руки тремтіли від хвилювання, а у глибоко посаджених очах з'являлися сльози від люті й безсилля.

– Певно, саме тому, що мені так важко, я й прийшов до вас, – проказав, дивлячись на молоду жінку з висоти свого зросту. – Спершу я вас ненавидів, ревнував до вас свого сина. Але ця жахлива історія все змінила. Побачивши ту скандальну жінку, яка називає себе дружиною мого сина Бевіса, я відчув, що полегшає мені лише після того, як подивлюся на вас. Я був останній дурень, старий упертюх. Тим-то, певно, і з вами поводився негідно. Седрик так подібний на вас… а цей хлопчик є для мене всім. Тепер мені погано – і я прийшов до вас… можливо, якраз тому, що ви так із ним схожі. Він піклується про вас, а я піклуюся про нього. Якщо можете, то поставтеся до мене великодушно… заради нього.

Граф вимовив ці слова своїм сухим суворим тоном, однак вигляд у нього був такий пригнічений, що серце місіс Ерол аж стиснулося від співчуття. Вона підвелася з крісла і ступила кілька кроків уперед.

– Сідайте, будь ласка, – лагідно промовила вона. – Певно, турботи і хвилювання геть вас стомили. А вам треба берегти сили.

Цей тон, ця турбота про нього були для графа так само незвичними, як і незгода з ним. Прецінь це знову нагадувало внука… отож граф просто послухався і сів. Можливо, усі ці нещастя і клопоти пішли йому на користь: якби йому не було так важко на душі, то й далі ненавидів би місіс Ерол, а зараз прийшов до неї шукати втіхи. Звісно, порівняно із теперішньою леді Фонтлерой будь-хто видавався би йому цікавішим і приємнішим, – а місіс Ерол мала напрочуд миле відкрите обличчя, делікатний голос, а у її поведінці, у тому, що вона говорила, було стільки гідности… Невдовзі спокій молодої жінки потроху передався і графові: він уже не почувався настільки розчарованим і нещасним, більше вступав у розмову.

– Хай як там воно обернеться, та хлопчика я забезпечу, – мовив він. – Про нього дбатимуть, тепер і потім.

Перед тим як піти, він ще раз окинув поглядом вітальню.

– Вам подобається цей дім? – спитав.

– Так, дуже, – відповіла місіс Ерол.

– Дуже затишно тут у вас, – сказав далі граф. – Чи можна мені ще раз сюди прийти, аби поговорити про усі ці справи?

– Приходьте, коли лиш забажаєте, – приязно відповіла жінка.

Граф вийшов з вітальні, сів у свою карету і поїхав додому.

Томас і Генрі, які супроводжували його, стоячи з обох боків на підніжках, були геть спантеличені таким розвитком подій.

РОЗДІЛ 13

Дік починає діяти

Тільки-но історія про лорда Фонтлероя і про те складне становище, у якому опинився граф Доринкурт, опинилася на шпальтах англійських газет – невдовзі про це стали писати й газети американські. Історія була надто незвична, аби могла пройти повз увагу читацької публіки, тим-то газетярі писали про неї багато і часто. При цьому з'являлося стільки нових версій, що зацікавлені мусили купувати геть усі газети підряд, аби порівняти, що там у них пишуть. Містер Гобс, зокрема, начитався стільки, що врешті воно уже геть збило з пантелику. В одній газеті про його юного друга писали, ніби він іще грудна дитина, у другій – що студент і вчиться в Оксфорді, досягнув там неабияких успіхів і навіть пише поеми грецькою мовою. Ще одна газета писала, що він заручений з одною юною красунею, графською донькою, ще інша повідомляла, ніби він нещодавно якраз одружився.

Єдиний факт, який пройшов повз увагу всіх газет, полягав у тому, що герой тієї історії був семирічним хлопчиком, з міцними стрункими ніжками і золотавими кучерями на голівці. Одна газетка навіть стверджувала, що хлопець не має жодного стосунку до графа Доринкурта, що це взагалі якийсь самозванець, який раніше нібито продавав газети у Нью-Йорку, а спав просто на вулиці, аж доки його мати не зуміла якось заморочити голову адвокатові роду Доринкуртів, котрий саме приїхав до Америки із завданням знайти спадкоємця. Далі ішов опис нового лорда Фонтлероя та його матері. Матір була то циганкою, то акторкою, то красунею-іспанкою. Однак усі газети сходилися на тому, що граф Доринкурт цю жінку

ненавидів, а її сина нізащо не бажав визнавати своїм спадкоємцем. А оскільки у документах, які вона подала, виявили певні неточності, то попереду чекав судовий процес. А процес цей, ясна річ, триватиме довго і буде найцікавішим з усіх, які досі відбувалися.

Містер Гобс усе читав газети, аж доки йому голова не пішла обертом. Врешті-решт він запросив до себе Діка, аби після роботи з ним усе обговорити. Обоє тільки тепер усвідомили, якою важливою особою був граф Доринкурт, який він багатий, скільки маєтків йому належить і в якому розкішному замку мешкає. І що більше вони довідувалися, то більше їх ці новини втягували.

– Слухай, тре' навести там якийсь порядок, – проказав містер Гобс. – Тре' нарешті розібратися, хто там граф, а хто не граф.

Ясна річ, зробити вони не могли нічого – окрім хіба що написати листа Седрикові і висловити йому свою підтримку і симпатію. Отож, довідавшись про клопоти, які спіткали Седрика, друзі негайно узялися писати листи. Скінчивши, дали одне одному прочитати написане.

Ось що містер Гобс прочитав у Діковому листі:

Дорогий друже твого листа я дістав і містир Гобс такош нам обом шкода шо в тебе такі тара-пати, ми про тебе якрас ту балакаєм слухай ти там ся тримай і не давай нікому тебе обібрати, бо довкола повно всяких дурисвітів тільки ся загаєш як тебе і обчистят. Але я хтів тобі сказати шо я нітрохи ни забув шо ти для мене зробив тому як не буде інакшого виходу в тебе то можиш йти до мене і будем працювати разом, справи в мене йдут добре а тебе я образити не дам нікому ну а як

хтось з тих крутіїв до тебе ся попхає то буде мати справу з майстомДіком Тіптоном Ото і все наразі.

Дік

А Дік тим часом читав листа містера Гобса:

Дорогий сер,

Листа Вашого отримав і бачу, що справи кепські. Переконаний, що тут все підлаштували. А за такими крутіями треба ой як дивитися…

Ну а листа пишу, аби сказати дві речі. Я сам тим всім займуся. Не переживайте, я знайду адвоката. Зроблю все, що в моїх силах. Але в найгіршому разі –значить, коли не дамо собі ради з тими графами – то приходьте до мене у крамницю, будем компаньйонами. Так у Вас буде і робота, і дах над головою, і Ваш вірний друг,

Сайлас Гобс.

– Ну що ж, – сказав містер Гобс, повертаючи Дікові його листа, – як він тепер не граф, то ми з тобою вже про нього подбаємо.

– Правду кажете, – відповів Дік. – Я все його обстоюю. Бо люблю того малого… та і як його не любити.

Наступного ранку Дікові вдалося неабияк здивувати одного зі своїх клієнтів, а саме одного молодого адвоката. Звісно, адвокат той, як і всі молоді правники на початку кар'єри, жив бідно, проте був це справді обдарований енергійний чоловік, з гострим проникливим розумом, добрий на вдачу. Він мав

скромну контору неподалік від Дікової робітні і Дік кожного ранку ґлянцував його зношені черевики. При цьому молодий чоловік завжди по-дружньому перемовлявся з Діком, жартував із ним.

А того ранку адвокат прийшов з газетою – у якій також писалося про знаменитостей, про всякі сенсації і подібні речі. Отож він поставив черевик на підніжку, а сам узявся її переглядати. Коли ж Дік скінчив свою роботу, адвокат простягнув йому ту газету.

– Це тобі, Діку, – мовив він. – Можеш собі переглянути за сніданком, коли підеш до Дельмоніко. Там є фотографії одного англійського замку, та ще графської невістки. Вродлива жінка, нічого не скажеш, і коси має розкішні. Тільки що якусь бучу там влаштувала. Мусиш запізнатися з життям графів та інших аристократів, Діку. І почати можеш якраз з вельмишановного графа Доринкурта і леді Фонтлерой. Гей, та що з тобою, хлопче?

Фотографії, на які показував адвокат, були розміщені на першій сторінці, і Дік, щойно глипнувши на них, так і прикипів до газети, широко відкривши очі і роззявивши рота від несподіванки. Справді, хлопець аж поблід на виду – так схвилювався.

– То що діється, Діку? – допитувався адвокат. – Що тебе так приголомшило?

А Дік усе не міг отямитися від побаченого. Він лише показував на світлину, під якою було вміщено підпис: "Матір Клемента (леді Фонтлерой)".

З фотографії на нього дивилася яскрава вродлива жінка, з чорним як смоль волоссям, заплетеним у коси й укладеним вінком на голові.

– То вона! – вигукнув Дік. – О Боже, та я знаю її ліпше, ніж вас!

Молодий чоловік зайшовся сміхом.

– І де то ти її бачив, Діку? – поспитав нарешті. – У Ньюпорті? А може, під час останнього твого візиту до Парижу?

Та Дікові явно було не до сміху. Він негайно узявся збирати свої щітки і коробки з пастами, немовби у нього з'явилася пильна справа.

– Не важить де, – вимовив Дік. – Але я її знаю! На нині з роботою все.

І за яких п'ять хвилин він уже щодуху мчав до крамниці містера Гобса.

У першу мить містер Гобс навіть не повірив своїм очам, бо щойно підвів погляд з-за прилавка – як ото уздрів Діка, який влетів до крамниці з газетою в руці. Хлопець так засапався від бігу, що аж не міг говорити, а лише кинув газету на прилавок.

– Здоров! – привітався з ним містер Гобс. – Що у тебе?

– Подивіться! – ледве вимовив задихано Дік. – Подивіться на ту жінку, що на знимці! Так-так, на ту! 'ристократка, аякже! Ніяка вона не 'ристократка! – з презирством кинув він. – Ніяка не мати лорда. Щоб мене грім побив – та то ж Мінна… то

Мінна! Я би її де хочеш впізнав, так само як Бен. Тільки спитайте в нього!

Містер Гобс опустився у крісло.

– Я знав, що то все підлаштували, – вимовив він. – Я то знав… Вони так зробили, бо він американець!

– Та то все вона! – з відразою вигукнув Дік. – То вона то все накрутила, от що. Її на таке стати, аякже! А знаєте, що я собі нагадав, як ото її на знимці побачив? Пам'ятаєте, як ми в одній газеті читали, що в її малого шрам на підборідді? То от, зберіть то все докупи і подумайте, що то за шрам такий! Той її син такий самий лорд, як і я! То ж Бена син… а шрам вона йому сама зробила, як тарілку в мене шпурляла!

Майстер Дік Тіптон завжди був тямущим хлопцем, а необхідність заробляти на прожиток у великому місті ще більше вигострила його кмітливість. Це навчило його пильности і зарадности, а ця історія його просто захопила – хлопець аж палав від нетерпіння. Якби юний лорд Фонтлерой того ранку зазирнув до бакалійної крамниці, то побачене й почуте його, звісно, захопило б, навіть якби тут вирішувалася доля якогось іншого хлопчика, а не його самого.

Містер Гобс узагалі виглядав геть приголомшеним відповідальністю, яка раптом на нього звалилася. Натомість Дік був увесь сповнений рішучости й запалу. Він одразу почав писати Бенові, тоді вирізав з газети одну світлину й долучив до листа, а містер Гобс нарешті сів писати листи до Седрика і до графа. У розпал писання Дікові спала на голову нова гадка.

– Слухайте, – мовив він до містера Гобса, – та ж той молодий чоловік, котрий дав мені газету – він адвокат. Тре'

його спитатися, що нам ліпше зробити. Адвокати в тих справах найліпше розуміються.

Містер Гобс був просто вражений Діковою тямущістю і практичністю.

– Діло кажеш! – вигукнув він. – То якраз випадок для адвоката.

Залишивши крамницю під опікою одного знайомого, бакалійник вбрався у пальто і разом із Діком рушив у місто. У конторі містера Гарісона вони розповіли йому цілу ту романтичну історію. Молодий чоловік був неабияк здивований.

Можливо, адвокат не зацікавився б їхньою розповіддю, якби сам іще не був такий молодий і не мав досить часу. Все це могло видаватися надто неймовірним, аби скидалося на правду. Однак молодий адвокат не мав багато справ, а крім того, знав Діка (ну а Дік виклав усе перед ним якнайдокладніше) – отож вирішив таки взятися за справу.

– Скажіть іще, скільки ви берете за годину, – звернувся до нього містер Гобс. – Вивчіть справу так, як належиться, а я заплачу видатки. То вам кажу я, Сайлас Гобс, власник крамниці городини і бакалії на розі Бленк-стріт.

– Гаразд, – відповів містер Гарісон, – це важлива справа. Якщо все підтвердиться, то вийде дуже добре для лорда Фонтлероя… але і мені воно добре послужить. У кожному разі, якщо перевірити докази – то шкоди від того не буде ніякої. Бачу, що там уже виникли певні сумніви щодо дати народження того хлопчика. Його мати суперечить сама собі, а це посилює підозру. Треба негайно написати Діковому братові та адвокатові графа Доринкурта.

І ще до вечора було написано два листи на дві адреси. Один відіслано поштовим пароплавом, який вирушав з Нью-Йорка до Англії, а другий – потягом, який перевозив пошту і пасажирів до Каліфорнії. Першого листа було адресовано містеру Т.Гевішему, есквайру, а другого – Бенджаміну Тіптону.

А потім містер Гобс зачинив крамницю і вони з Діком майже до півночі сиділи у бічній кімнатці й обговорювали всі ці події.

РОЗДІЛ 14

Розвінчання

Просто дивовижно, скільки дивовижних речей може трапитися з вами за короткий час. Досить лише кількох хвилин, аби докорінно змінити долю маленького хлопчика, який досі ото сидів собі на високому стільці у бакалійній крамниці містера Гобса, вимахуючи ногами у червоних шкарпетках. Той хлопчик, який досі жив простим життям на тихій нью-йоркській вулиці – отак в одну мить перетворився на англійського аристократа, спадкоємця графського титулу і величезного маєтку. Так само вистачило буквально однієї хвилини, аби він знову став лише маленьким самозванцем, без пенні за душею, без жодних прав на ту розкіш, яка його оточувала. І, знову, ще менше часу треба було, аби усе вкотре докорінно змінилося і до нього повернулося те, що він мало не втратив.

Усе відбулося дуже швидко, бо жінці, котра називала себе леді Фонтлерой, не бракувало підступности, та розуму їй таки бракувало. Коли містер Гевішем узявся детально розпитувати про її одруження та про сина, вона двічі збилася – що, звісно, породило серйозні підозри. А оскільки претендентка на титул не надто вміла панувати над собою, то одразу й зірвалася на

крик, наговорила купу дурниць адвокатові – чим іще більше себе виказала. Усі помилки й неузгодження стосувалися дитини. Що претендентка була одружена з Бевісом, лордом Фонтлероєм, а потім посварилася з ним і він заплатив їй відступне, аби тільки дала йому спокій – цей факт сумніву наче не викликав. Однак щодо її сина містер Гевішем виявив: що хлопчик нібито народився в одній із дільниць Лондона – згідно з тим, що стверджувала його мати, – таки не підтверджувалося. А у сам розпал замішань, спричинених цим відкриттям, до замку іще прийшли листи від молодого нью-йоркського адвоката та від містера Гобса.

Ох, що то був за вечір, коли прийшли ті листи й містер Гевішем разом із графом їх прочитали та засіли у бібліотеці, аби все обговорити й укласти план дій!

– Після третьої зустрічі з нею у мене вже зародилися були сильні підозри, – говорив містер Гевішем. – Виглядало, що хлопець таки старший, ніж вона стверджує. Потім збилася, коли я спитав про дату його народження, і відразу спробувала виправити помилку. А ці листи лише потвердили певні мої підозри. Найліпше буде надіслати телеграму обом Тімптонам, щоб приїхали сюди – але їй нічого не казати, – а тоді влаштувати зустріч із ними, коли вона зовсім цього не сподіватиметься. Врешті-решт, ця особа не є надто вправною інтриганкою. Думаю, вона злякається, втратить самовладання – й остаточно себе викаже.

Саме так усе і відбулося. Жінці нічого не сказали. Щоб у неї не виникало жодних підозр, містер Гевішем і далі регулярно зустрічався з нею, бо йому нібито треба було докладно вивчити справу. Невдовзі претендентка уже почувалася доволі впевнено, настрій у неї поліпшився, ба навіть стала виявляти зверхність і пиху.

Та якось зранку, коли у готелі "Доринкуртський герб" вона укладала собі плани щасливого майбутнього, повідомили про прихід містера Гевішема. І ось, адвокат увійшов до її кімнати – а за ним з'явилося ще троє людей: хлопець з проникливим вдумливим поглядом, кремезний молодий чоловік – а третім був сам граф Доринкурт.

Побачивши їх, жінка аж підскочила, зірвалася на рівні ноги і мимовільно скрикнула. Вона була настільки вражена, що на якусь мить геть втратила рівновагу. Бо кого-кого, а цих двох вона явно не сподівалася тут зустріти: вони ж бо мали бути за тисячі миль звідси… Зрештою, за стільки років вона ані разу про них і не згадувала, забула про їхнє існування. Зустріти їх знову – цього жінка ніяк не чекала.

Побачивши її, Дік лише усміхнувся.

– Здоров, Мінно! – проказав він.

Високий кремезний чоловік – а був то Бен – якусь хвилю стояв і без слова дивився на неї.

– Ви знаєте її? – спитав містер Гевішем, переводячи погляд з Бена на жінку.

– Так, – відповів Бен. – Я знаю її і вона знає мене. Тоді відвернувся і став побіля вікна, мовби не бажаючи її більше бачити – бо так воно, зрештою, і було.

А Мінна, зрозумівши, що її викрито остаточно, геть згубила владу над собою. Вона просто впала в шал від люті і безсилля: викрикувала, проклинала, погрожувала. Та Дік і Бен добре її знали, тим-то цей спалах гніву враження на них не справив.

Дік хіба посміхався кутиками вуст, а Бен навіть не обернувся й далі дивився у вікно.

– Я в будь-якому суді присягну, що то вона, – сказав він містеру Гевішему, – і можу ще з десять свідків привести, які то потвердять. Її батько – чоловік шанований, хоча йому не дуже у житті щастило. А от мати була така сама, як вона. Мати померла, а батько живий. Як людині чесній, йому просто соромно за поведінку доньки. Він також вам скаже, що вона за одна і жінка вона мені чи ні.

Врешті Бен повернувся до Мінни:

– Де дитина? – суворо спитав він. – Він піде зі мною! З тобою йому нема чого робити, та й мені також.

На цих його словах двері спальні прочинилися і до кімнати зазирнув маленький хлопчик – вочевидь, його зацікавили гучні голоси дорослих. Мабуть, хлопчика годі було назвати вродливим, проте він мав щире личко і був схожий на Бена, свого батька. Усі також побачили, що на підборідді у малого виднівся трикутний шрам.

Бен підійшов до нього й узяв за руку. Від хвилювання Бенова рука тремтіла.

– І про нього також можу присягнути, – вимовив Бен. – Томе, я твій батько і прийшов, щоб тебе забрати зі собою, – звернувся він до сина. – Де твоя шапка?

Хлопчина показав на крісло, де лежала шапка. Він явно втішився, що його заберуть. За останній період він уже настільки звик до розмаїтих перемін і несподіванок, що й не надто здивувався, коли цей незнайомий чоловік повідомив, що

він – його батько. Ця жінка з'явилася кілька місяців тому: оголосила себе його матір'ю і забрала з сім'ї, де він ріс з дитинства. Хлопчик їй не довіряв ані не відчував жодної симпатії, тим-то радо відгукнувся на слова Бена.

Бен одягнув шапку і рушив з малим до дверей.

– Як будете мене потребувати, то знаєте, де мене знайти, – сказав він містеру Гевішему.

І вийшов з кімнати за руку зі сином, навіть не повернувши голови у бік Мінни. А та все не могла втихомиритися і далі викрикувала розмаїті погрози і прокляття. Граф хіба незворушно розглядав її крізь скельця окулярів, які начепив на свій орлиний ніс.

– Вгамуйтеся, мадам, – вимовив містер Гевішем. – Це вам нічого не дасть. Якщо не хочете, аби вас зараз тут арештували, то опануйте себе і поводьтеся як належить.

Адвокат говорив дуже спокійно і врівноважено. Жінка, мабуть, відчула, що найліпше для неї буде забратися геть, отож вмовкла, іще кинула лютий погляд на містер Гевішема – і кулею вилетіла до сусідньої кімнати, при цьому добряче траснувши дверима.

– Думаю, більше клопотів вона нам не справить, – сказав містер Гевішем.

І мав цілковиту слушність: того-таки вечора Мінна покинула готель "Доринкуртський герб", сіла на потяг до Лондона – і більше ніхто її не бачив ані не чув.

Граф вийшов з готелю і рушив до своєї карети.

– До Курт-Лоджа, – сказав він Томасу.

– До Курт-Лоджа, – повідомив Томас кучеру, вмощуючись поруч із ним. – Можеш мені повірити: справи тепер обернулися так, що ніхто і не сподівався.

Седрик був у матусиній вітальні, коли перед її будинком у Курт-Лоджі зупинилася карета.

Граф увійшов без жодного оголошення. Він ніби скинув десяток літ і тримався рівно як струна. Очі жваво поблискували.

– А де лорд Фонтлерой? – спитав граф.

Місіс Ерол ступила йому назустріч. Її вродливе личко спалахнуло рум'янцем.

– Лорд Фонтлерой? – перепитала. – Ви сказали – лорд Фонтлерой?

Граф стиснув її долоню.

– Так, лорд Фонтлерой, – потвердив він – і другу руку поклав на Седрикове плече. – Фонтлерою, – звернувся до нього своїм звичним рішучим тоном, – спитай свою маму, коли вона переїде до нас у замок. Фонтлерой кинувся до матусі й обійняв за шию.

– Ти житимеш з нами! – вигукнув він. – Ти завжди будеш з нами!

Граф дивився на місіс Ерол, а вона на нього.

Граф був надзвичайно серйозний. Він постановив більше не гаяти часу і якнайшвидше вирішити справу. Бо тепер він вважав, що найліпше для нього буде заприязнитися з матір'ю свого спадкоємця.

– Ви впевнений? Справді хочете, аби я жила з вами? – спитала місіс Ерол, м'яко посміхаючись.

– Цілком, – відказав граф. – Ми завжди хотіли, щоб ви мешкали з нами, тільки не усвідомлювали цього. Сподіваюся, приймете наше запрошення.

РОЗДІЛ 15

Седриків День Народження

Бен забрав сина й повернувся з ним на своє ранчо у Каліфорнії. Його повернення збіглося з кількома приємними змінами. Ще до від'їзду з ним зустрівся містер Гевішем, порозмовляв із ним і повідомив, що граф Доринкурт бажає щось зробити для хлопчика, який міг стати лордом Фонтлероєм. Властиво граф Доринкурт вирішив вкласти гроші у ранчо, тобто він його викупив, а Бена поставив управителем, призначивши йому дуже добру оплату, аби міг забезпечити майбутнє сина. Отож Бен повертався на ранчо управителем, господарем ранча, яке цілком перебувало у його розпорядженні, так само, якби він був його власником. А через кілька років так воно і сталося: Бен і справді викупив ранчо і воно стало його власністю. Ну а Том, його син, виріс дуже гарною людиною. Він віддано любив батька, шанував його. Бен навіть говорив, що Том винагородив його за всі ті пережиття, які випали на його долю.

А ось Дік і містер Гобс – який також прибув до Англії з братами Тіптонами, аби допильнувати справи Седрика – ще на якийсь час тут залишився. Річ у тім, що граф вирішив подбати і про Діка, а саме дати йому добру освіту. Натомість містер Гобс, який залишив свою крамницю під надійним наглядом, мав змогу дочекатися святкування дня народження Седрика – тому мало виповнитися вісім років. Було запрошено всіх орендарів: вдень їх чекала гостина і танці у парку, а ввечері іще мало бути багаття і феєрверк.

– Та це геть як на Четверте Липня! – вигукнув лорд Фонтлерой. – Шкода, що я не народився четвертого липня, правда? Тоді ми святкували б усе разом.

Треба визнати, що граф та містер Гобс не відразу знайшли між собою спільну мову, як цього можна було б очікувати з огляду на інтереси британської аристократії. Насправді граф майже нічого не знав про бакалійників, а містеру Гобсу також зовсім небагато було відомо про графів, тим-то під час перших зустрічей їхня бесіда точилася не надто жваво. Треба визнати: містера Гобса просто вразила уся ця розкіш, яка оточувала Фонтлероя і яку Фонтлерой мав за обов'язок йому показати.

Уже в'їзна брама і камінні леви побіч головної паркової алеї справили на містера Гобса неабияке враження. А коли він далі уздрів замок, квітники, оранжереї, тераси, павичів, замкові підземелля, старовинну зброю, парадний вхід до замку, конюшні, слуг, вбраних у лівреї – тоді і справді втратив тяму. Та останньою краплею стала галерея: коли бакалійник потрапив до неї, то вже геть нічого не міг збагнути.

– То щось як музей? – поспитав він Фонтлероя, коли той завів його до величезної розкішної зали.

– Та ні! – відповів йому Фонтлерой, проте, з певним ваганням у голосі. – Не думаю. Дідусь каже, що то мої генеалогічні предки.

– Ган… гор… горішні – то твої предки?! – вигукнув містер Гобс. – А оті долішні також? Ну нічо' собі, ото вже челядь так челядь! І як то стількох нараз було виховати?!

Бідолаха вражено опустився у крісло – і лорд Фонтлерой далі іще довго йому тлумачив, що на цих портретах зображено його родичів з багатьох поколінь.

Врешті Фонтлероєві довелося покликати на допомогу місіс Мелон, яка геть усе знала про ці портрети – хто й коли їх написав. Крім того, вона могла розповісти іще й немало романтичних історій з участю тих, кого було зображено на портретах. Коли ж містер Гобс нарешті усе зрозумів, то портрети захопили його іще більше, а галерея стала його улюбленим місцем, де він проводив немало час. Бакалійник також частенько влаштовував собі прогулянки з готелю "Доринкуртський герб", де він зупинився, до замку. А потім пів години чи й більше проводив у галереї, пильно розглядаючи обличчя джентльменів і дам з портретів. При цьому бакалійник часто похитував головою.

– Подумати тільки – і всі вони були графи… чи щось такого! – мимрив собі під ніс. – І наш малий також стане графом… І йому перейде все оте добро!

У глибині душі бакалійник навіть уже не протестував проти стилю життя графів, як того можна було очікувати, бо, виглядало, відколи він запізнався із замками та генеалогічними предками свого юного друга, його республіканські погляди

дещо похитнулися. У кожному разі, містер Гобс раз навіть видав таке:

– Гм, а я і сам не проти опинитися на їхньому місці!

А це вже, погодьтеся, було неабиякою поступкою з його боку.

Ну а день, коли святкували уродини юного лорда Фонтлероя, був просто чудовий! Фонтлерой неймовірно усім тішився. Парк прикрасили, у ньому гурмами ходили святково вдягнені гості, на вершечках наметів розмаювали прапорці, та й на самому замку майорів великий стяг. Прийшли всі, хто зміг прийти, ніхто не залишився вдома, бо ж усі тішилися, що маленький лорд Фонтлерой так і залишиться лордом Фонтлероєм, а згодом успадкує всі ці маєтності. Всі хотіли побачити юного лорда та його милу матусю, яка уже з багатьма встигла заприязнитися. Гості вже ліпше ставилися й до старого графа, коли бачили, як любить його цей хлопчик, як йому довіряє. Так само всім сподобалося, що граф змінив своє ставлення до матері спадкоємця, що став виявляти їй належну повагу і приязнь. Казали, що граф уже навіть устиг пройнятися симпатією до місіс Ерол, що під її впливом, а також підо впливом її сина, граф має шанс із часом стати іншою людиною, поруч з якою кожен почуватиметься вільно.

А по паркових галявах, поміж деревами і наметами проходжувалися гурми гостей. Фермери вдягнули свої святочні одежі, їхні дружини мали на собі нові чіпці та шалі, дівчата ходили парами зі своїми хлопцями. Скрізь бігали діти, вигадуючи собі розмаїті забави. Літні дами у червоних накидках збиралися групками, аби обмінятися плітками. У самому замку збиралися леді та джентльмени, щоб привітати графа і зустрітися з місіс Ерол. Серед них були леді Лоридейл та сер Гарі, сер Томас Еш зі своїми доньками, ну і містер Ге-

вішем, зрозуміло. Приїхала до Доринкурту і юна красуня міс Вів'єн Герберт – вона була у чудовому білому платті, а в руках тримала маленьку мереживну парасольку. Звісно, її відразу обступили молоді чоловіки – хоча вона явно віддавала перевагу товариству юного лорда Фонтлероя. Седрик лиш уздрів її, то відразу підбіг і обхопив своїми рученятами за шию. Міс Вів'єн також обняла його й поцілувала у щічку, ніби він був її молодшим братом.

– Мій милий хлопчику, лорде Фонтлерою, я так тішуся, так тішуся! – вимовила вона.

Далі вона перейшлася з ним по парку, Седрик їй усе показував і розповідав. Потім він завів її до містера Гобса та Діка і пояснив:

– Міс Герберт, а це мій давній друг, містер Гобс. А то Дік, також мій давній друг. Я розповідав їм, яка ви вродлива, і пообіцяв, що вони зможуть вас побачити, коли приїдете на мій день народження.

Міс Вів'єн потиснула руку обом друзям, а потім вони ще якийсь час стояли і розмовляли про різні речі. Вона розпитувала про Америку, про їхню подорож до Англії та як їм тут ведеться. Фонтлерой стояв побіч, не відриваючи від неї захопленого погляду. Його щоки аж палали на радощах, бо ж він бачив, що міс Вів'єн дуже сподобалася його друзям, містеру Гобсу і Дікові.

– Таааак, – протягнув Дік, коли міс Вів'єн уже відійшла від них, – таких красунь я ще не видів! Вона… вона як квітка, кажу вам!

І справді, коли вона проходила поруч, погляди всіх гостей були звернені на неї, – як, зрештою, і на юного лорда Фонтлероя. Світило сонце, майоріли прапорці, гості танцювали і чудово бавилися, і Седрик, який усе це бачив, був просто на сьомому небі від щастя. Увесь світ, здавалося, усміхався йому.

У той день, окрім юного лорда Фонтлероя, ще одна людина почувалася справді щасливою. Був це старий чоловік, якого, попри його багатство і шляхетне походження, почуття щастя навідувало нечасто. Можливо, зараз він почувався так добре тому, що сам став бодай на крихту кращим. Звісно, граф в одну мить не перетворився на таку чуйну і добру людину, як про нього думав Фонтлерой, проте він принаймні почав когось любити у своєму житті. Мало того, граф сам відчув втіху, коли зробив кілька добрих справ, до яких його схилив цей чистий душею і серцем хлопчик – і це поклало початок змін. Із кожним днем граф усе більше захоплювався дружиною свого наймолодшого сина, місіс Ерол. Люди бачили, що він ставиться до неї з повагою і симпатією – і це була правда. Йому подобалося розмовляти з нею, подобалося бути у її товаристві. Сидячи у своєму кріслі, граф із задоволенням спостерігав за її рухами, слухав, як вона розмовляє зі сином. Йому ж бо так незвично було чути ці ніжні слова, сповнені любови. Тепер-то граф починав розуміти, чому хлопчик, який виріс на маленькій нью-йоркській вуличці і товаришував із бакалійником та чистильником взуття, був настільки гарно вихований, що нікому не довелося за нього червоніти, навіть коли доля розпорядилася так, що той хлопчик став спадкоємцем графського титулу і тепер живе в англійському замку.

Насправді усе було доволі просто: хлопчик-бо зростав поруч із доброю та ніжною душею, якою була його матуся. Вона вчила його піклуватися про інших. Воно ніби дуже просто – але ця наука виявилася найважливішою річчю. Хлопчик анічогісінько не знав про жодних графів та їхні замки, йому

геть нічого не було відомо про всю ту розкіш, якою вони оточені. Проте всі його любили, бо мав щире серце, яке з любов'ю відкривалося до кожного, хто стрічався на його шляху. А мати таке серце – то важить більше, аніж народитися королем.

Втішений граф Доринкурт цілий день невідступно спостерігав за своїм онуком, як той проходжувався по парку, як розмовляв із гістьми, як вітався з усіма, хто його знав, привітно киваючи головою, як спілкувався зі своїми американськими друзями, Діком та містером Гобсом, або, стоячи поруч із матусею чи міс Герберт, уважно слухав те, що вони говорили.

Та найліпше старий граф почувався, коли вони разом із Фонтлероєм підійшли до великого намету, де гостилися найповажніші Доринкуртські орендарі. Вони охоче частувалися розкішними наїдками та раз у раз піднімали тости. Спершу орендарі радо випили за здоров'я графа – і при цьому ім'я графа Доринкурта викликало у їхньому колі щире пожвавлення, якого перед тим ніколи не спостерігалося. Та ще більше радісних вигуків викликав наступний тост – за здоров'я "маленького лорда Фонтлероя". І якщо хтось іще мав сумніви у тому, чи юний лорд тішиться любов'ю серед орендарів – то у цей момент ті сумніви мали негайно розвіятися. Бо ж як тільки було вимовлено ім'я Фонтлероя, усі дружно підняли келихи, весело загомоніли і зааплодували!

Графові усе більше подобалися ці люди, ці щирі веселуни, які забули про стриманість і про те, що тут зібралися поважні леді і джентльмени, які ото на них дивляться із замку. У наметі панував веселий гамір. Фермерські жінки з материнською ніжністю дивилися на цього маленького хлопчика, який стояв перед ними разом зі своєю матусею і графом. Одна з них,

затримавши на Седрику зволожілий погляд, промовила до своєї сусідки:

– Най Господь благословить ту дитину!

Маленький лорд Фонтлерой страшенно втішився, почувши це. Він усміхався гостям, ґречно вклонявся, а густий рум'янець заливав його щічки.

– Це вони так люблять мене, матусю? – запитував. – Так, матусю? Ой, я такий радий!

Граф поклав свою руку йому на плече і проказав:

– Фонтлерою, подякуй гостям за їхню приязнь.

Фонтлерой підняв погляд спершу на дідуся, а потім глянув на матусю.

– Треба зараз подякувати? – спитав, дещо засоромившись.

Місіс Ерол усміхнулася йому, і міс Герберт також. Обоє кивнули головою.

Седрик ступив крок уперед. Очі всіх присутніх були звернені до нього. І ось він почав говорити. Його чистий дитячий голос звучав дзвінко і впевнено.

– Я дуже вам вдячний! – вимовив він. – Маю надію, що вам сподобалося тут, на моєму дні народженні… бо мені дуже сподобалося. І я тішуся, що стану графом. Тобто спочатку я не дуже того хотів, але зараз… я вже полюбив це місце. Так,

Доринкурт просто чудовий! І коли я стану графом, то намагатимусь бути таким добрим, як мій дідусь.

І серед захоплених вигуків й аплодисментів Седрик полегшено зітхнув, відступив назад, узяв графа за руку і притулився до нього.

На цьому можна було би й завершити цю розповідь. Проте мушу ще поділитися одною цікавою новиною. Отож містер Гобс так захопився аристократичним стилем життя, а, окрім того, йому ніяк не хотілося розлучатися зі своїм юним другом, що врешті-решт він продав свою крамницю у Нью-Йорку й осів в Ерлсборо, селі побіля Доринкуртського замку, де відкрив нову крамницю, що перебувала під опікою того-таки замку і приносила немалий прибуток. І хоча зі старим графом Доринкуртом бакалійник аж так близько не заприязнився, та однак – можете мені повірити: невдовзі містер Гобс втягнувся в життя аристократів більше, ніж сам граф, і ранок його починався із читання новин про англійський королівський двір та про Палату Лордів! А десь через десять років, коли Дік, по завершенні навчання, саме збирався відвідати свого брата у Каліфорнії і спитав бакалійника, чи не бажає він бува повернутися до Америки, то містер Гобс лише заперечливо похитав головою.

– Та ні, жити там я не хочу, – проказав серйозно. – Жити там – то вже ні. Хочу бути коло нього, бо тре' за ним троха доглянути. Америка – то добра країна для тих, котрі молоді і сповнені сил. Але є там і свої ґанджі. Наприклад, там в людей нема стільки предків… ані жодного тобі графа – також нема… ані одного!

Примітки

1

Тяжкий хворобливий стан, викликаний крововиливом у мозок.

2

4 липня 1776 р. було прийнято Декларацію про Незалежність. Зараз це одне з найбільших національних свят США.

3

Пінка – легкий вогнестійкий пористий мінерал, з якого виготовляють люльки.

4

Назви вітрил.

5

Вільям Гарісон Ейнсворт (William Harrison Ainsworth, 1805–1882) – англійський письменник, народжений у Манчестері, автор популярних історичних романів та повістей. Повість "Лондонський Тавер" вийшла у 1840 році.